

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ
ΤΟΥ ΧΘΕΣ (1929) ΚΑΙ
ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΑ (2008-2014)**

**ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ Γ. ΜΑΜΟΥΛΗ
ΑΜ: 11201353**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δρ. κ. ΑΛΕΞΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΜΑΙΟΣ, 2014

Όποιος έχει την τύχη να έχει στη ζωή έναν σωστό πατέρα, κρατάει ένα ξίφος.
Μπορεί να ορμήσει στη ζωή.

Όποιος είχε την τύχη να έχει στη ζωή μία καλή μητέρα, κατέχει ασπίδα.
Μπορεί να αμυνθεί στη ζωή.

Όποιος έχει την ευτυχία να έχει και τους δύο γονείς σωστούς και καλούς, αυτός έχει
ένα χρέος. Να νικήσει!

Αφιερώνεται στους γονείς μου, εξαιρετικά.

Πρόλογος

Η συγκεκριμένη εργασία είναι αποτέλεσμα της προσπάθειας στα πλαίσια της εκπόνησης της μεταπτυχιακής μου διατριβής, κατά το τελευταίο έτος των μεταπτυχιακών μου σπουδών. Όπως διακρίνεται από τον τίτλο, αφορά στις οικονομικές κρίσεις που έχει βρεθεί αντιμέτωπη η Ελλάδα από το 1827 έως σήμερα και πιο συγκεκριμένα αναλύονται εκτενώς οι κρίσεις του 1929 και του σήμερα. Παρουσιάζονται αναλυτικά όλες οι φάσεις, τα αίτια, οι αφορμές και οι πολυδιάστατες συνέπειές τους αλλά και κάποιες προβλέψεις για το οικονομικό μέλλον της Ελλάδας και της Ευρωζώνης.

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να εκφράσω θερμά τις ευχαριστίες μου στον εποπτεύων Καθηγητή κ. Αλεξάκη Χρήστο, για την ευγένειά του, τις πολύτιμες συμβουλές του, την εμπιστοσύνη που μου έδειξε, και τον χρόνο που αφιέρωσε για εμένα. Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω το Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου για την ευκαιρία αυτή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, μέσω της επιλογής μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Διοίκησης Επιχειρήσεων και τους καθηγητές κ. Μπίλια, κ. Μιχιώτη, κ. Χέβα και κ. Φωτιάδη, για όλα όσα μου δίδαξαν.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Θεό που με ευλόγησε με αυτούς τους υπέροχους γονείς και αυτά τα ξεχωριστά αδέρφια, που αποτελούν ό,τι σημαντικότερο έχω στον κόσμο. Θα είμαι για όσο ζω ευγνώμων στους γονείς μου, για την στήριξή τους, η οποία δεν οριοθετείται ούτε και συγκεκριμενοποιείται. Δεν θα μπορούσα να παραλείψω να ευχαριστήσω τα αδέρφια μου, για την ηθική και ψυχολογική στήριξή τους σε όλα όσα έχουν περάσει μαζί μου κατά την διάρκεια του «ταξιδιού» των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών μου σπουδών. Χωρίς την συμβολή τους, δύσκολα θα τα είχα καταφέρει!

Μυτιλήνη, Μάιος 2014

Μαμουλή Γ. Μελπομένη

Περιεχόμενα

Ευρετήριο Πινάκων.....	8
Ευρετήριο Σχημάτων.....	9
I. Περίληψη.....	11
II. Abstract	12
Εισαγωγή	13
Μέρος Α.....	15
Κεφάλαιο 1: Οικονομική Κρίση – Οι βασικές της έννοιες	15
1.1. Η γενικευμένη έννοια της κρίσης	15
1.1.1. Η έννοια του όρου της οικονομικής ύφεσης.....	16
1.1.2. Η έννοια του όρου της οικονομικής κρίσης	16
1.1.3. Η έννοια του όρου της πτώχευσης – χρεοκοπίας.....	17
1.1.4. Η έννοια του κραχ.....	17
1.2. Οικονομικές κρίσεις – Διακρίσεις και Παραδείγματα του παρελθόντος.....	18
1.2.1. Είδη και διακρίσεις χρηματοοικονομικών κρίσεων.....	18
1.2.2. Παγκόσμιες οικονομικές κρίσεις του παρελθόντος – Σύντομη περιγραφή ..	19
1.3. Μηχανισμοί Οικονομικής Βοήθειας	22
1.3.1. Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ)	22
1.3.2. Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε).....	23
1.3.3. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ)	26
Κεφάλαιο 2: Ταξίδι στο οικονομικό παρελθόν της Ελλάδας από το 1830	28
2.1. Η πρώτη πτώχευση επί Καποδίστρια το 1827.....	28
2.2. Η πτώχευση του 1832 επί Βασιλιά Όθωνα και το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843	29
2.3. Η πτώχευση του 1893 επί Χ. Τρικούπη και τα μέτρα που ελήφθησαν για την δημοσιονομική εξυγίανση.....	31

Μέρος Β΄- Η περίπτωση της Ελλάδας το 1929 και σήμερα.....	36
Κεφάλαιο 3: Η ελληνική κρίση χρέους 1929-1932	36
3.1. Η εποχή του Ελευθερίου Βενιζέλου	36
3.2. Η παγκόσμια οικονομική «σκηνή»	37
3.3. Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας.....	40
3.3.1. Εξωτερική πολιτική	44
3.3.2. Εσωτερική πολιτική.....	45
3.3.3. Οικονομική πολιτική	45
3.4. Η πτώχευση	47
3.4.1. Τα αίτια της πτώχευσης	47
3.4.2. Μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης	49
Κεφάλαιο 4: Η ελληνική κρίση χρέους 2010 – 2014.....	51
4.1. Η κατάσταση της Ελλάδας από τα τέλη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ως σήμερα	51
4.2. Η παγκόσμια οικονομική «σκηνή» από το 2007	56
4.2.2. 15η Οκτώβρη 2008.....	60
4.3. Οικονομική Νομισματική Ένωση (ONE)	61
4.4. Ελληνική Κρίση Χρέους	63
4.4.1. Τα αίτια της κρίσης.....	63
4.4.2. Η πιο κρίσιμη περίοδος και οι εκλογικές αναμετρήσεις.....	64
4.5. Η συμβολή του «Μηχανισμού Στήριξης» προς αποφυγή χρεοκοπίας	66
4.5.1. Πρώτο πακέτο οικονομικών μέτρων	68
4.5.2. Δεύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων	69
4.5.3. Μνημόνιο και τρίτο πακέτο οικονομικών μέτρων	69
4.6. Επαναδιαπραγμάτευση χρέους – Μάρτιος 2011	70
4.7. Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015.....	71
4.8. Δεύτερο Μνημόνιο - Ανεπιτυχή Οικονομικά Μέτρα - Υπηρεσιακές Κυβερνήσεις Παπαδήμου – Πικραμμένου.....	73

4.8.1. Οικονομικό πακέτο δεύτερου μνημονίου	74
4.9. Κυβέρνηση Σαμαρά - Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016	75
4.9.1. Πακέτο οικονομικών μέτρων	75
4.9.2. Οι τελευταίες εξελίξεις	76
Κεφάλαιο 5: Κοινωνικό-οικονομικές συνέπειες κρίσης χρέους 2010-2014	78
5.1. Ανεργία.....	78
5.2. Πληθωρισμός.....	80
5.3. Μετανάστευση.....	81
Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα.....	84
6.1. Συγκρίσεις των δύο περιόδων.....	84
6.2. Συμπεράσματα.....	84
6.3. Υπάρχει άραγε τρόπος δραστικής αντιμετώπισης της κρίσης;	85
6.4. Προβλέψεις του οικονομικού μέλλοντος	87
Βιβλιογραφία	89

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1.1 Κράτη – μέλη της Ε.Ε. & έτος προσχώρησης.....	25
Πίνακας 3.1 Μεταβολή του Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής για ορισμένες χώρες την περίοδο 1929 – 1932 και 1932 – 1937.....	38
Πίνακας 3.2 ΑΕΠ χωρών σε εκατομμύρια δολάρια για την περίοδο 1928 - 1933.....	38
Πίνακας 3.3 ΑΕΠ χωρών σε εκατομμύρια δολάρια για την περίοδο 1928 - 1933.....	39
Πίνακας 3.4 Αριθμός του ενεργού πληθυσμού και των ανέργων στην Ελλάδα για την περίοδο 1928 - 1932.....	40
Πίνακας 4.1 Τα κράτη μέλη της ΕΕ που χρησιμοποιούν το ευρώ και τα κράτη μέλη που δε χρησιμοποιούν το ευρώ το 2012.....	62
Πίνακας 4.2 Επισκόπηση των εκταμιεύσεων (σε δισ. ευρώ) από Μάιο 2010 έως Δεκέμβριο 2011.....	68
Πίνακας 5.1 Σύνολο ανέργων (σε χιλιάδες άτομα), ποσοστό νέων και μακροχρόνια ανέργων για την περίοδο 2010 – 2013 ανά τρίμηνο	79

Ευρετήριο Σχημάτων

Σχήμα 1.1 Οι διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου	15
Σχήμα 3.1 ΑΕΠ χωρών σε εκατομμύρια δολάρια για την περίοδο 1928 - 1933.....	39
Σχήμα 3.2 Ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα για την περίοδο 1928 – 1935.....	41
Σχήμα 3.3 Πορεία του ΑΕΠ της Ελλάδας για την περίοδο 1928 – 1935 (σε εκατομμύρια δολάρια τιμές 1990)	42
Σχήμα 3.4 Πορεία του κατά κεφαλή ΑΕΠ της Ελλάδας για την περίοδο 1928 – 1935 (σε δολάρια τιμές 1990).....	43
Σχήμα 4.1 Ποσοστό Άμεσων & Έμμεσων Φόρων επί του ΑΕΠ (περίοδος 1960 – 2011).....	53
Σχήμα 4.2 Σύνολο Φορολογικών Εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ (περίοδος 1960 – 2011).....	54
Σχήμα 4.3 Ποσοστό Συνολικών Πρωτογενών Δαπανών επί του ΑΕΠ (περίοδος 1960 – 2011).....	55
Σχήμα 4.4 Ποσοστό Δημόσιου Χρέους επί του ΑΕΠ (περίοδος 1960 – 2011).....	56
Σχήμα 4.5 Έλλειμμα / Πλεόνασμα Λογαριασμού Τρεχουσών Συναλλαγών ως ποσοστό επί του ΑΕΠ για ΗΠΑ, Ευρωζώνη, ΕΕ, Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία & Κίνα (περίοδος 2007 – 2010)	57
Σχήμα 4.6 Ποσοστό ανεργίας σε Βραζιλία, Κίνα, Γερμανία, Ευρωζώνη, ΕΕ, Γαλλία, Η. Βασίλειο, Ελλάδα, Ιαπωνία, Ρωσία & ΗΠΑ (περίοδος 2007 – 2012)	58
Σχήμα 4.7 Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ σε Γερμανία, Ευρωζώνη, Ισπανία, Γαλλία Η. Βασίλειο, Ελλάδα, Ινδία, Ιαπωνία, Ρωσία & ΗΠΑ (περίοδος 2007 – 2012)	59
Σχήμα 4.8 Ποσοστιαία ετήσια μεταβολή του ΑΕΠ για Βραζιλία, Κίνα, Γερμανία, Ευρωζώνη, Ισπανία, ΕΕ, Γαλλία, Η. Βασίλειο, Ελλάδα, Ινδία, Ιαπωνία, Ρωσία & ΗΠΑ (περίοδος 2007 – 2012).....	60
Σχήμα 4.9 Ελληνικά spreads: οι αποδόσεις των ελληνικών ομολόγων έναντι του γερμανικού 10ετούς ομολόγου αναφοράς (μονάδες βάσης)	66
Σχήμα 5.1 Σύνολο ανέργων για την περίοδο 2010 – 2013 ανά τρίμηνο	80
Σχήμα 5.2 Ποσοστιαία μεταβολή του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή για την περίοδο 2010 – 2013	81

Σχήμα 5.3 Αριθμός μακροχρόνια Ελλήνων μεταναστών στο εξωτερικό (2010 – 2012)	
.....	82
Σχήμα 5.4 Αριθμός Ελλήνων εξερχόμενων μεταναστών (2010 – 2012).....	83

I. Περίληψη

Πολλές οικονομίες παγκοσμίως έχουν βρεθεί αντιμέτωπες με την οικονομική κρίση, καθώς και με τη χρεοκοπία. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το οικονομικό κραχ του 1929 στις ΗΠΑ, το οποίο έλαβε μεταδοτικές διαστάσεις επηρεάζοντας αρνητικά τις οικονομίες άλλων κρατών, η ιαπωνική τραπεζική κρίση στη δεκαετία του 1990, καθώς και η χρεοκοπία της Αργεντινής το 2001.

Η Ελλάδα έχει έρθει αντιμέτωπη με τη χρεοκοπία το 1827 επί Καποδίστρια, το 1843 επί Βασιλιά Όθωνα, το 1893 επί Τρικούπη και το 1932 επί Βενιζέλου. Συγκρίνοντας την οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 1929 και οδήγησε την Ελλάδα σε πτώχευση, με την οικονομική κρίση που πλήττει και πάλι τη χώρα μας τα τελευταία χρόνια, παρατηρούμε την ύπαρξη ορισμένων κοινών σημείων. Παραδείγματος χάρη, και στις δύο περιόδους η οικονομική κρίση ξεκίνησε από την αγορά των ακινήτων στις ΗΠΑ. Επιπλέον, και οι δύο οικονομικές κρίσεις είχαν μεγάλη χρονική διάρκεια, ενώ επέφεραν μεγάλες αλλαγές στο οικονομικό και πολιτικό σύστημα της χώρας. Το πιο σημαντικό πλήγμα από μια οικονομική κρίση είναι η σημαντική μείωση της οικονομικής δραστηριότητας και συνεπώς της απασχόλησης. Η διαφορά, όμως, έγκειται στο γεγονός ότι η Ελλάδα πλέον αποτελεί μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης, όπου χρησιμοποιείται ένα κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα και υπάρχουν σαφείς και αυστηροί κανόνες, οι οποίοι οφείλουν να εφαρμόζονται από όλα τα κράτη - μέλη. Επομένως, η υποτίμηση του νομίσματος που χρησίμευσε ως λύση στο παρελθόν, στην παρούσα περίοδο είναι αδύνατη.

II. Abstract

Many world economies have been confronted with the economic crisis, and bankruptcy. Examples are the financial crash of 1929 in the U.S., which has dimensions communicable adversely affecting the economies of other countries, the Japanese banking crisis in the 1990s, and the collapse of Argentina in 2001.

The Greece has faced bankruptcy in 1827 on Kapodistrias in 1843 for King Otto in 1893 on Trikoypi and 1932 for Venizelos. Comparing the economic crisis that began in 1929 and led Greece into bankruptcy, with the financial crisis hitting back our country in recent years, we observe the existence of certain common points. For example, in both periods the economic crisis began in U.S. property market. Moreover, both economic crises had last a long period of time, and led to major changes in the economic and political system. The most significant blow of an economic crisis is a significant decline in economic activity and therefore employment. The difference, however, lies in the fact that Greece is now part of the European Union and the Eurozone, where a common European currency and there are clear and strict rules that must be applied by all Member - states. Therefore, the devaluation of the currency that was used as a solution in the past, in the present period is impossible.

Εισαγωγή

Ο οικονομικός κύκλος διέπεται από διάφορες διακυμάνσεις, όπου η οικονομική δραστηριότητα σημειώνει αυξομειώσεις. Μια οικονομία ξεκινάει από την ύφεση, αναπτύσσεται, ώσπου να αγγίξει το μέγιστο σημείο, όπου ξεκινάει και πάλι η κάθοδος. Με την έννοια αυτή, μια οικονομική κρίση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του οικονομικού συστήματος.

Στην παρούσα μελέτη, παρουσιάζονται οι οικονομικές κρίσεις με τις οποίες έχει βρεθεί αντιμέτωπη η Ελλάδα από το 1827, επί Καποδίστρια μέχρι και σήμερα. Το κοινό σημείο που προκύπτει είναι ότι η Ελλάδα στηρίζεται στον εξωτερικό δανεισμό για την εκτέλεση του κρατικού της προϋπολογισμού και για την εξυπηρέτηση του χρέους της. Επίσης, η δημοσιονομική πολιτική που εφαρμόζεται προκαλεί αντιδράσεις στην ελληνική κοινωνία και ανισορροπία στο πολιτικό σύστημα.

Η τρέχουσα εργασία αποτελείται από 6 κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι ορισμοί που αφορούν στους όρους της οικονομικής κρίσης και ύφεσης, της χρεοκοπίας και του κραχ. Παράλληλα, γίνεται μια σύντομη περιγραφή των διάφορων ειδών οικονομικών κρίσεων, καθώς και των πιο σημαντικών οικονομικών κρίσεων που έχουν πλήξει τις οικονομίες τις τελευταίες δεκαετίες.

Η περιγραφή των οικονομικών κρίσεων και πτωχεύσεων της Ελλάδας από το 1827 και μετά γίνεται στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο, όπου περιγράφονται τα αίτια και η εκάστοτε δημοσιονομική πολιτική που ακολουθήθηκε για την αντιμετώπιση αυτών των φαινομένων.

Στο κεφάλαιο 4 παρουσιάζεται αναλυτικά η ελληνική κρίση χρέους από το 2010 μέχρι και σήμερα, περιγράφοντας όλα τα απαραίτητα μέτρα λιτότητας που ελήφθησαν από τις ελληνικές κυβερνήσεις, προκειμένου να αποφευχθεί η επίσημη χρεοκοπία της χώρας. Οι αρνητικές συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην οικονομία και στην κοινωνία της Ελλάδας ήταν ιδιαίτερα έντονες σε πολλούς τομείς, οι οποίες αναλύονται στο πέμπτο κεφάλαιο.

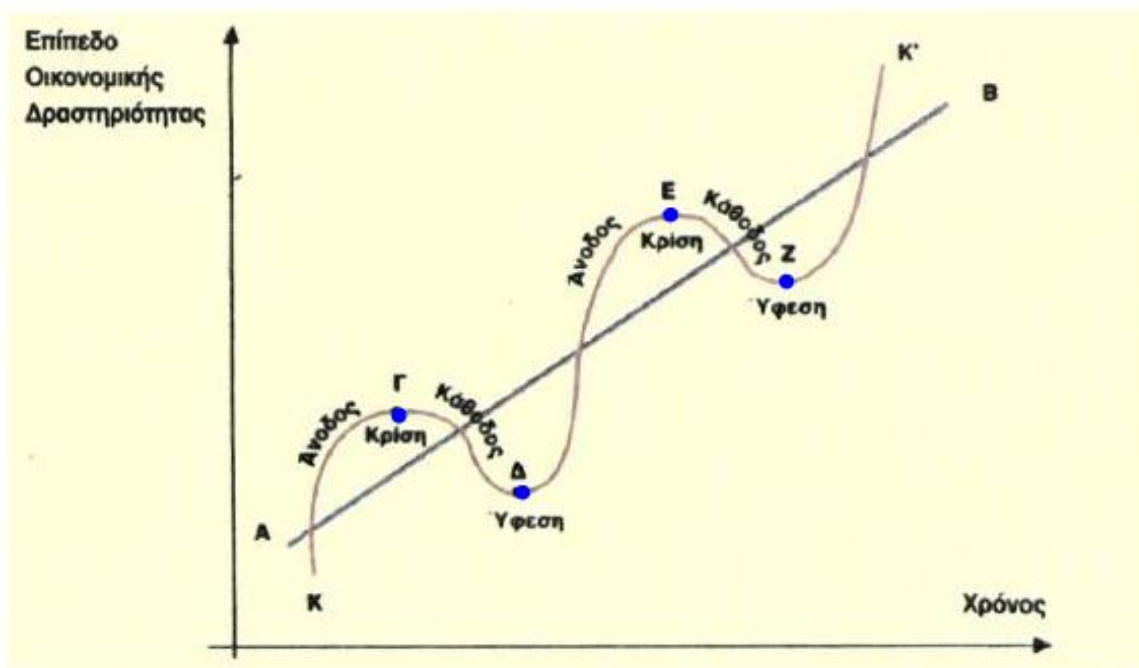
Τέλος, ακολουθούν τα συμπεράσματα, οι προβλέψεις για το οικονομικό μέλλον της Ελλάδας και της Ευρωζώνης, ενώ προτείνονται ορισμένοι τρόποι για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της χρηματοοικονομικής κρίσης.

Μέρος Α

Κεφάλαιο 1: Οικονομική Κρίση – Οι βασικές της έννοιες

1.1. Η γενικευμένη έννοια της κρίσης

Κάθε οικονομία διέπεται από διάφορες διακυμάνσεις, οι οποίες αποτελούν διαδοχικές αυξομειώσεις των δραστηριοτήτων της. Οι διακυμάνσεις αυτές ονομάζονται οικονομικοί κύκλοι, οι οποίοι συνήθως έχουν διάρκεια από επτά έως έντεκα έτη, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Με άλλα λόγια, οι κυκλικές διακυμάνσεις αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της λειτουργίας μιας οικονομίας¹.

Πηγή: Λιανός, Παπαβασιλείου & Χατζηανδρέου, 2002

Σχήμα 1.1 Οι διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου

Προκειμένου να εντοπίσουμε σε ποιο σημείο της οικονομικής δραστηριότητας βρίσκεται μια οικονομία, υπάρχουν διαθέσιμα εργαλεία τα οποία μετρούν την οικονομική δραστηριότητα, όπως είναι το επίπεδο απασχόλησης, το Ακαθάριστο

¹ Δαλαμάγκας, Β. Α., (2003), Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, Εκδόσεις Κριτική.

Εθνικό Προϊόν, ο ρυθμός μεταβολής των τιμών, οι πραγματοποιούμενες επενδύσεις κοκ. Ένας από τους πιο βασικούς δείκτες της οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, καθώς όταν μεταβάλλονται, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό και τα υπόλοιπα μεγέθη της οικονομίας².

1.1.1. Η έννοια του όρου της οικονομικής ύφεσης

Η περίοδος της ύφεσης διέπεται από αυξημένα επίπεδα ανεργίας, χαμηλή ζήτηση για καταναλωτικά αγαθά, λόγω του χαμηλού εισοδήματος των καταναλωτών, χαμηλή κερδοφορία ή και εμφάνιση ζημιών για πολλές επιχειρήσεις και έλλειψη επενδυτικών δραστηριοτήτων. Σε γενικές γραμμές το οικονομικό κλίμα δεν εμφανίζεται ιδιαίτερος ευοίωνο³.

1.1.2. Η έννοια του όρου της οικονομικής κρίσης

Σύμφωνα με την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, η χρηματοοικονομική κρίση, η οποία δύναται να έχει αρνητικό αντίκτυπο σε μια οικονομία, είναι μια κατάσταση όπου στις χρηματοοικονομικές αγορές κυριαρχεί μεγάλη μεταβλητότητα, ενώ παράλληλα σημειώνονται προβλήματα που αφορούν στη ρευστότητα και στην αξιοπιστία ορισμένων χρηματοπιστωτικών οργανισμών, ενώ οι οικονομικές δραστηριότητες ακολουθούν πτωτική πορεία.

Μία κρίση δύναται να περιλαμβάνει τα εξής στάδια⁴:

- το στάδιο όπου διαμορφώνεται η κατάσταση και εμφανίζονται τα πρώτα συμπτώματα στην οικονομία
- το στάδιο της εκδήλωσης της κρίσης

---

² Κουφάρης, Γ., (Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2010), “Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές”, Περιοδικό Χρήμα <http://www.hrima.gr/article.asp?view=599&ref=593>

³ Λιανός, Θ., Παπαβασιλείου, Α. & Α. Χατζηανδρέου, (2003), Αρχές Οικονομικής Θεωρίας. Μικροοικονομία. Μακροοικονομία. Γ' Τάξη Γενικού Λυκείου. Μάθημα Επιλογής, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.

⁴ Σφακιανάκης, Κ., (1998), Διοικητική κρίσεων, Αθήνα: Έλλην.

- το στάδιο των επιπτώσεων της κρίσης στην οικονομία
- το στάδιο όπου ομαλοποιείται η κατάσταση.

1.1.3. Η έννοια του όρου της πτώχευσης – χρεοκοπίας

Βασικός στόχος της διαδικασίας πτώχευσης αποτελεί η προστασία των δανειστών και η ικανοποίησή τους με την εκκαθάριση της περιουσίας που θεωρείται πτωχευμένη⁵. Επομένως, όταν ένα κράτος κηρύττει πτώχευση, καθιστά γνωστό σε όλον κόσμο και κυρίως στους δανειστές του ότι δεν έχει πλέον τη δυνατότητα να εξοφλήσει τα ληξιπρόθεσμα χρέη της είτε στο σύνολό τους είτε ένα μέρος τους είτε ακόμα και τους τόκους των δανείων που έχει λάβει.

Η πιο βασική αιτία που οδηγεί μια χώρα σε πτώχευση αποτελεί η υπερχρέωσή του, η οποία δύναται να προκληθεί από επιθέσεις των κερδοσκόπων στο νόμισμα που χρησιμοποιεί ή και από το αρνητικό οικονομικό κλίμα που επικρατεί στις διεθνείς χρηματαγορές. Άλλη βασική αιτία που ένα κράτος μπορεί να οδηγηθεί στη χρεοκοπία είναι οι συνεχείς ελλειμματικοί προϋπολογισμοί, ήτοι τα διογκωμένα ελλείμματα, το οποίο σημαίνει ότι οι δαπάνες ενός κράτους είναι υψηλότερες από τα έσοδα.

1.1.4. Η έννοια του κραχ

Το οικονομικό κραχ αφορά σε μια απότομη μεγάλη πτώση των τιμών των μετοχών στο χρηματιστήριο για κάποια συγκεκριμένη αγορά, όπως αυτή των ακινήτων. Κατά το παρελθόν έχουν λάβει χώρα αρκετά οικονομικά κραχ, όπως το Μεγάλο Κραχ του Χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 1929.

---

⁵ Μιχαλόπουλος, Ν. Γ., (2007), Πτωχευτική Νομοθεσία, Νομική Βιβλιοθήκη.

1.2. Οικονομικές κρίσεις – Διακρίσεις και Παραδείγματα του παρελθόντος

1.2.1. Είδη και διακρίσεις χρηματοοικονομικών κρίσεων

Υπάρχουν διάφορα είδη χρηματοοικονομικών κρίσεων. Ένα από αυτά είναι το ενδεχόμενο της χρεοκοπίας ενός κράτους, το οποίο σημαίνει ότι η κυβέρνηση μιας χώρας αδυνατεί να αποπληρώσει το χρέος της είτε πρόκειται για εξωτερικό είτε για εσωτερικό, είτε για συνδυασμό και των δύο.

Άλλο είδος χρηματοοικονομικής κρίσης αποτελεί η τραπεζική κρίση, όπου σε μια χώρα αρκετοί χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί καθίστανται αφερέγγυοι. Ορισμένες από τις αιτίες μιας τραπεζικής κρίσης είναι οι ορισμένοι ειδικοί τραπεζικοί παράγοντες, όπως για παράδειγμα η μη αποτελεσματική διαχείριση, μη λογικές αποφάσεις δανεισμού (χωρίς συγκεκριμένα κριτήρια). Άλλοι παράγοντες πρόκλησης μιας τραπεζικής κρίσης είναι οι όροι του εμπορίου, η μεταβλητότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας, μια νομισματική κρίση, η απότομη πτώση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων, ο χαμηλός ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας κ.ά.⁶

Επιπρόσθετα, η κρίση στη συναλλαγματική ισοτιμία ανάμεσα σε δύο νομίσματα αποτελεί μια άλλη μορφή κρίσης, όπου η αξία του νομίσματος ενός κράτους υποτιμάται σε μεγάλο βαθμό και απότομα, λόγω κυρίως μια επίθεσης κερδοσκόπων.

Άλλο είδος χρηματοοικονομικής κρίσης είναι η κρίση του εξωτερικού χρέους. Πρόκειται για μια κατάσταση, όπου ένα κράτος αδυνατεί να αποπληρώσει το εξωτερικό της χρέος.

Σε γενικές γραμμές, βασική αιτία μιας χρηματοοικονομικής κρίσης αποτελεί η απότομη απώλεια της εμπιστοσύνης των αγορών στο τραπεζικό σύστημα μιας χώρας ή στο νομισματικό σύστημα που εφαρμόζει. Μια κρίση δύναται να προκαλέσει απότομες αλλαγές στις τιμές των περιουσιακών στοιχείων, αιφνίδια διακοπή

---

⁶ Laeven, L. and F. Valencia, (2012), Systemic Banking Crises Database: An Update, IMF Working Paper 163.

ρευστότητας από τις διεθνείς αγορές, κατάρρευση των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων λόγω της αφερεγγυότητας που αποκτούν.

1.2.2. Παγκόσμιες οικονομικές κρίσεις του παρελθόντος – Σύντομη περιγραφή

Στην ενότητα αυτή γίνεται μία σύντομη ανασκόπηση τις κυριότερες παγκόσμιες οικονομικές κρίσεις που έχουν λάβει χώρα τις τελευταίες δεκαετίες.

Το οικονομικό κραχ του 1929

Η μεγάλη χρηματιστηριακή κρίση του 1929, είχε μεγάλη ένταση και επηρέασε αρνητικά πολλές οικονομίες ανά τον κόσμο. Την περίοδο εκείνη η Αμερική διένυε μία έντονη οικονομική ανάπτυξη. Οι δείκτες του Χρηματιστηρίου ανέβαιναν συνεχώς, καθώς ολοένα και περισσότεροι είχαν αρχίσει να επενδύουν, με σκοπό το κέρδος. Ωστόσο, οι οικονομικοί κύκλοι άρχισαν να ανησυχούν από τη συνεχόμενη αυξητική πορεία της αξίας των βιομηχανικών μετοχών, και για το λόγο αυτό άρχισαν να πωλούν. Συγκεκριμένα, στις 24 Οκτωβρίου 1929 ρευστοποιήθηκαν περί τα 13.000.000 μετοχές. Η ενέργεια αυτή οδήγησε σε κατακόρυφη πτώση την αξία των μετοχών. Όλοι οι επενδυτές προσπαθούσαν να πουλήσουν τις μετοχές που κατείχαν, προκειμένου να προλάβουν την περαιτέρω μείωση της τιμής. Η Αμερικάνικη Χρηματιστηριακή Αγορά κατέρρευσε από τα ύψη που βρισκόταν κοντά στο μηδέν μέσα σε λίγες ώρες⁷. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν η πτώχευση τραπεζών που είχαν επενδύσει αρκετά χρήματα στις μετοχές αυτές, και η άρνηση άλλων τραπεζών να παρέχουν δάνεια για την αγορά βιομηχανικών προϊόντων. Η έλλειψη ζήτησης για τα προϊόντα αυτά οδήγησε στη μείωση των τιμών τους, με αποτέλεσμα την πτώχευση αρκετών επιχειρήσεων και την απόλυση εργαζομένων επιδεινώνοντας την ύφεση.

---

⁷ Feldstein, M., (1991), *The Risk of Economic Crisis*, University of Chicago Press.

Η κρίση της Μαύρης Δευτέρας του 1987

Από το 1980 και μετά εμφανίζονται οι δίδυμες κρίσεις, οι οποίες αποτελούν ένα είδος αυτο-εκπληρούμενων προφητειών αυτών που συμμετέχουν στις οικονομικές συναλλαγές των χρηματαγορών, όπως για παράδειγμα η γνωστή οικονομική κρίση στην Αργεντινή κ.ά.⁸ Οι κρίσεις αυτές ξεκινούν όταν η οικονομία μιας χώρας, έχοντας διανύσει μια μεγάλη περίοδο αυξημένης οικονομικής δραστηριότητας και αυξημένης εισροής οικονομικών πόρων, εισέρχονται στη φάση της ύφεσης⁹.

Τον Οκτώβριο του 1987, σημειώθηκε μια κατακόρυφη πτώση της αξίας των μετοχών, ενώ από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 η οικονομία των Η.Π.Α. διένυε μια περίοδο ανόδου. Ξαφνικά, στις 19 Οκτωβρίου 1987, ο δείκτης Dow Jones σημείωσε πτώση σε ποσοστό το οποίο άγγιξε το 22% επί της αξίας του, οδηγώντας, μέσα σε χρονικό διάστημα λίγων ωρών, πολλούς επενδυτές σε ξεπούλημα των μετοχών¹⁰.

Η Ιαπωνική τραπεζική κρίση της δεκαετίας του 1990

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 άρχισαν να φαίνονται τα πρώτα σημάδια τα οποία κατεδείκνυαν την ανάγκη ότι η ιαπωνική οικονομία και το ιαπωνικό τραπεζικό σύστημα χρειάζονταν μεταρρυθμίσεις, καθώς υπήρχαν τραπεζικά προβλήματα τα οποία είχαν προκύψει από την εφαρμογή μη αποδεκτών διεθνώς τραπεζικών πρακτικών. Παράλληλα, κρινόταν αναγκαία η υιοθέτηση αυστηρότερων διαδικασιών ελέγχου. Ακολούθησε η κρίση το 1997, η οποία προέκυψε από το «σκάσιμο» της φούσκας των ακινήτων, οι τιμές των οποίων είχαν σημειώσει αλματώδη αύξηση τα προηγούμενα χρόνια.

---

⁸ Βαρουφάκης, Γ., (2011), Κρίσης λεξιλόγιο: Οι οικονομικοί όροι που μας καταδυναστεύουν, Αθήνα: Εκδόσεις Ποταμός.

⁹ Βαρουφάκης, Γ., (2011), Κρίσης λεξιλόγιο: Οι οικονομικοί όροι που μας καταδυναστεύουν, Αθήνα: Εκδόσεις Ποταμός.

¹⁰ Keynes, M. J., (2001), Η Γενική Θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Η κρίση αυτή είχε μεγάλη διάρκεια και οδήγησε σε μεγάλη αύξηση των επισφαλών δανείων, ενώ μέσα σε λίγα χρόνια 110 χρηματοπιστωτικά ιδρύματα εισήλθαν σε καθεστώς εκκαθάρισης¹¹.

Η χρεοκοπία της Αργεντινής

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η Κυβέρνηση της Αργεντινής βρέθηκε σε πολύ δεινή οικονομική θέση, η οποία οδήγησε την Αργεντινή σε αδιέξοδο, καθώς η οικονομία της βρισκόταν για πολλά χρόνια σε ύφεση και έπασχε από πολύ υψηλό ρυθμό πληθωρισμού, ο οποίος άγγιξε το 100%, ενώ το ΑΕΠ της χώρας διαρκώς συρρικνωνόταν και επικρατούσε πολιτική αστάθεια και διαφθορά. Τα προβλήματα αυτά οδήγησαν τα προγράμματα εξυγίανσης της οικονομίας σε αποτυχία¹², γεγονός το οποίο οδήγησε στην έλλειψη εμπιστοσύνης των διεθνών χρηματαγορών απέναντι στην Κυβέρνηση της Αργεντινής

Τον Ιανουάριο του 2001 μεταβλήθηκαν οι όροι της συμφωνίας με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ωστόσο υπήρχε έλλειψη επαρκής πολιτικής στήριξης ως προς την υλοποίηση των προγραμμάτων διάρθρωσης. Στη συνέχεια επηρεάστηκε αρνητικά η εμπιστοσύνη όλων απέναντι στην οικονομία της χώρας. Πραγματοποιήθηκε δύο φορές αναδιάρθρωση του χρέους, αλλά το πρόβλημα παρέμενε. Λίγους μήνες μετά, το Νοέμβριο του 2001 η Κυβέρνηση της Αργεντινής ανακοίνωσε ότι δεν δύναται να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, αναφορικά με τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος, με συνέπεια την άρνηση του Ταμείου να της χορηγήσει επιπλέον δάνειο. Το γεγονός αυτό οδήγησε στη μαζική φυγή κεφαλαίων στο εξωτερικό και μαζικές αναλήψεις ή μετατροπή των καταθέσεων σε δολάρια. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η σοβαρή πολιτική αστάθεια και οι έντονες

---

¹¹ Παυλίδης, Γ., (2008), “Τραπεζικά συστήματα σε κρίση: η Ιαπωνική εμπειρία της δεκαετίας του 1990”, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, 4, Σελ. 1006 – 1018.

¹² International Monetary Fund, (2003), Lessons from the Crisis in Argentina. Policy Development and Review Department,

<http://www.imf.org/external/np/pdr/lessons/100803.pdf>

κοινωνικές αναταραχές που ακολούθησαν, με επακόλουθο την ανακοίνωση της χρεοκοπίας τον Δεκέμβριο του 2001¹³.

1.3. Μηχανισμοί Οικονομικής Βοήθειας

1.3.1. Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ)

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) αποσκοπεί γενικά στην ενίσχυση της διεθνούς νομισματικής συνεργασίας, τη διατήρηση της σταθερότητας της παγκόσμιας οικονομίας, τη διευκόλυνση του διεθνούς εμπορίου, τη μείωση του επιπέδου της παγκόσμιας ανεργίας, την εξάλειψη της φτώχειας και την οικονομική ανάπτυξη. Ο απώτερος σκοπός του Ταμείου είναι η διασφάλιση της σταθερότητας και της ισορροπίας του νομισματικού συστήματος, καθώς και του συστήματος των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των διεθνών πληρωμών παγκοσμίως, προκειμένου να επιτευχθούν οι γενικοί σκοποί του Ταμείου (οικονομική ανάπτυξη, καταπολέμηση της φτώχειας κ.ο.κ.).

Η ίδρυση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου τοποθετείται χρονικά το έτος 1945, τον έλεγχο του οποίου ασκούν οι κυβερνήσεις των 186 χωρών παγκοσμίως που είναι μέλη του. Ο αρχικός λόγος της ίδρυσης του Ταμείου ήταν η διαμόρφωση ενός πλαισίου καλής οικονομική συνεργασίας όλων των κρατών μελών του.

Το ΔΝΤ έχει ως βάση την Ουάσινγκτον. Το Διοικητικό Συμβούλιο απαρτίζεται από 24 διευθυντές οι οποίοι εκπροσωπούν χώρες ή ομάδες χωρών. Το προσωπικό του ΔΝΤ ανέρχεται σε πάνω από 2.360 άτομα σε 146 χώρες παγκοσμίως. Τα αποθεματικά του ανέρχονται σε περίπου 333 δισεκατομμύρια δολάρια, και οι πρόσθετοι διαθέσιμοι ή δεσμευμένοι πόροι αγγίζουν τα 600 δισεκατομμύρια δολάρια.

---

¹³ Σαμπανιώτης, Θ., (Μάιος, 2010), “Η περίπτωση της Αργεντινής. Αίτια της χρεοκοπίας του 2001 & σύγκριση με Ελλάδα” Eurobank Research Οικονομία & Αγορές, V(3), Σελ. 1 - 18, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών,

http://www.pspa.uoa.gr/fileadmin/pspa.uoa.gr/uploads/Undergraduate/42582S_Comparative_Politics_II_Argent-Hellas_2012-13.pdf

Επίσης, τα δεσμευμένα δάνεια που έχει δώσει το ΔΝΤ είναι 191 δισεκατομμύρια δολάρια, εκ των οποίων δεν έχει λάβει πίσω τα 121 δισεκατομμύρια¹⁴.

Για την διατήρηση της σταθερότητας της παγκόσμιας οικονομίας, το ΔΝΤ προβαίνει σε επιτήρηση των περιφερειακών και των διεθνών οικονομικών εξελίξεων που λαμβάνουν χώρα. Παράλληλα, το Ταμείο παρέχει συμβουλές και τεχνική υποστήριξη στα κράτη – μέλη του, προκειμένου τα τελευταία να εφαρμόζουν αποτελεσματικές πολιτικές οι οποίες ενισχύουν την οικονομική τους σταθερότητα. Επιπρόσθετα, το ΔΝΤ προβαίνει και σε χρηματοοικονομική στήριξη των κρατών – μελών που έχουν ανάγκη για ρευστότητα. Η χρηματοδότηση αυτή πραγματοποιείται μέσω της υλοποίησης ενός προγράμματος¹⁵.

1.3.2. Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελείται, πλέον, από 28 χώρες της Ευρώπης, οι οποίες έχουν ενωθεί με σκοπό την καλύτερη οικονομική και πολιτική συνεργασία μεταξύ τους. Αρχικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία ιδρύθηκε το 1950, ήταν η προώθηση της οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, προκειμένου να αναπτυχθούν οικονομικές και εμπορικές συναλλαγές ανάμεσά τους, μειώνοντας τις πιθανότητες συγκρούσεων.

Το έτος 1958 δημιουργείται η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα με στόχο την προώθηση και ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας μεταξύ της Γερμανίας, της Γαλλίας, του Βελγίου, του Λουξεμβούργου, της Ιταλίας και της Ολλανδίας. Στη συνέχεια η οικονομική ένωση που αποτελούσε η ΕΟΚ άρχισε να μετατρέπεται σε πολιτική ένωση με δραστηριότητες οι οποίες κάλυπταν διάφορους τομείς. Το 1993 η ΕΟΚ μετονομάζεται σε Ευρωπαϊκή Ένωση, προβαίνοντας σε διάφορες ενέργειες που είναι βασισμένες σε διάφορες Συνθήκες τις οποίες οι χώρες μέλη εγκρίνουν με

---

¹⁴ International Monetary Fund, (2013), Το ΔΝΤ με μια ματιά, <http://www.imf.org/external/lang/Greek/np/exr/facts/pdf/glanceg.pdf>

¹⁵ International Monetary Fund, (2013), Το ΔΝΤ με μια ματιά, <http://www.imf.org/external/lang/Greek/np/exr/facts/pdf/glanceg.pdf>

δημοκρατικό τρόπο και υπογράφουν. Την 1η Ιανουαρίου του 1999 εισήχθη το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα (ευρώ), το οποίο χρησιμοποιούν τα 18 από τα 28 κράτη μέλη¹⁶.

Ορισμένοι από τους κύριους στόχους της ΕΕ είναι¹⁷:

- η ανάπτυξη των πλουτοπαραγωγικών πόρων των κρατών μελών με όφελος τους πολίτες τους
- η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- η διατήρηση της διαφάνειας των θεσμικών της οργάνων.

Μερικές από τις πιο γνωστές Συνθήκες τις οποίες έχουν υπογράψει τα κράτη μέλη της ΕΕ είναι οι ακόλουθες¹⁸:

- Οι Συνθήκες της Ρώμης, οι οποίες υπογράφηκαν στις 25/3/1957 και θέσπισαν την Ευρωπαϊκή και Οικονομική Κοινότητα, καθώς και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας
- Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), ή αλλιώς η Συνθήκη του Μάαστριχτ που υπογράφηκε στις 7/2/1992
- Η Συνθήκη του Άμστερνταμ που υπογράφηκε στις 2/10/1997

---

¹⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας, (2013), Για να κατανοήσουμε τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης Πώς λειτουργεί η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο οδηγός σας στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας, (2013), Για να κατανοήσουμε τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης Πώς λειτουργεί η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο οδηγός σας στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας, (2013), Για να κατανοήσουμε τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης Πώς λειτουργεί η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο οδηγός σας στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- Η Συνθήκη της Λισαβόνας που υπογράφηκε στις 13/12/2007, με την οποία δημιουργήθηκε ο θεσμός του προέδρου της ΕΕ, απλοποιήθηκαν οι μέθοδοι εργασίας και οι κανόνες ψηφοφορίας, κ.ά.

Στον Πίνακα 1.1 που ακολουθεί στη συνέχεια, παρουσιάζονται όλα τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωση και το έτος προσχώρησης αυτών στην Ένωση.

Πίνακας 1.1 Κράτη – μέλη της Ε.Ε. & έτος προσχώρησης

Κράτη μέλη της ΕΕ	έτος προσχώρησης στην Ε.Ε.
Αυστρία	1995
Βέλγιο	1952
Βουλγαρία	2007
Γαλλία	1952
Γερμανία	1952
Δανία	1973
Ελλάδα	1981
Εσθονία	2004
Ηνωμένο Βασίλειο	1973
Ιρλανδία	1973
Ισπανία	1986
Ιταλία	1952
Κάτω Χώρες	1952
Κροατία	2013
Κύπρος	2004
Λεττονία	2004
Λιθουανία	2004
Λουξεμβούργο	1952
Μάλτα	2004
Ουγγαρία	2004
Πολωνία	2004
Πορτογαλία	1986

Ρουμανία	2007
Σλοβακία	2004
Σλοβενία	2004
Σουηδία	1995
Τσεχική Δημοκρατία	2004
Φινλανδία	1995

Πηγή: Ευρωπαϊκή Ένωση (Ίδια Επεξεργασία)

1.3.3. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ)

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, θεωρείται ένα από τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. και έχει έδρα τη Φρανκφούρτη. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είναι υπεύθυνη για την σωστή υλοποίηση της οικονομικής και της νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βασικοί της στόχοι είναι οι εξής¹⁹:

- η διαχείριση του ευρώ
- η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών στα κράτη μέλη της ΕΕ που χρησιμοποιούν το ευρώ
- η αποτελεσματική εποπτεία των κεφαλαιαγορών και όλων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων

Ορισμένες από τις πιο σημαντικές αρμοδιότητες που έχει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είναι οι ακόλουθες²⁰:

- η υλοποίηση της νομισματικής πολιτικής μέσω:
  - του προσδιορισμού των βασικών επιτοκίων που επικρατούν στην ευρωζώνη

¹⁹ Scheller, H. K., (2004), The European Central Bank - History, Role and Functions, European Central Bank,
<http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2004en.pdf>

²⁰ Scheller, H. K., (2004), The European Central Bank - History, Role and Functions, European Central Bank,
<http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2004en.pdf>

- η παρακολούθηση της προσφοράς χρήματος και του δείκτη τιμών που επικρατούν στα κράτη μέλη
- η διατήρηση της ισορροπίας των συναλλαγματικών ισοτιμιών
- η παροχή άδειας στις κεντρικές τράπεζες των χωρών της Ευρωζώνης να προβαίνουν στην έκδοση χαρτονομισμάτων του ευρώ.

Κεφάλαιο 2: Ταξίδι στο οικονομικό παρελθόν της Ελλάδας από το 1830

2.1. Η πρώτη πτώχευση επί Καποδίστρια το 1827

Την περίοδο 1821 – 1833, επί Κυβερνήσεως Καποδίστρια, δόθηκε μεγάλη έμφαση στην προώθηση της γεωργίας, καθώς μεγάλο ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού εργαζόταν στον τομέα αυτό, αποτελώντας, τα χρόνια εκείνα την πιο σημαντική πλουτοπαραγωγική πηγή του νεοσύστατου κράτους της Ελλάδας. Παράλληλα, η βιοτεχνική δραστηριότητα των διάφορων περιοχών πραγματοποιούνταν κυρίως από συντεχνίες, ενώ αφορούσαν κατά κύριο λόγο την εσωτερική αγορά. Επιπρόσθετα, τόσο η ναυτιλία όσο και το εμπόριο γνώρισαν ραγδαία ανάπτυξη από τις αρχές του 1830 έως και το 1833²¹.

Στην αρχή της ελληνικής επανάστασης το έτος 1821, έγιναν προσπάθειες για τη λήψη δανείου, χωρίς αποτέλεσμα, καθώς οι εξωτερικοί δανειστές θεωρούσαν αβέβαιη την πορεία της Ελλάδας. Στη συνέχεια, το Φεβρουάριο του 1824 υπογράφηκε το πρώτο δάνειο αξίας 800.000 λιρών, εκ των οποίων η Ελλάδα έλαβε το 59% επί του αρχικού ποσού, ήτοι τις 472.000 λίρες, το οποίο έπρεπε να εξοφληθεί εντός 38 ετών, με υποθήκευση των εθνικών κτημάτων και όλων των δημόσιων εσόδων της χώρας²². Η διαχείριση του δανείου πραγματοποιούνταν από μία τριμελής επιτροπή από την Αγγλία και μία τριμελής επιτροπή από την Ελλάδα. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι υπήρξαν καθυστερήσεις στην καταβολή των δόσεων, καθώς και κερδοσκοπική συμπεριφορά από τις διακυμάνσεις στις τιμές των ομολογιών²³.

---

²¹ Αλεξανδρίδης, Μ., (2006), *Ελληνική Οικονομία*, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.

²² Φωτιάδης, Δ. (1988), *Όθωνας, Η Μοναρχία*, Σειρά Ιστορία 5, Εκδόσεις Ζαχαρόπουλος Σ. Ι.

²³ Ηλιαδάκης, Α., (2003), *Εξωτερικός δανεισμός και δανειακή κοινωνικοποίηση στην Ελλάδα, 1824 – 1940*, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Ένα χρόνο αργότερα, η Ελλάδα υπογράφει με τους δανειστές της ένα δεύτερο δάνειο αξίας 2.000.000 λιρών, εκ των οποίων έλαβε το 55,5% της ονομαστικής τους αξίας. Πιο αναλυτικά, οι δανειστές κράτησαν προκαταβολικά περί τις 284.000 λίρες για τους τόκους δύο ετών, χρεολύσια ενός έτους, προμήθειες πληρωμής τόκων και εξόδων συνομολόγησης του δανείου. Παράλληλα η ελληνική κυβέρνηση υποχρεώθηκε στην αγορά ομολογιών από το πρώτο δάνειο που είχαν ονομαστική αξία 250.000 λίρες προς 60%, απομένοντας για τη χώρα μόλις 702.000 λίρες. Ένα μεγάλο ποσοστό από τα χρήματα αυτά διατέθηκαν για την αγορά πολεμικού εξοπλισμού²⁴.

Λίγους μήνες αργότερα καταβάλλονται προσπάθειες για τη σύναψη νέου δανείου, χωρίς, ωστόσο, να προκύψουν τα απαιτούμενα αποτελέσματα. Οι δύο εμφύλιοι την περίοδο εκείνη οδήγησαν στην αύξηση του εξωτερικού δανεισμού της χώρας. Τα δημόσια έσοδα κατέγραψαν σημαντική πτώση, ενώ στα μέσα του 1826, με νόμο τα δύο δάνεια θεωρήθηκαν ως εθνικό χρέος της Ελλάδας. Το 1827 ο Καποδίστριας ζήτησε νέο δάνειο από τις Μεγάλες Δυνάμεις λαμβάνοντας αρνητική απάντηση, οδηγώντας την ελληνική κυβέρνηση στην κήρυξη πτώχευσης.

2.2. Η πτώχευση του 1832 επί Βασιλιά Όθωνα και το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843

Τον Οκτώβριο του 1831 δολοφονείται ο Καποδίστριας, ενώ το Μάιο του 1832 ανεβαίνει στην εξουσία ο Όθωνας. Λίγους μήνες αργότερα, οι Τρεις Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία) συμφώνησαν στο δανεισμό της Ελλάδας 60 εκατομμυρίων φράγκων ήτοι περί τα 63 εκατομμύρια δραχμές, σε τρεις σειρές των 20 εκατομμυρίων φράγκων. Όσον αφορά στα ετήσια τοκοχρεολύσια, ο υπολογισμός τους έγινε σύμφωνα με την ονομαστική αξία του συνολικού δανείου, και όχι σύμφωνα με την πραγματική αξία επί του πραγματικού ποσού που τελικώς εισπράχθηκε.

---

²⁴ Ηλιαδάκης, Α., (2003), Εξωτερικός δανεισμός και δανειακή κοινωνικοποίηση στην Ελλάδα, 1824 – 1940, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Ένα σημαντικό μέρος του ποσού που είχε εισπραχθεί από τις δύο πρώτες σειρές, καταβλήθηκε για την καταβολή αποζημίωσης της Πύλης σύμφωνα με την απόφαση της Σύμβασης του Κάλεντερ – Κιοσκ ή αλλιώς Διακανονισμός της Κωνσταντινουπόλεως που υπογράφηκε στις 21 Ιουλίου του 1832 και αφορούσε στη διεύρυνση των ελληνικών συνόρων, και για την εξόφληση των δανείων ανεξαρτησίας, καθώς και των προκαταβολών που είχαν δώσει οι Τρεις Μεγάλες Δυνάμεις στην Κυβέρνηση Καποδίστρια²⁵.

Καθώς σχεδόν όλο το ποσό από τις δύο σειρές του δανείου είχαν απορροφηθεί, η Ελλάδα ζήτησε την έκδοση της τρίτης σειράς του δανείου. Ωστόσο, οι Τρεις Μεγάλες Δυνάμεις προέβαλλαν αντιρρήσεις και πιο αυστηρές προϋποθέσεις. Καθώς, καθυστερούσε η τρίτη σειρά του δανείου, η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε δάνειο από τη βαυαρική αυλή, το οποίο ανήλθε στα 4,5 εκατομμύρια δραχμές και καταβλήθηκε σε τρεις δόσεις. Η εξόφληση του βαυαρικού δανείου θα γινόταν από το ποσό της τρίτης σειράς του δανείου των Τριών Μεγάλων Δυνάμεων.

Η τρίτη σειρά του δανείου ολοκληρώθηκε στα μέσα του 1842. Ωστόσο, η εξόφληση του βαυαρικού δανείου δεν κατέστη δυνατή, για το λόγο ότι σχεδόν ολόκληρο το ποσό της τρίτης σειράς χρησιμοποιήθηκε ως καταβολή των τοκοχρεολυσίων του δανείου. Πιο συγκεκριμένα, το σχεδόν 63% του δανείου των 63 εκατομμυρίων δραχμών που καταβλήθηκε από τις Τρεις Μεγάλες Δυνάμεις, απορροφήθηκε για καταβολή των τοκοχρεολυσίων και των απαιτούμενων εξόδων έκδοσης, ενώ ένα ποσό που αντιστοιχούσε συνολικά στο 23% του δανείου χρησιμοποιήθηκε ως αποζημίωση της Πύλης. Δηλαδή, το πραγματικό ποσό που έλαβε η Ελλάδα άγγιξε περίπου το 14% του συνολικού ποσού, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την ανάπτυξη της στρατιωτικής δύναμης και της κρατικής γραφειοκρατίας²⁶. Το 1843 η ελληνική

---

²⁵ Ηλιαδάκης, Α., (2003), Εξωτερικός δανεισμός και δανειακή κοινωνικοποίηση στην Ελλάδα, 1824 – 1940, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

²⁶ Ηλιαδάκης, Α., (2003), Εξωτερικός δανεισμός και δανειακή κοινωνικοποίηση στην Ελλάδα, 1824 – 1940, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

κυβέρνηση κήρυξε πτώχευση, καθώς αδυνατούσε να αποπληρώσει το τοκοχρεολύσιο Μαρτίου του δανείου του 1833, ενώ οι Τρεις Μεγάλες Δυνάμεις, θέτοντας πιο αυστηρούς όρους, συναίνεσαν σε τρεις μήνες αναβολή της καταβολής του τοκοχρεολυσίου.

Η πτώχευση της Ελλάδας και η οικονομική κρίση σε συνδυασμό με διάφορους πολιτικούς παράγοντες έθεσαν τη βάση για εξελίξεις στην πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, στις 3 Σεπτεμβρίου του 1843, ο λαός προέβη στην περικύκλωση του παλατιού, ζητώντας από τον Όθωνα να προβεί την παραχώρηση συντάγματος. Ο Όθωνας αναγκάστηκε να αποδεχθεί το αίτημα του λαού και υπέγραψε τα απαιτούμενα διατάγματα για την εκλογή εκλεκτόρων και πληρεξούσιων για την ψήφιση του Συντάγματος του 1844. Για το λόγο αυτό η Επανάσταση του 1843 θεωρείται ένα από τα κομβικά γεγονότα που έχουν λάβει χώρα στην ιστορία του Συνταγματικού βίου της Ελλάδας²⁷.

2.3. Η πτώχευση του 1893 επί Χ. Τρικούπη και τα μέτρα που ελήφθησαν για την δημοσιονομική εξυγίανση

Όταν τελείωσε η Επανάσταση του 1843, η Ελλάδα ήταν διαλυμένη και υπήρχε ανάγκη για σταθεροποίηση στην πολιτική ζωή της χώρας. Για την επίτευξη αυτή, η κυβέρνηση Τρικούπη προέβη σε συμφωνία δανεισμού. Πιο αναλυτικά, μεταξύ της περιόδου 1879 – 1893, η Ελλάδα έλαβε 9 δάνεια από εξωτερικούς επενδυτές, με συνολικό ποσό περί τα 640.000.000 χρυσά φράγκα εκτινάσσοντας το δημόσιο χρέος. Οι όροι που συμφωνήθηκαν για την παροχή αυτών των δανείων ήταν αρκετά δυσμενείς, καθώς η χώρα έπρεπε να καταβάλλει ακόμα υψηλότερα επιτόκια σε πιο μικρές περιόδους, ενώ η διαχείριση των δανεισθέντων ποσών δεν ήταν αποτελεσματική²⁸.

---

²⁷ Γαλάνη, Μ. & Γαλάνης, Θ., (2012), 3^η Σεπτεμβρίου 1843. Εκλογή Εκλεκτόρων και Πληρεξούσιων της Επαρχίας Γορτυνίας, Σειρά Αρκαδική Βιβλιοθήκη 16, Εκδόσεις Φύλλα.

²⁸ Βόγλη, Ε., Πετμεζάς, Σ., Μαυροειδή, Μ. & Χεκίμογλου, Ε., (2011), 1893-1912: Από τη χρεοκοπία στην ανάκαμψη, Συλλογικό έργο, Αθήνα: Ελευθεροτυπία (Ιστορικά).

Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με τη μείωση της παραγωγικής βάσης της χώρας, καθώς τα χορηγηθέντα δάνεια δεν αξιοποιήθηκαν με αποτελεσματικό τρόπο για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, είχαν ως αποτέλεσμα οι εκροές κεφαλαίων να είναι πολύ μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες εισροές, επηρεάζοντας αρνητικά το ισοζύγιο πληρωμών και διογκώνοντας το έλλειμμα της κυβέρνησης²⁹. Για την εξυπηρέτηση των τοκοχρεολυσίων των παλαιότερων δανείων, η χώρα προέβαινε σε συμφωνία με τους πιστωτές για τη χορήγηση νέων δανείων, δημιουργώντας, με τον τρόπο αυτό, έναν φαύλο κύκλο, ο οποίος την οδήγησε σε πτώχευση.

Η κυβέρνηση Τρικούπη θεωρούσε ότι οι κεφαλαιούχοι της ομογένειας θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της παραγωγής και συνεπώς της ελληνικής οικονομίας. Για το λόγο αυτό προέβη στην παροχή κινήτρων και στην καλύτερη εξυπηρέτηση αυτών³⁰. Ωστόσο, η αισιοδοξία αυτή δεν επαληθεύτηκε πλήρως, καθώς οι ομογενείς κεφαλαιούχοι δεν προέβησαν στην πραγματοποίηση επενδύσεων στον τομέα της βιομηχανίας.

Στη συνέχεια ακολούθησε μια κρίσιμη περίοδος με αναταραχές στην Ελλάδα, που οδήγησε σε παραίτηση και συντριβή της κυβέρνησης Τρικούπη, ενώ τη διακυβέρνηση της χώρας ανέλαβε ο Θ. Δηλιγιάννης. Ακολούθησε η Κρητική Επανάσταση και η επιχείρηση για κατάληψη της Κρήτης στις αρχές του 1897. Για την επίλυση του ζητήματος συμφωνήθηκε η ανεξάρτητη Ηγεμονία για την Κρήτη.

Τη διακυβέρνηση της χώρας αναλαμβάνει ξανά ο Τρικούπης στις 10 Ιουνίου του 1892, αντιστρέφοντας το αρνητικό κλίμα που επικρατούσε διεθνώς για την Ελλάδα. Η κυβέρνηση προέβη σε επιβολή περισσότερων φόρων και σε μείωση των κρατικών δαπανών, με σκοπό την κάλυψη των ελλειμμάτων, επηρεάζοντας αρνητικά τη μεσαία τάξη πολιτών³¹. Ωστόσο, οι περικοπές αυτές και η αυξημένη φορολογία δεν

---

²⁹ Τζόκας, Σ., (1999), Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους. Οδοιπορικό στον 19ο αιώνα, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

³⁰ Τζόκας, Σ., (1999), Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους. Οδοιπορικό στον 19ο αιώνα, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

³¹ Σβωρόνος, Ν., (2007), Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας. Βιβλιογραφικός οδηγός Σπύρου Ι. Ασδραχά, Εκδόσεις Θεμέλιο.

μπορούσαν να συμβάλλουν ουσιαστικά στην αντιμετώπιση της δυσμενούς οικονομικής κατάστασης στην οποία βρισκόταν η Ελλάδα. Για το λόγο αυτό, κρινόταν αναγκαίο ένα νέο δάνειο. Ωστόσο, οι δανειστές είχαν αντικρουόμενα συμφέροντα και δεν συμφωνούσαν. Παραδείγματος χάρη, οι Γάλλοι πιστωτές δεν επιθυμούσαν τη χορήγηση ενός δανείου, ενώ αντίθετα, οι Άγγλοι ήταν υπέρ, προκειμένου να παραμείνει η κυβέρνηση Τρικούπη στην εξουσία. Ο Τρικούπης είχε διαμορφώσει τον κρατικό προϋπολογισμό του 1893 με βάση το νέο δάνειο, το οποίο υπολόγιζε στις 5.000.000 στερλίνες³².

Καθώς τα συμφέροντα των Γάλλων πιστωτών ήταν αντίθετα, για το λόγο ότι επιθυμούσαν η Ελλάδα να πτωχεύσει, μέσω των κομμάτων της αντιπολίτευσης, διέδωσαν φήμες οι οποίες έκανα λόγο για ελληνική χρεοκοπία, προκειμένου να δημιουργηθεί αναταραχή στο Χρηματιστήριο Αθηνών και να μειωθούν σημαντικά και άμεσα οι ελληνικές αξίες. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος υποβάθμισης των ελληνικών χρεογράφων η Αγγλία συμφώνησε στο δανεισμό της Ελλάδας με ποσό το οποίο άγγιζε τις 3.500.000 στερλίνες, ζητώντας, όμως, ως προϋπόθεση την κύρωση του δανείου μόνο από το βασιλιά, παρακάμπτοντας τη Βουλή, προκαλώντας σφοδρές αντιδράσεις στην πολιτική ζωή, ενώ η χρεοκοπία βρισκόταν προ των πυλών³³.

Προκειμένου να αποφευχθεί η χρεοκοπία, η νέα κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Σωτηρόπουλο, προέβη σε συμφωνία δανεισμού από το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα Hambros Bank, με σκοπό να κεφαλαιοποιηθούν οι καθυστερημένοι τόκοι. Να σημειωθεί ότι το χορηγούμενο δάνειο περιείχε ιδιαίτερα επαχθής όρους³⁴. Ωστόσο, η οικονομική κατάσταση της χώρας ολοένα και επιδειωνόταν και η κυβέρνηση Σωτηρόπουλου δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που ανέκυπταν. Ο Τρικούπης ζήτησε άμεσα τη διάλυση της Βουλής, ενώ στις 30 Οκτωβρίου του 1893

---

³² Τζόκας, Σ., (1999), Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους. Οδοιπορικό στον 19ο αιώνα, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

³³ Τζόκας, Σ., (1999), Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους. Οδοιπορικό στον 19ο αιώνα, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

³⁴ Τζόκας, Σ., (1999), Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους. Οδοιπορικό στον 19ο αιώνα, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

ανέλαβε ξανά τη διακυβέρνηση της χώρας, όπου προέβη στην ακύρωση του δανείου από την τράπεζα Hambros και κατέθεσε νόμο, ο οποίος αναφερόταν σε προσωρινό κανονισμό της κυβέρνησης με τους πιστωτές της. Με την έγκριση του νόμου αυτού από την ελληνική βουλή, στις 10 Δεκεμβρίου του 1893, στην ουσία, η Ελλάδα κήρυξε πτώχευση, αναστέλλοντας την αποπληρωμή των οφειλών της, όπου ακούστηκε η γνωστή φράση του Τρικούπη μέσα στη βουλή «*Κύριοι δυστυχώς επτωχεύσαμεν*»³⁵. Αν και αμφισβητείται ότι η φράση αυτή λέχθηκε από τον Τρικούπη κατά τη διάρκεια της ομιλίας του, φράση η οποία δεν έχει καταχωρηθεί στα πρακτικά της Βουλής³⁶.

Μετά τη ρύθμιση για μειωμένη καταβολή των τοκομεριδίων στους ομολογιούχους, η οποία ανερχόταν πλέον μόλις στο 30% επί της συνολικής αξίας των ελληνικών χρεογράφων για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, οι πιστωτές αντέδρασαν εντόνως ζητώντας το διεθνή οικονομικό έλεγχο των εσόδων της Ελλάδας³⁷. Μετά από διαπραγματεύσεις, εν τέλει επιβάλλεται Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος στο ελληνικό κράτος το 1898.

Το 1897 η Οθωμανική Αυτοκρατορία κήρυξε πόλεμο κατά του Βασιλείου της Ελλάδας λόγω του αποτελέσματος του Κρητικού προβλήματος, ενώ σύμφωνα με την Συνθήκη Ειρήνης που υπογράφηκε στις 20 Σεπτεμβρίου του 1897, η Ελλάδα όφειλε ως ηττημένη, να καταβάλει πολεμική αποζημίωση αξίας 4.000.000 τουρκικών λιρών στην Υψηλή Πύλη. Για την αποπληρωμή της αποζημίωσης, η Ελλάδα χρειάστηκε ένα δάνειο ύψους 6.800.000 λιρών. Προκειμένου, όμως, να συμφωνήσουν οι ξένοι δανειστές, οι οποίοι είχαν χάσει τα χρήματά τους λίγα χρόνια πριν όπου έγινε η κήρυξη πτώχευσης, η κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Αλέξανδρο Ζαΐμη εισήγαγε στη Βουλή τον νόμο της 26^{ης} Φεβρουαρίου 1898 για την εφαρμογή διεθνούς

---

³⁵ Τζόκας, Σ., (1999), Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους. Οδοιπορικό στον 19ο αιώνα, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

³⁶ Φλεριανού, Α., (1999), Χαρίλαος Τρικούπης. Η ζωή και το έργο του, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων.

³⁷ Τζόκας, Σ., (1999), Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους. Οδοιπορικό στον 19ο αιώνα, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

οικονομικού ελέγχου της χώρας³⁸. Αν και οι όροι του νέου δανείου ήταν συγκριτικά με τα προηγούμενα δάνεια περισσότερο ευνοϊκοί, η συμφωνία για το δανεισμό προέβλεπε την υποθήκευση όλων των εσόδων του κράτους από τη φορολογία, προκειμένου να διασφαλισθεί η αποπληρωμή του δανείου, καθώς και η αναδιάρθρωση του χρέους. Το ποσό που δανείστηκε η χώρα μας χρησιμοποιήθηκε για την αποπληρωμή της αποζημίωσης στην Τουρκία και για τη μείωση του ελλείμματος και του δημόσιου χρέους της Ελλάδας. Παράλληλα, αποφασίστηκε η αξιοποίηση των πιο σημαντικών πλουτοπαραγωγικών πόρων της Ελλάδας για την αποπληρωμή του δημόσιου χρέους της, πέρα από την υλοποίηση ορισμένων μέτρων αναδιάρθρωσης, όπως για παράδειγμα η αναδιοργάνωση ορισμένων τομέων της χώρας, όπως της αστυνομίας, των τελωνείων, του πανεπιστημίου, και την διοικητική αναδιοργάνωση της χώρας στο σύνολό της³⁹.

---

³⁸ Τζόκας, Σ., (1999), Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους. Οδοιπορικό στον 19ο αιώνα, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

³⁹ Βόγλη, Ε., Πετμεζάς, Σ., Μαυροειδή, Μ. & Χεκίμογλου, Ε., (2011), 1893-1912: Από τη χρεοκοπία στην ανάκαμψη, Συλλογικό έργο, Αθήνα: Ελευθεροτυπία (Ιστορικά).

Μέρος Β΄ - Η περίπτωση της Ελλάδας το 1929 και σήμερα

Κεφάλαιο 3: Η ελληνική κρίση χρέους 1929-1932

3.1. Η εποχή του Ελευθερίου Βενιζέλου

Σκοπός της διακυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου, ο οποίος κυβέρνησε για 12 έτη, ήταν ο εκσυγχρονισμός της Ελλάδας και η πολιτική σταθερότητα της χώρας⁴⁰. Την εποχή εκείνη έλαβαν χώρα σημαντικά γεγονότα, τα οποία επηρέασαν δυσμενώς την οικονομική και πολιτική κατάσταση της Ελλάδας, όπως για παράδειγμα οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, ο εθνικός διχασμός, όπου διαμορφώθηκαν δύο αντίπαλα κέντρα εξουσίας, καθώς και η μικρασιατική καταστροφή.

Μετά την ήττα του στην εκλογική αναμέτρηση του 1920, ο Βενιζέλος εξορίζεται στο Παρίσι για οκτώ έτη, όπου λαμβάνουν χώρα τα εξής πολύ σημαντικά για τη χώρα γεγονότα⁴¹:

- η μικρασιατική καταστροφή
- η έλευση κύματος προσφύγων στη χώρα
- η ανακήρυξη της αβασίλευτης δημοκρατίας.

Ανέλαβε για πρώτη φορά την πρωθυπουργία τον Οκτώβριο του 1910, λίγους μήνες δηλαδή μετά το στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί το οποίο πραγματοποιήθηκε το 1909. Την περίοδο εκείνη προέβη στην αναθεώρηση του Συντάγματος του 1864.

---

⁴⁰ Clogg, R., (2002), Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας 1770-2000 (2^η Έκδοση), Εκδόσεις Κάτοπτρο.

⁴¹ Ραφαηλίδης, Β., (1993), Ιστορία του Νεοελληνικού κράτους (1830- 1974), Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

3.2. Η παγκόσμια οικονομική «σκηνή»

Στον Πίνακα 3.1 που ακολουθεί καταγράφεται η μεταβολή του Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής για την Ιαπωνία, την Ελλάδα, τη Φινλανδία, τη Σουηδία, την Ουγγαρία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία, την Αυστρία, την Ιταλία, το Βέλγιο, τις Η.Π.Α., την Ολλανδία και τη Γαλλία για τις περιόδους 1929 – 1932 και 1932 – 1937.

Να σημειωθεί ότι ο Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής καταγράφει το ποσοστό μεταβολής της προστιθέμενης αξίας που έχει το κόστος των παραγωγικών συντελεστών σε σταθερές τιμές.

Όπως παρατηρούμε από τα στοιχεία του Πίνακα 3.1 αν λάβουμε ως έτος βάσης το έτος 1929, τότε προκύπτει ότι μόνο η Ελλάδα σε σύγκριση με άλλες χώρες, εμφανίζει γενικό δείκτη βιομηχανικής παραγωγής το έτος 1932, όπου ξέσπασε η οικονομική κρίση διεθνώς, αυξημένο σε σχέση με τον αντίστοιχο που εμφάνισε το 1929.

Διερευνώντας τα δεδομένα που αφορούν στην περίοδο 1932-1937, τότε παρατηρούμε ότι η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής στην Ελλάδα είναι μεγαλύτερη σε σύγκριση με το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ιταλία, το Βέλγιο, την Ολλανδία και την Γαλλία.

Πίνακας 3.1 Μεταβολή του Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής για ορισμένες χώρες την περίοδο 1929 – 1932 και 1932 – 1937

	Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής	
	1929 - 1932	1932 - 1937
Ιαπωνία	-2	74,4
Ελλάδα	1	49,5
Φινλανδία	-17	79,5
Σουηδία	-11	67,4
Ουγγαρία	-23	77,9
Ηνωμένο Βασίλειο	-17	49,3
Γερμανία	-42	100
Αυστρία	-39	73,7
Ιταλία	-33	49,2
Βέλγιο	-31	36,2
ΗΠΑ	-46	70,3
Ολλανδία	-38	46,7
Γαλλία	-31	4,3

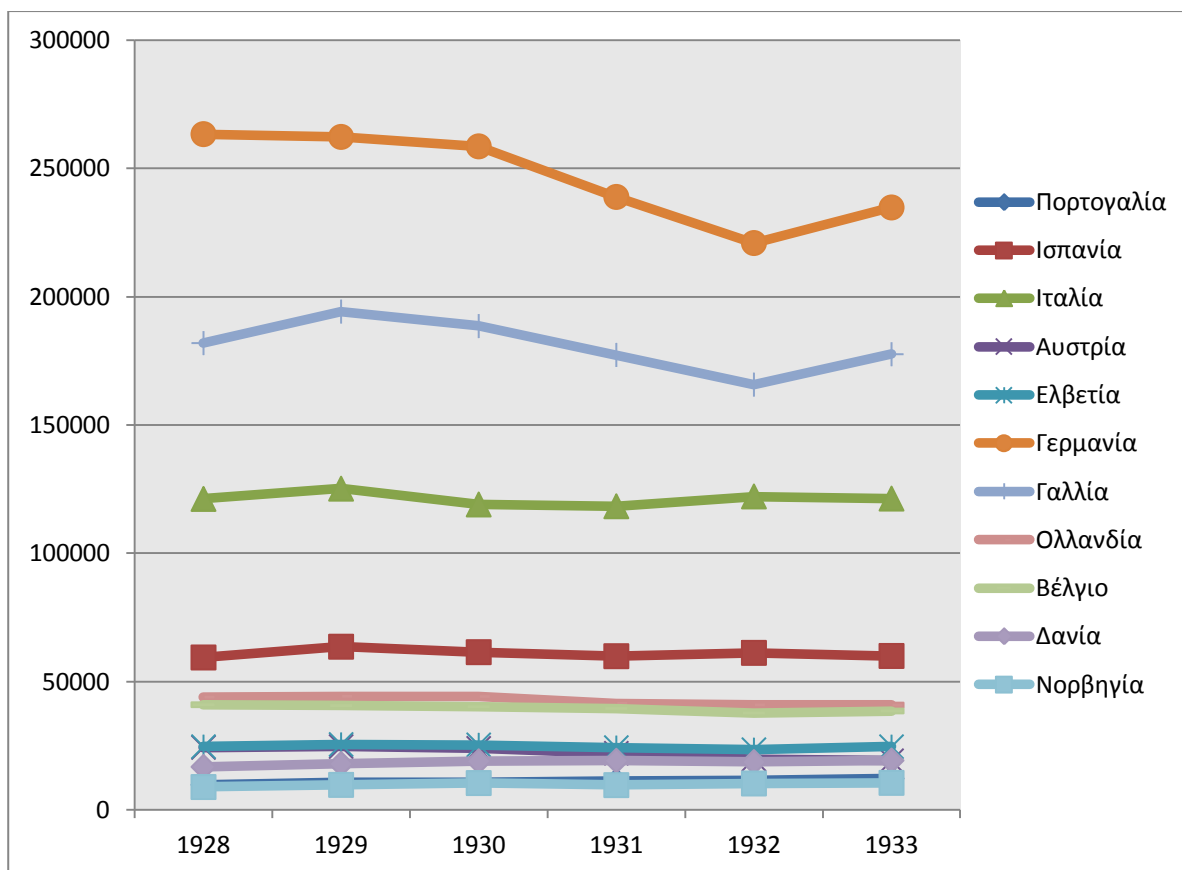
Πηγή: Τσουλφίδης, 2009

Στον Πίνακα 3.2 που ακολουθεί καταγράφονται δεδομένα που αφορούν στη μεταβολή του ΑΕΠ ορισμένων χωρών, όπως της Πορτογαλίας, της Ισπανίας, της Ιταλίας, της Αυστρίας, της Ελβετίας, της Γερμανίας, της Γαλλίας, της Ολλανδίας, του Βελγίου, της Δανίας και της Νορβηγίας για την περίοδο 1928 – 1933.

Πίνακας 3.2 ΑΕΠ χωρών σε εκατομμύρια δολάρια για την περίοδο 1928 - 1933

έτος	Πορτογαλία	Ισπανία	Ιταλία	Αυστρία	Ελβετία	Γερμανία	Γαλλία	Ολλανδία	Βέλγιο	Δανία	Νορβηγία
1928	9732	59371	121182	24295	24609	263367	181912	43921	40951	16735	8879
1929	10789	63570	125180	24647	25466	262284	194193	44270	40595	17855	9705
1930	10656	61435	119014	23967	25301	258602	188558	44170	40207	18917	10421
1931	11204	59871	118323	22044	24246	238893	177288	41475	39496	19127	9613
1932	11422	61163	122140	19769	23422	220916	165729	40901	37717	18625	10255
1933	12194	59966	121317	19113	24593	234778	177577	40826	38525	19220	10500

Πηγή: ΟΟΣΑ (Ίδια Επεξεργασία)

Πηγή: ΟΟΣΑ (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 3.1 ΑΕΠ χωρών σε εκατομμύρια δολάρια για την περίοδο 1928 - 1933

Σύμφωνα με τα δεδομένα του Πίνακα 3.2 και του Σχήματος 3.1, σημαντική αύξηση στο ΑΕΠ την περίοδο 1928 – 1933 σημείωσε η Πορτογαλία, η Δανία και η Νορβηγία. Αντίθετα, μείωση στο ΑΕΠ την ίδια χρονική περίοδο σημείωσε η Αυστρία, η Ελβετία, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ολλανδία και το Βέλγιο.

Πίνακας 3.3 ΑΕΠ χωρών σε εκατομμύρια δολάρια για την περίοδο 1928 - 1933

	Πορτογαλία	Ισπανία	Ιταλία	Αυστρία	Ελβετία	Γερμανία	Γαλλία	Ολλανδία	Βέλγιο	Δανία	Νορβηγία
ποσοστό μεταβολής ΑΕΠ	25,30%	1,00%	0,11%	-21,33%	-0,07%	-10,86%	-2,38%	-7,05%	-5,92%	14,85%	18,26%

Πηγή: Επεξεργασμένα δεδομένα από ΟΟΣΑ

Έπειτα από επεξεργασία των δεδομένων του ΟΟΣΑ, παρατηρούμε ότι κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου 1928 – 1933, το ΑΕΠ της Πορτογαλίας αυξήθηκε κατά 25,30%, της Νορβηγίας κατά 18,26% και της Δανίας κατά 14,85%. Αμυδρή αύξηση σημειώθηκε την ίδια περίοδο στο ΑΕΠ της Ιταλίας κατά 1% και τις Ιταλίας κατά μόλις 0,11% (Πίνακας 3.3).

Αντίθετα, σημαντική μείωση κατεγράφη στο ΑΕΠ της Αυστρίας, το οποίο σημείωσε μεταβολή κατά -21,33%, της Γερμανίας κατά -10,86%, της Ολλανδία κατά -7,05% και του Βελγίου κατά -5,92% (Πίνακας 3.3).

3.3. Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας

Στον Πίνακα 3.4 που ακολουθεί καταγράφεται η μεταβολή του ενεργού πληθυσμού και του αριθμού των ανέργων στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της περιόδου 1928 – 1935. Παρατηρούμε ότι ο ενεργός πληθυσμός αυξήθηκε από 2.603.553 το έτος 1928 σε 2.831.905 το 1935. Η αύξηση αυτή αγγίζει το 8,77%. Επιπρόσθετα, ο αριθμός των ανέργων από 75.000 άτομα το έτος 1928, καταγράφοντας ορισμένες διακυμάνσεις, αυξήθηκε σε 150.000 άτομα το 1935. Η αύξηση αυτή ανέρχεται σε 100%, δηλαδή πρόκειται για διπλασιασμό του αριθμού των ανέργων μέσα σε 7 έτη.

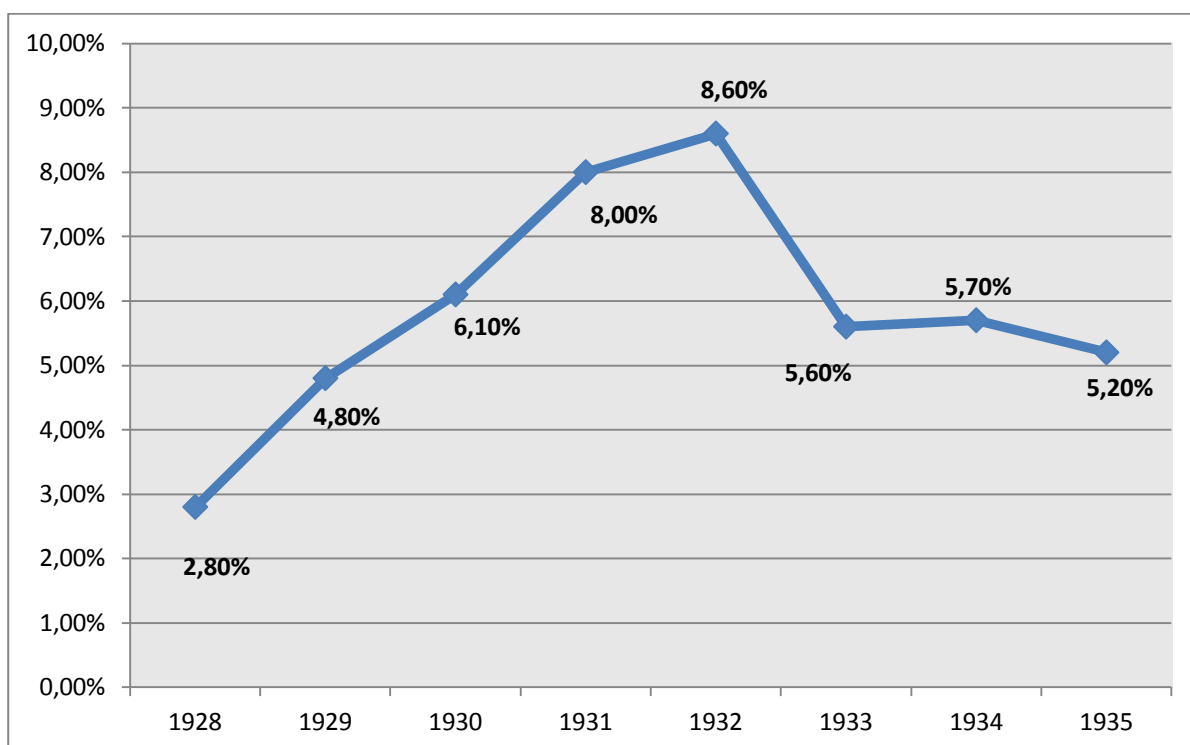
Πίνακας 3.4 Αριθμός του ενεργού πληθυσμού και των ανέργων στην Ελλάδα για την περίοδο 1928 - 1932

	ενεργός πληθυσμός	αριθμός ανέργων
1928	2.603.553	75.000
1929	2.636.175	127.000
1930	2.668.797	165.000
1931	2.701.418	218.000
1932	2.734.040	237.000
1933	2.766.662	156.000
1934	2.799.284	162.000
1935	2.831.905	150.000
Ποσοστό μεταβολής	8,77%	100,00%

Πηγή: Τσουλφίδης, 2009 (Ίδια Επεξεργασία)

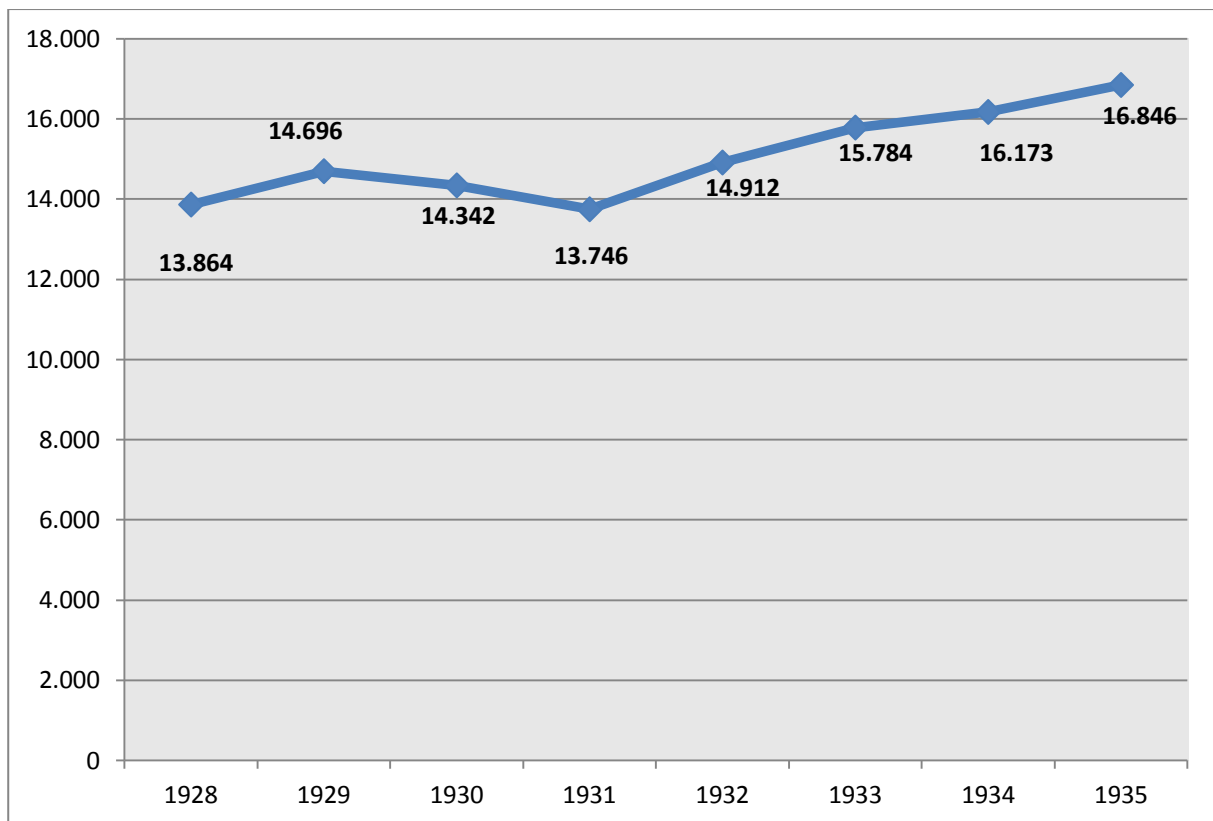
Στο Σχήμα 3.2 που ακολουθεί απεικονίζεται η μεταβολή του ποσοστού ανεργίας στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου 1928 – 1935.

Πηγή: Τσουλφίδης, 2009 (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 3.2 Ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα για την περίοδο 1928 – 1935

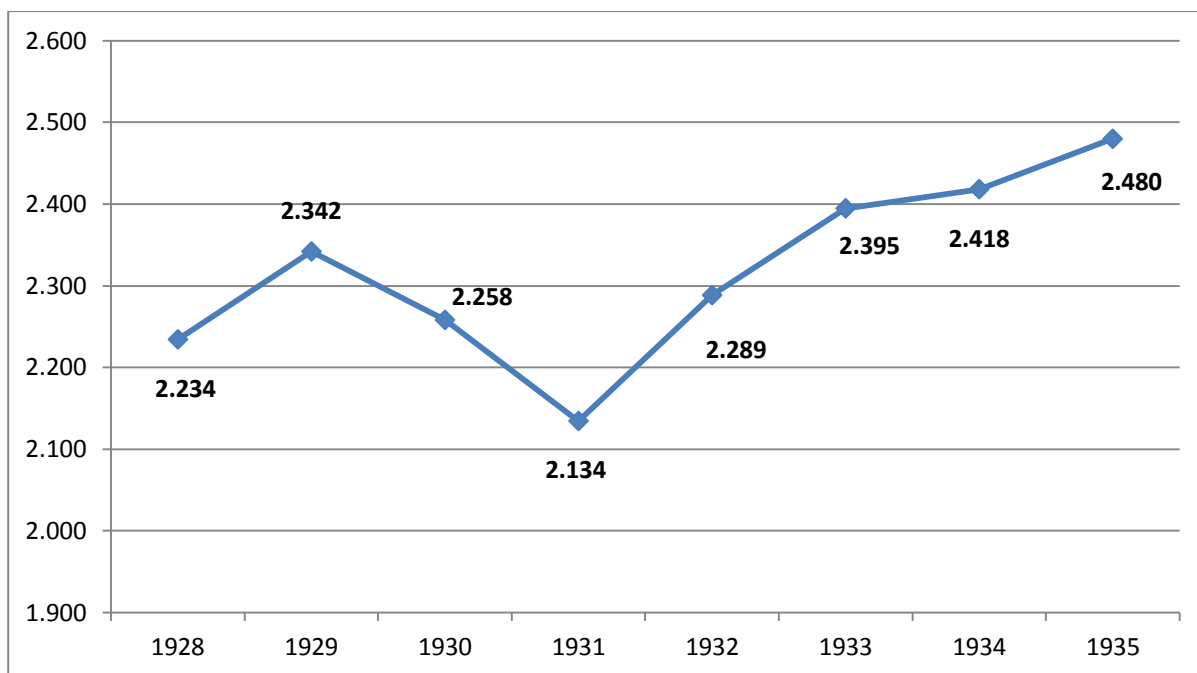
Σύμφωνα με τα δεδομένα του Σχήματος 3.2, το ποσοστό ανεργίας το 1928 ήταν 2.80%, το 1932 άγγιξε το 8,60%, ενώ το 1935 μειώθηκε στο 5,20%. Η συνολική αύξηση του ποσοστού ανεργίας κατά τη διάρκεια της περιόδου 1928 – 1935 είναι της τάξης του 85,71%

Πηγή: Maddison, 2007 (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 3.3 Πορεία του ΑΕΠ της Ελλάδας για την περίοδο 1928 – 1935 (σε εκατομμύρια δολάρια τιμές 1990)

Στο Σχήμα 3.3 απεικονίζονται τα δεδομένα που αφορούν στην πορεία του ΑΕΠ της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου 1928 – 1935 σε εκατομμύρια δολάρια σε τιμές του έτους βάσης 1990. Παρατηρούμε ότι το 1928, το ΑΕΠ άγγιξε τα 13.864 εκατομμύρια δολάρια, το 1929 τα 14.696 εκατ. δολάρια. Το 1930 καταγράφεται πτώση, καθώς το ΑΕΠ ανέρχεται στα 14.342 και το 1931 στα 13.746 εκατομμύρια δολάρια. Στη συνέχεια, το ΑΕΠ ακολουθεί ανοδική πορεία.

Πηγή: Maddison, 2007 (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 3.4 Πορεία του κατά κεφαλή ΑΕΠ της Ελλάδας για την περίοδο 1928 – 1935 (σε δολάρια τιμές 1990)

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το Σχήμα 3.4, το κατά κεφαλή ΑΕΠ για την περίοδο 1928 – 1932 ήταν 2.234 δολάρια (σε τιμές 1990) για κάθε Έλληνα. Το 1929 ήταν 2.342 \$, το 1930 μειώθηκε στα 2.258 \$ και το 1931 στα 2.134. Στη συνέχεια, ακολούθησε ανοδική πορεία, αγγίζοντας τα 2.480 \$ το έτος 1935.

Μελετώντας την ελληνική οικονομία ανά τομέα, παρατηρούμε ότι την περίοδο 1928 – 1938 στον πρωτογενή τομέα, καταγράφεται μείωση των εξαγωγών κατά 18%, διπλασιασμό της αγροτικής παραγωγής και μείωση της μέσης τιμής των γεωργικών προϊόντων κατά 22%, με σχεδόν αντίστοιχη αύξηση της τιμής των βιομηχανικών προϊόντων η οποία άγγιξε το 26%⁴².

Όσον αφορά στο δευτερογενή τομέα, την περίοδο 1928 – 1938, η συνολική βιομηχανική παραγωγή αυξήθηκε κατά σχεδόν 68%, ενώ οι εξαγωγές των προϊόντων αυτών μόλις κατά 16%, καθώς η βιομηχανική παραγωγή της χώρας αφορούσε κατά μεγάλο ποσοστό την ικανοποίηση των εσωτερικών αναγκών. Παράλληλα, αυξάνεται

⁴² Αλεξανδρίδης, Μ., (2006), Ελληνική Οικονομία, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.

ο αριθμός των μεταποιητικών επιχειρήσεων, καθώς το 1920 ανέρχονταν σε 33.811 μεταποιητικές επιχειρήσεις, ενώ το 1930 ήταν 61.485⁴³.

Επιπρόσθετα, ο τομέας της ελληνικής οικονομίας που πραγματοποίησε υψηλά κέρδη εκείνη την περίοδο ήταν η εμπορική ναυτιλία. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια της περιόδου 1923 – 1939 υπερδιπλασιάζεται η αύξηση των συνολικών εξαγωγών και μειώνεται στο μισό το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου⁴⁴.

3.3.1. Εξωτερική πολιτική

Καθώς η Ελλάδα την εποχή εκείνη αποτελούσε μια ηττημένη χώρα, καμία από τις Μεγάλες Δυνάμεις δεν ενδιαφερόταν να προσεγγίσει τη χώρα μας⁴⁵. Για το λόγο αυτό η ελληνική Κυβέρνηση όφειλε να ακολουθήσει μια εξωτερική πολιτική η οποία θα είχε την εύνοια των Μεγάλων Δυνάμεων, προσπαθώντας, παράλληλα, να διασφαλίσει την εθνική ανεξαρτησία, θέτοντας τις βάσεις για ασφάλεια, και συνεπώς για πολιτική και οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, η πολιτική δεν ικανοποίησε πλήρως τους στόχους που είχαν τεθεί, ενώ μερικά χρόνια αργότερα ακολούθησε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, ο οποίος συμπαρέσυρε και την Ελλάδα, μαζί με άλλες χώρες, στην ύφεση.

Ένας από τους βασικούς στόχους του Ελ. Βενιζέλου ήταν η προσέγγιση της Ιταλίας. Παράλληλα, καταβαλλόταν κάθε προσπάθεια, προκειμένου να μην υπάρξει εξάρτηση της χώρας από κάποια από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Σε διαφορετική περίπτωση, ενδεχομένως να λάμβανε μεγάλες αρνητικές διαστάσεις⁴⁶. Μία από τις επιτυχίες της Κυβέρνησης Βενιζέλου αποτελεί η επικύρωση της συμφωνίας Καφαντάρη-Μολώφ του 1927, η οποία διευθέτησε το ζήτημα της αποζημίωσης των προσφύγων.

---

⁴³ Αλεξανδρίδης, Μ., (2006), Ελληνική Οικονομία, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.

⁴⁴ Αλεξανδρίδης, Μ., (2006), Ελληνική Οικονομία, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.

⁴⁵ Βερέμης, Θ., Νικολακόπουλος, Η. & Παναγιωτόπουλος, Β., (2011), Ελευθέριος Βενιζέλος, από το όραμα της Μεγάλης Ελλάδας εξόριστος στο Παρίσι, Τόμος Β΄, Αθήνα: Ειδική έκδοση για την εφημερίδα: Τα Νέα.

⁴⁶ Βερέμης, Θ., Νικολακόπουλος, Η. & Παναγιωτόπουλος, Β., (2011), Ελευθέριος Βενιζέλος, από το όραμα της Μεγάλης Ελλάδας εξόριστος στο Παρίσι, Τόμος Β΄, Αθήνα: Ειδική έκδοση για την εφημερίδα: Τα Νέα.

3.3.2. Εσωτερική πολιτική

Η Κυβέρνηση Βενιζέλου αποσκοπούσε στην επίτευξη της νεωτερικότητας, η οποία θα πραγματοποιούνταν μέσω των μεταρρυθμίσεων στην αγροτική πολιτική και των αλλαγών στη διοίκηση, το εκπαιδευτικό σύστημα, το σύστημα υγείας και της φορολογίας, καθώς και μέσω της προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης⁴⁷.

Με νόμο ρυθμίστηκε ο συνδικαλισμός, οι ώρες εργασίας (εισήχθη το οκτάωρο) και το δικαίωμα της αποζημίωσης των εργατών για ατυχήματα που πραγματοποιούνταν στον εργασιακό χώρο. Παράλληλα, ιδρύθηκε το Υπουργείο Γεωργίας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, το Υπουργείο Γεωργίας και η Αγροτική Τράπεζα, ενώ συστάθηκαν οι Συνεταιρισμοί των Αγροτών, τα Εμπορικά Βιομηχανικά Επιμελητήρια, και η Επιθεώρηση Εργασίας. Στην περίοδο διακυβέρνησης του Ελευθέριου Βενιζέλου καθιερώθηκε η αργία της Κυριακής σε ολόκληρη τη χώρα. Επιπρόσθετα, με άρθρο ψηφίστηκε η αναδιανομή των τσιφλικιών μέσω της κρατικής απαλλοτρίωσης.

Επιπρόσθετα, πραγματοποίησε αλλαγές στον τομέα της υγείας, όπου ιδρύθηκε το Υπουργείο Περιθάλψεως, το οποίο μετονομάστηκε σε Υπουργείο Υγείας. Παράλληλα, η Κυβέρνηση επικεντρώθηκε στην ενημέρωση και στην πραγματοποίηση ιατρικών εξετάσεων σε μαθητές.

3.3.3. Οικονομική πολιτική

Ένας από τους βασικούς στόχους της οικονομικής πολιτικής που εφάρμοσε η Κυβέρνηση Βενιζέλου ήταν η επίτευξη ενός αυξημένου επιπέδου παραγωγικότητας της αγροτικής οικονομίας⁴⁸.

---

⁴⁷ Βερέμης, Θ., Νικολακόπουλος, Η. & Παναγιωτόπουλος, Β., (2011), Ελευθέριος Βενιζέλος, από το όραμα της Μεγάλης Ελλάδας εξόριστος στο Παρίσι, Τόμος Β', Αθήνα: Ειδική έκδοση για την εφημερίδα: Τα Νέα.

⁴⁸ Βερέμης, Θ., Νικολακόπουλος, Η. & Παναγιωτόπουλος, Β., (2011), Ελευθέριος Βενιζέλος, από το όραμα της Μεγάλης Ελλάδας εξόριστος στο Παρίσι, Τόμος Β', Αθήνα: Ειδική έκδοση για την εφημερίδα: Τα Νέα.

Με την εφαρμογή της αγροτικής μεταρρύθμισης, οι αγρότες δεν έλαβαν καμία οικονομική βοήθεια, καθώς εδόθησαν υψηλές αποζημιώσεις στους ιδιοκτήτες των τσιφλικιών, ενώ οι νέοι ιδιοκτήτες ήρθαν αντιμέτωποι με δυσβάσταχτους όρους και προϋποθέσεις για την κτήση τους⁴⁹.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1923 – 1931, η Ελλάδα είχε προβεί στη σύναψη δέκα δανείων από το εξωτερικό, προκειμένου να καλύψει τα έξοδα για την κατασκευή έργων υποδομής, καθώς και για τη διαχείριση των προσφυγικών κυμάτων⁵⁰. Η σύναψη των δανείων αυτών είχε αυξήσει σημαντικά το εξωτερικό χρέος της Κυβέρνησης.

Το 1928, η ελληνική Κυβέρνηση στράφηκε στον «κανόνα του χρυσού», σύμφωνα με τον οποίο τα εθνικά νομίσματα των χωρών μετατρέπονταν μέσω της ισχύουσας ισοτιμίας που υπήρχε με την τιμή του χρυσού. Μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 1929, μειώθηκαν κατακόρυφα τα συναλλαγματικά αποθέματα της Τράπεζας της Ελλάδος, οδηγώντας έναν ορισμένο αριθμό τραπεζών στην παύση των δραστηριοτήτων τους⁵¹. Το 1931 το νόμισμα της Ελλάδας συνδέθηκε με το δολάριο, ενώ την ίδια περίοδο, η αξία των ελληνικών ομολόγων κατέγραφε σημαντική πτώση, αυξάνοντας τη φήμη για ενδεχόμενη χρεοκοπία της Ελλάδας⁵².

---

⁴⁹ Ρήγος, Α., (1998), Η Β' Ελληνική Δημοκρατία 1924-1935. Κοινωνικές διαστάσεις της πολιτικής σκηνης, Εκδόσεις Θεμέλιο.

⁵⁰ Βερέμης, Θ., Νικολακόπουλος, Η. & Παναγιωτόπουλος, Β., (2011), Ελευθέριος Βενιζέλος, από το όραμα της Μεγάλης Ελλάδας εξόριστος στο Παρίσι, Τόμος Β', Αθήνα: Ειδική έκδοση για την εφημερίδα: Τα Νέα.

⁵¹ Βερέμης, Θ., Νικολακόπουλος, Η. & Παναγιωτόπουλος, Β., (2011), Ελευθέριος Βενιζέλος, από το όραμα της Μεγάλης Ελλάδας εξόριστος στο Παρίσι, Τόμος Β', Αθήνα: Ειδική έκδοση για την εφημερίδα: Τα Νέα.

⁵² Κονδύλης, Θ., (2009), Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η Ελλάδα 1928 – 1932. Η Διπλωματική Πολιτική και η Οικονομία, Εκδόσεις Ίαμβος.

3.4. Η πτώχευση

3.4.1. Τα αίτια της πτώχευσης

Αν και η διακυβέρνηση του Βενιζέλου πραγματοποίησε αρκετές αλλαγές και διάφορα οικονομικά και κοινωνικά επιτεύγματα, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση δεν άφησε ανεπηρέαστη την ελληνική οικονομία, καθώς επέφερε ένα μεγάλο ποσοστό ύφεσης. Τα μέτρα οικονομικής πολιτικής που εφάρμοσε η Κυβέρνηση του Βενιζέλου σε συνδυασμό με την ύφεση που επέφερε η κατάρρευση του Χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης, η οποία έλαβε μεταδοτικές διαστάσεις παγκοσμίως, προκάλεσαν αντιδράσεις στην πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας.

Οι αντιδράσεις αυτές οξύνθηκαν με το ξέσπασμα ορισμένων σκανδάλων, όπως αυτό του «λογιστικού λάθους» στην τιμή του ψωμιού και της νοθευμένης κινίνης. Το σκάνδαλο του «λογιστικού λάθους» στην τιμή του ψωμιού αποτελούσε ένα λάθος εκ μέρους της αγορανομίας, η οποία χρέωνε εκ παραδρομής κατά 50 λεπτά της δραχμής παραπάνω την οκά του ψωμιού. Σύμφωνα με το σκάνδαλο της νοθευμένης κινίνης, τον Οκτώβριο του 1930 είχαν βρεθεί δισκία κινίνης, τα οποία, όμως, δεν περιείχαν την προβλεπόμενη δοσολογία κινίνης, αλλά ήταν νοθευμένα με αλεύρι. Επομένως, ξέσπασε η φήμη - υποψία ότι οι εταιρείες παραγωγής φαρμάκων, οι οποίες παρασκεύαζαν τα δισκία κινίνης, νόθευαν με αλεύρι τα δισκία, και πουλούσαν την ποσότητα κινίνης που παρακρατούσαν, προκειμένου να αυξήσουν τα κέρδη τους εις βάρος των καταναλωτών. Τα σκάνδαλα αυτά έπληξαν την εικόνα της Κυβέρνησης, καθώς η τελευταία αντί να λάβει τα απαραίτητα μέτρα, προσπάθησε να τα καλύψει⁵³.

Μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η ελληνική οικονομία βρέθηκε αντιμέτωπη με τη μεγάλη πτώση των εξαγωγών της στα καπνά και σε διάφορα άλλα αγροτικά προϊόντα, καθώς και στη μείωση των εμβασμάτων των Ελλήνων που εκείνη την περίοδο διέμεναν στις Η.Π.Α., τα οποία αποτελούσαν σημαντική στήριξη για την Ελλάδα. Τα γεγονότα αυτά επηρέασαν δυσμενώς το

---

⁵³ Βερέμης, Θ., Νικολακόπουλος, Η. & Παναγιωτόπουλος, Β., (2011), Ελευθέριος Βενιζέλος, από το όραμα της Μεγάλης Ελλάδας εξόριστος στο Παρίσι, Τόμος Β', Αθήνα: Ειδική έκδοση για την εφημερίδα: Τα Νέα.

εξωτερικό ισοζύγιο συναλλαγών και τη συναλλαγματική αξία της δραχμής. Η Κυβέρνηση Βενιζέλου προσπαθούσε να διατηρήσει τη συναλλαγματική αξία της δραχμής έναντι των άλλων νομισμάτων. Για το λόγο αυτό υποχρέωναν την Τράπεζα της Ελλάδος να αξιοποιεί τα αποθέματά της σε χρυσό και σε συνάλλαγμα, προκειμένου να στηρίζει τη δραχμή, με αποτέλεσμα να τελειώσουν τα αποθεματικά της στις αρχές του 1932.

Η Κυβέρνηση προσπαθώντας να βγει από το οικονομικό αδιέξοδο, αύξησε τους δασμούς στις εισαγωγές, με σκοπό να αποτρέψει την εκροή συναλλάγματος από τη χώρα στο εξωτερικό. Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1927 – 1929 περί τις 780 εταιρείες κήρυξαν πτώχευση, ενώ την τριετία 1929 – 1932 οι πτωχευμένες εταιρείες ανήλθαν σε 937, εκ των οποίων το 54% ήταν βιομηχανίες. Αποτέλεσμα των γεγονότων αυτών ήταν η δραματική μείωση της οικονομικής δραστηριότητας και η κατακόρυφη αύξηση της ανεργίας. Ο Βενιζέλος προσπάθησε να υπογράψει συμφωνία για νέο δάνειο, χωρίς αποτέλεσμα. Για το λόγο αυτό, προσπάθησε να επιτύχει συμφωνία για μη καταβολή των τοκοχρεολυσίων επί του δημοσίου χρέους για πέντε χρόνια⁵⁴.

Την περίοδο εκείνη, η Ελλάδα ήταν υπό τον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο, λόγω της πτώχευσης του 1893, ενώ η εποπτεία της Δημοσιονομικής Επιτροπής της Κοινωνίας των Εθνών ήρθε λόγω της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, η οποία πρότεινε τα κατάλληλα μέτρα τα οποία η ελληνική Κυβέρνηση όφειλε να λάβει, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις των δανειστών. Η ελληνική Κυβέρνηση, μη έχοντας καταφέρει να εξασφαλίσει νέο δάνειο, προέβη στην αύξηση της φορολογίας, προκειμένου να ισοσκελίσει τον προϋπολογισμό. Επιπρόσθετα, μετά από συμφωνία με την Δημοσιονομική Επιτροπή της Κοινωνίας των Εθνών συμφωνήθηκε η αναστολή της πληρωμής των δανείων για ένα έτος.

Καθώς η κατάσταση στην οικονομία και την κοινωνία χειροτέρευε, η Κυβέρνηση Βενιζέλου προέβη στο σχηματισμό οικουμενικής κυβέρνησης, προκειμένου να υπάρξει συλλογική προσπάθεια. Η Ελλάδα ζητάει νέο δάνειο με αντάλλαγμα τη λήψη

---

⁵⁴ Κονδύλης, Θ., (2009), Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η Ελλάδα 1928 – 1932. Η Διπλωματική Πολιτική και η Οικονομία, Εκδόσεις Ίαμβος.

οικονομικών μέτρων, χωρίς καμία επιτυχία, καθώς η Δημοσιονομική Επιτροπή της Κοινωνίας των Εθνών απεφάνθη ότι η χώρα δεν είχε την ανάγκη για τη χορήγηση επιπλέον δανείου⁵⁵. Στη συνέχεια, στις 21 Απριλίου του 1932, ο υπουργός Οικονομικών υποβάλλει την παραίτησή του, και δύο μέρες αργότερα ο νέος υπουργός των Οικονομικών κηρύσσει πτώχευση. Λίγες μέρες αργότερα, ακολουθεί η εγκατάλειψη του «κανόνα του χρυσού» από τη χώρα μας και η σημαντική υποτίμηση της δραχμής.

3.4.2. Μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης

Με την κήρυξη πτώχευσης και την αναστολή των πληρωμών, λαμβάνει χώρα αναστάτωση στους επενδυτές των ελληνικών ομολόγων. Οι εξαγωγές της Ελλάδας δέχονται ισχυρό πλήγμα⁵⁶.

Η Κυβέρνηση Βενιζέλου παραιτείται έπειτα από σφοδρή κριτική από την αντιπολίτευση και τον Τύπο που την υποστηρίζει. Ακολουθεί προσωρινή κυβέρνηση, όπου εγκρίνει η απαλλαγή της αγροτικής παραγωγής από τη φορολογία. Λίγες εβδομάδες αργότερα, αναλαμβάνει την πρωθυπουργία ο Βενιζέλος, ο οποίος λαμβάνει οικονομικά μέτρα, όπως για παράδειγμα η επαναφορά της δραχμής σε καθεστώς αναγκαστικής κυκλοφορίας και υποτιμάται στο 60% της ονομαστικής της αξίας. Επιπρόσθετα, ορίζεται εποπτεία της αγοράς συναλλάγματος, ενώ αναστέλλονται όλες οι καταβολές των τόκων και των τοκοχρεολυσίων για όλα τα δάνεια είτε προέρχονται από το εξωτερικό είτε από το εσωτερικό της χώρας⁵⁷.

Ακολουθεί η αύξηση του συντελεστή υπολογισμού των δασμών επί των εισαγωγών για τα είδη πολυτελείας, καθώς και η επιβολή, εκ μέρους της Κυβέρνησης, περιορισμών στις εισαγόμενες ποσότητες προϊόντων, μειώνοντας τις εισαγωγές σε

---

⁵⁵ Κονδύλης, Θ., (2009), Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η Ελλάδα 1928 – 1932. Η Διπλωματική Πολιτική και η Οικονομία, Εκδόσεις Ίαμβος.

⁵⁶ Ρήγος, Α., (1998), Η Β' Ελληνική Δημοκρατία 1924-1935. Κοινωνικές διαστάσεις της πολιτικής σκηνης, Εκδόσεις Θεμέλιο.

⁵⁷ Ρήγος, Α., (1998), Η Β' Ελληνική Δημοκρατία 1924-1935. Κοινωνικές διαστάσεις της πολιτικής σκηνης, Εκδόσεις Θεμέλιο.

μεγάλο βαθμό. Αξίζει να σημειωθεί ότι με τα οικονομικά μέτρα που ελήφθησαν, κατεβλήθησαν προσπάθειες, προκειμένου να προστατευθεί η ελληνική παραγωγή και συνεπώς ολόκληρη η ελληνική οικονομία, καθώς και να συνεχίσει η βιομηχανική παραγωγή να αυξάνεται, δημιουργώντας συνθήκες ανάπτυξης⁵⁸.

---

⁵⁸ Ρήγος, Α., (1998), Η Β' Ελληνική Δημοκρατία 1924-1935. Κοινωνικές διαστάσεις της πολιτικής σκηνής, Εκδόσεις Θεμέλιο.

Κεφάλαιο 4: Η ελληνική κρίση χρέους 2010 – 2014

4.1. Η κατάσταση της Ελλάδας από τα τέλη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ως σήμερα

Από το έτος του 1948 φαίνεται ότι η ελληνική οικονομία έχει λάβει τροχιά ανάπτυξης, καθώς πραγματοποιούνται έργα υποδομής σε όλους τους τομείς της οικονομίας (πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή). Έως και το 1970, ο πιο σημαντικός τομέας της ελληνικής οικονομίας είναι ο πρωτογενής. Στη συνέχεια, παρά τη μείωση του αγροτικού πληθυσμού, η αγροτική παραγωγή συνέχισε να αυξάνεται χάρη στην αύξηση των κατάλληλων προς άρδευση εκτάσεων και την αυξανόμενη χρήση γεωργικών μηχανημάτων. Την ίδια περίοδο καταγράφεται πενταπλάσια αύξηση του ελληνικού ΑΕΠ, η οποία οφείλεται, πέρα από την αυξημένη αγροτική παραγωγή, στην επέκταση του ελληνικού εμπορικού στόλου, με συνέπεια την αύξηση των εξαγωγών⁵⁹.

Η ελληνική οικονομία επηρεάζεται σημαντικά από το μέγεθος του δημόσιου τομέα, η δραστηριότητα του οποίου παράγει σχεδόν το 60% του ΑΕΠ. Ιστορικά, αναφέρεται ότι οι πρώτες δημόσιες επιχειρήσεις παρουσιάστηκαν το έτος 1950 σε τομείς της κοινής ωφέλειας. Στη συνέχεια, το 1973 εμφανίσθηκαν νέες μορφές δημοσίων επιχειρήσεων αυξάνοντας συνεχώς τον κρατικό έλεγχο σε διάφορους τομείς⁶⁰.

---

⁵⁹ Κορρές, Γ., Κοκκίνου, Α. & Τσομπάνογλου, Γ., (2011), “Ελληνική Οικονομία: Δομή-Διάρθρωση, Δημόσιο Χρέος και Προοπτικές Ανάπτυξης”, 9ο Εθνικό Συνέδριο: Περιφερειακή ανάπτυξη και οικονομική κρίση: διεθνής εμπειρία και Ελλάδα, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 6 - 7 Μαΐου.

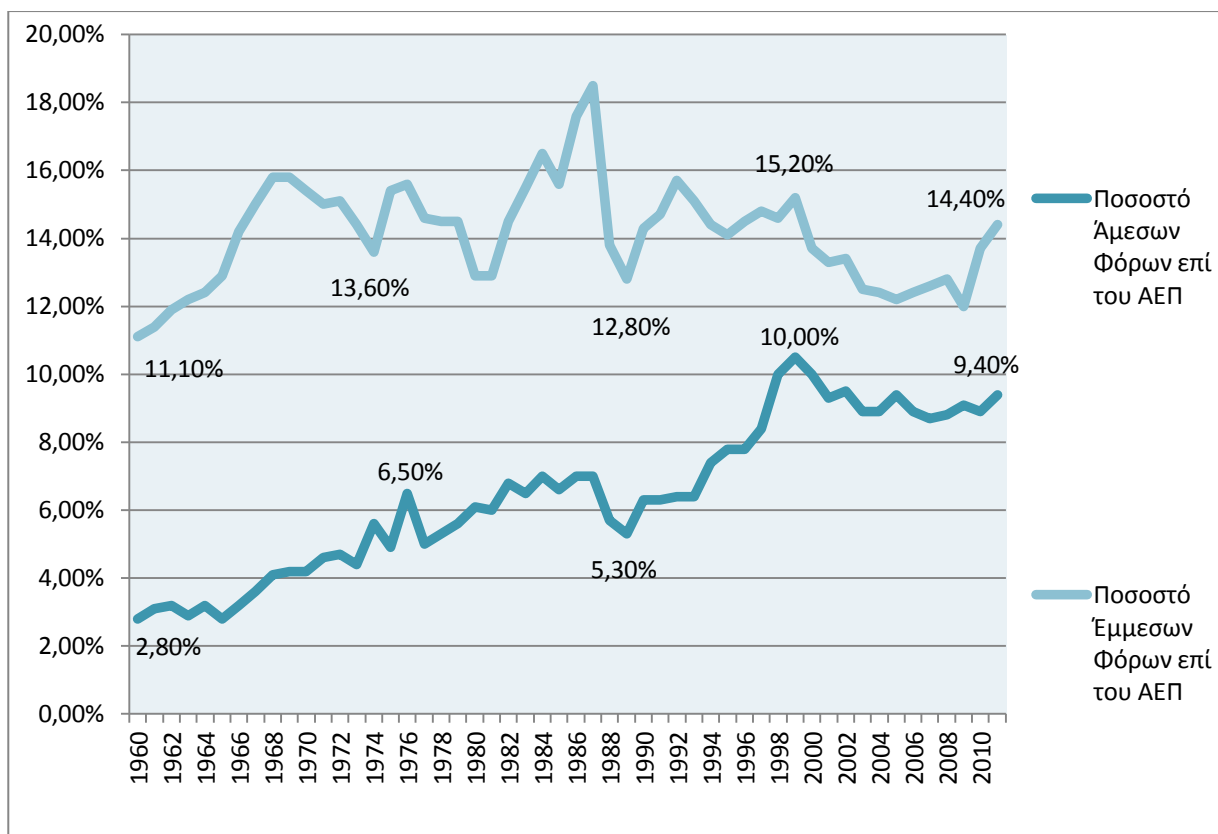
⁶⁰ Κορρές, Γ., Κοκκίνου, Α. & Τσομπάνογλου, Γ., (2011), “Ελληνική Οικονομία: Δομή-Διάρθρωση, Δημόσιο Χρέος και Προοπτικές Ανάπτυξης”, 9ο Εθνικό Συνέδριο: Περιφερειακή ανάπτυξη και οικονομική κρίση: διεθνής εμπειρία και Ελλάδα, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 6 - 7 Μαΐου.

Αναφορικά με το δημόσιο χρέος του ευρύτερου δημόσιου τομέα, αυτό άρχισε να καταγράφει αυξητική πορεία από το 1960 και μετά, ενώ εκτινάχθηκε το 1994 (Σχήμα 4.4). Η αύξηση αυτή συνέβαλε στην αύξηση των επιτοκίων δανεισμού, μειώνοντας τις ιδιωτικές επενδύσεις, αυξάνοντας τις πληθωριστικές πιέσεις. Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1967-1974, καταγράφεται ιδιαίτερα υψηλός εσωτερικός δανεισμός, σε αντίθεση με τον εξωτερικό δανεισμό, ο οποίος καταγράφει μικρή αύξηση. Την πρώτη μεταπολιτευτική περίοδο 1975 – 1981, η Ελλάδα έχει λάβει συνολικά 24 δάνεια από το εξωτερικό και κυρίως από διεθνή τραπεζικά ιδρύματα. Ιδιαίτερα, τις τελευταίες δεκαετίες, ο δανεισμός της χώρας γινόταν, κατά κύριο λόγο, για την εκπλήρωση καταναλωτικών σκοπών, με απώτερο στόχο την ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων, παρά την αύξηση των επενδυτικών δραστηριοτήτων. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να συναντήσει μεγάλες δυσκολίες στην αποπληρωμή του χρέους της, καθώς η ελληνική οικονομία δεν αναπτύχθηκε σε μεγάλο βαθμό⁶¹.

Στη συνέχεια μελετάμε την εξέλιξη των άμεσων και έμμεσων φόρων, των φορολογικών εσόδων, των πρωτογενών δαπανών και του δημόσιου χρέους της Ελλάδας ως ποσοστό επί του ΑΕΠ για τη χρονική περίοδο 1960 – 2011, σύμφωνα με τα διαθέσιμα δεδομένα από την ΕΣΥΕ και τους Κρατικούς Προϋπολογισμούς.

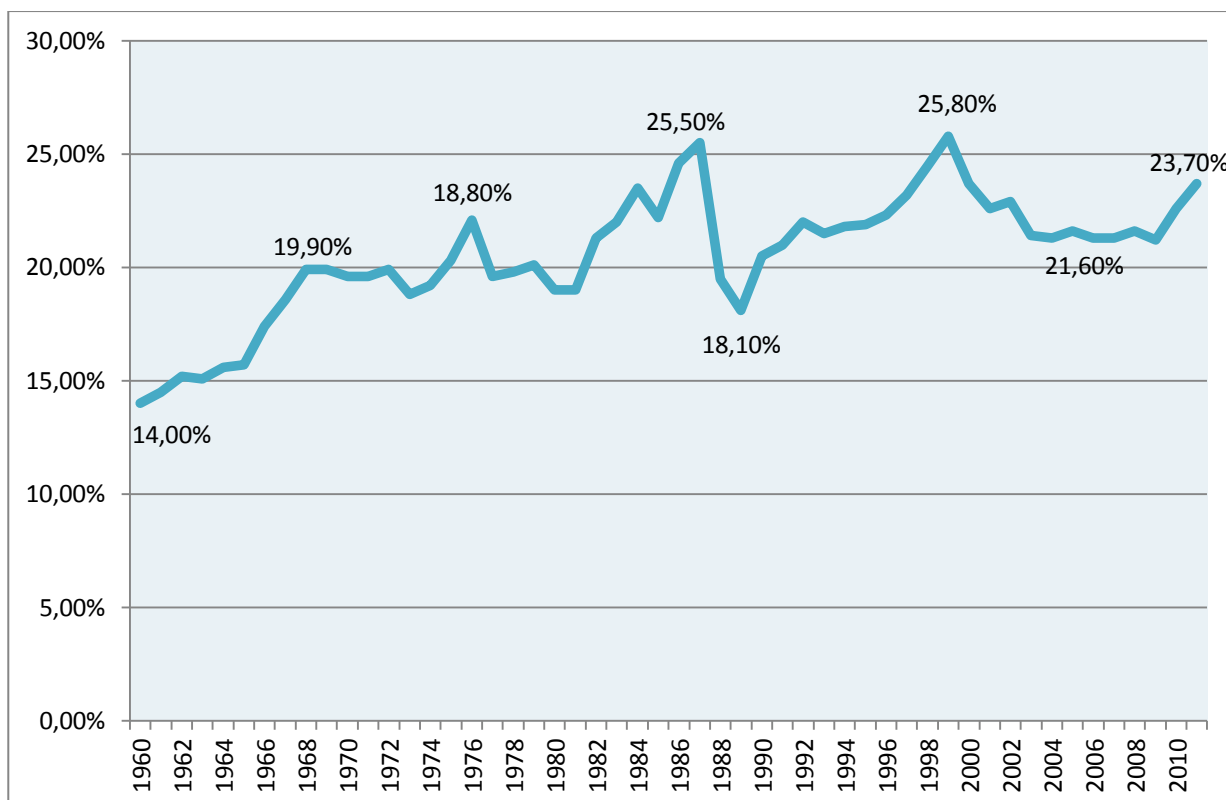
⁶¹ Κορρές, Γ., Κοκκίνου, Α. & Τσομπάνογλου, Γ., (2011), “Ελληνική Οικονομία: Δομή-Διάρθρωση, Δημόσιο Χρέος και Προοπτικές Ανάπτυξης”, 9ο Εθνικό Συνέδριο: Περιφερειακή ανάπτυξη και οικονομική κρίση: διεθνής εμπειρία και Ελλάδα, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 6 - 7 Μαΐου.

Πηγή: Κρατικοί Προϋπολογισμοί & ΕΣΥΕ (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 4.1 Ποσοστό Άμεσων & Έμμεσων Φόρων επί του ΑΕΠ (περίοδος 1960 – 2011)

Σύμφωνα με τα δεδομένα του Σχήματος 4.1, τόσο οι άμεσοι όσο και οι έμμεσοι φόροι ακολουθούν αυξητική πορεία κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου 1960 – 2011. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό των άμεσων φόρων από 2,80% επί του ΑΕΠ που ήταν το 1960 ανήλθαν στο 9,40% το έτος 2011. Επίσης αυξητική πορεία καταγράφουν και οι έμμεσοι φόροι, οι οποίοι από 11,10% ως ποσοστό επί του ΑΕΠ το έτος 1960, ανήλθαν στο 14,40% το 2011.

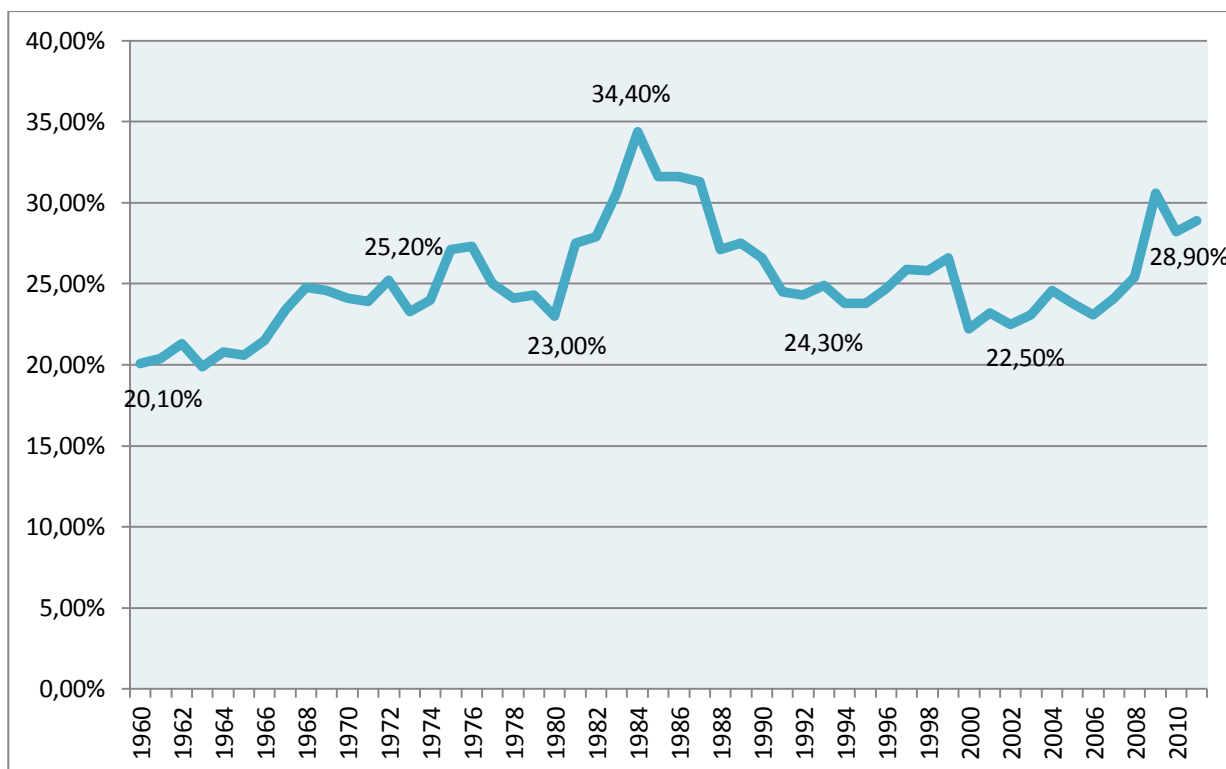

Πηγή: Κρατικοί Προϋπολογισμοί & ΕΣΥΕ (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 4.2 Σύνολο Φορολογικών Εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ (περίοδος 1960 – 2011)

Μελετώντας, στη συνέχεια, την πορεία των φορολογικών εσόδων για τη χρονική περίοδο 1960 – 2011, παρατηρούμε ότι καταγράφουν αυξητική πορεία, η οποία ανακόπτεται από ορισμένες μειώσεις. Πιο συγκεκριμένα, τα φορολογικά έσοδα από 14% το έτος 1960 αυξήθηκαν στο 23,70% το 2011 (Σχήμα 4.2). Η αύξηση αυτή αγγίζει περίπου το 69%.

Πέρα από τα φορολογικά έσοδα, κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου 1960 – 2011 παρατηρείται αύξηση στις πρωτογενείς δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού (χωρίς να υπολογίζονται οι δημόσιες επενδύσεις), όπως για παράδειγμα στις αποδοχές, τις συντάξεις, τις διάφορες κοινωνικές δαπάνες, τις καταναλωτικές δαπάνες κ.ο.κ.

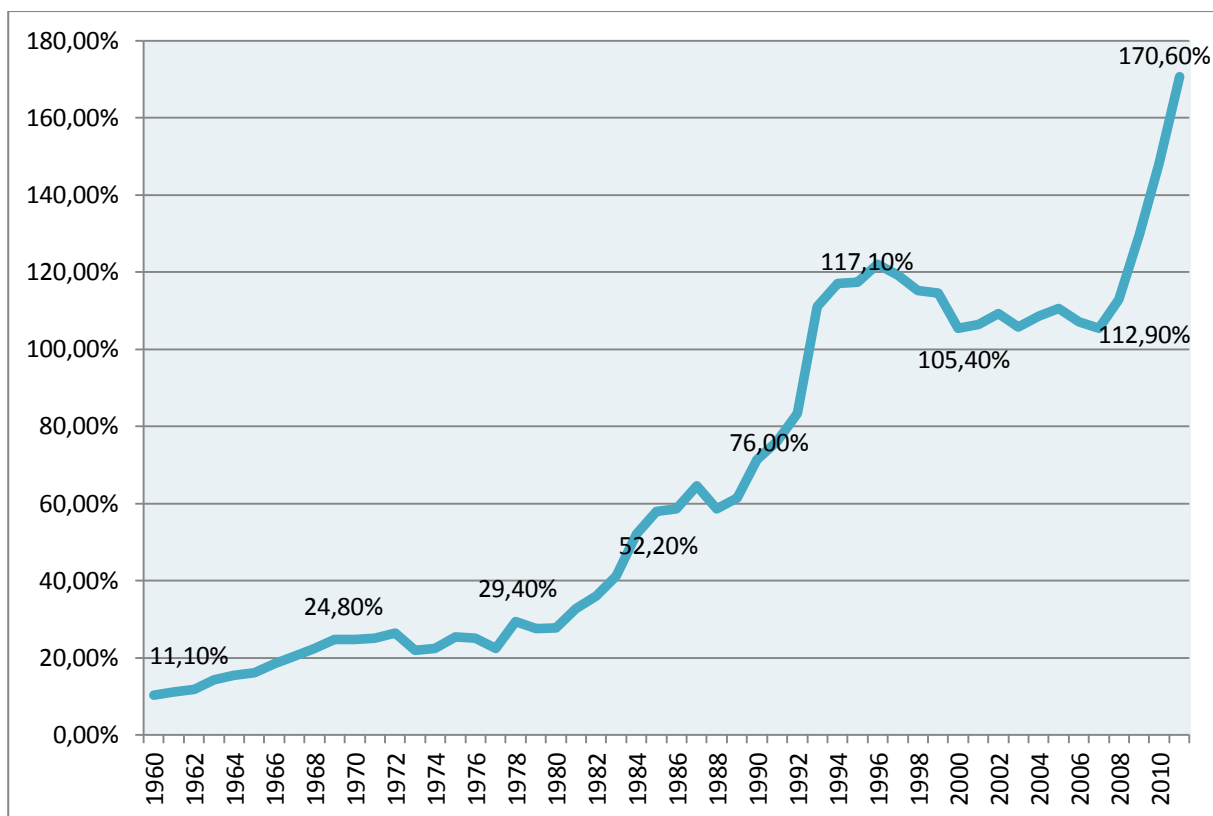

Πηγή: Κρατικοί Προϋπολογισμοί & ΕΣΥΕ (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 4.3 Ποσοστό Συνολικών Πρωτογενών Δαπανών επί του ΑΕΠ (περίοδος 1960 – 2011)

Οι Συνολικές Πρωτογενείς Δαπάνες από 20,10% επί του ΑΕΠ το 1960, αυξήθηκαν στο 28,90% το έτος 2011. Η αύξηση αυτή υπολογίζεται στο περίπου 44%, η οποία κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής διεκόπη από ορισμένες μειώσεις (Σχήμα 4.3). Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί ότι η πιο μεγάλη μεταβολή της διάρθρωσης των δαπανών, πραγματοποιήθηκε κυρίως στους τομείς της εργασίας, της υγείας και της κοινωνικής ασφάλισης, όπως προκύπτει από την ανάλυση των διαθέσιμων στοιχείων των Κρατικών Προϋπολογισμών. Παρατηρούμε ότι οι Πρωτογενείς Δαπάνες είναι υψηλότερες των φορολογικών εσόδων κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, με μοναδική εξαίρεση το 2000, όπου τα φορολογικά έσοδα είναι λίγο πιο υψηλά από τις πρωτογενείς δαπάνες.

Στη συνέχεια, στο Σχήμα 4.4 που ακολουθεί απεικονίζεται η αυξητική πορεία του δημόσιου χρέους της Ελλάδας ως ποσοστό επί του ΑΕΠ κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου 1960 – 2011.

Πηγή: Κρατικοί Προϋπολογισμοί & ΕΣΥΕ (Ίδια Επεξεργασία)

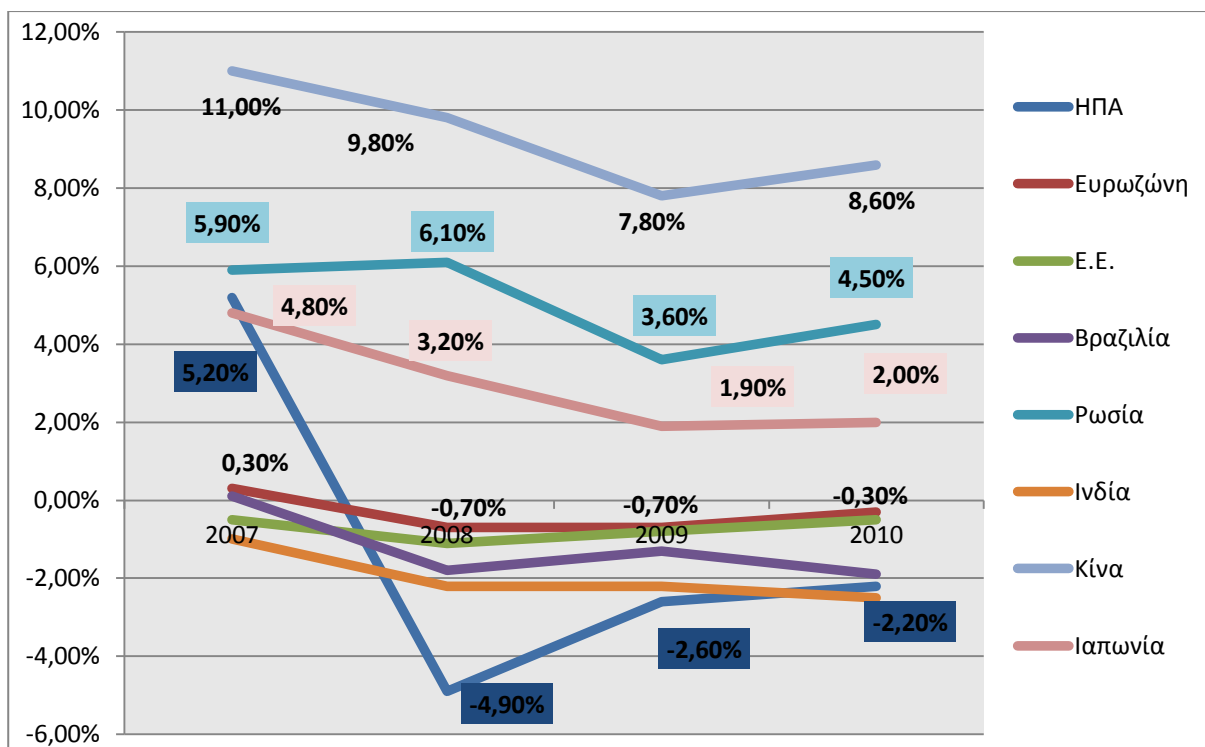
Σχήμα 4.4 Ποσοστό Δημόσιου Χρέους επί του ΑΕΠ (περίοδος 1960 – 2011)

Το Δημόσιο Χρέος το 1960 ήταν 11,10% επί του ΑΕΠ, ενώ το 2011 εκτινάχθηκε στο 170,60%, μία αύξηση που ξεπερνάει το 1400% (Σχήμα 4.4).

4.2. Η παγκόσμια οικονομική «σκηνή» από το 2007

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση ξέσπασε το καλοκαίρι του 2007, ξεκινώντας στις ΗΠΑ από την αγορά των στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης. Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζουμε ορισμένους οικονομικούς δείκτες για επιλεγμένες χώρες από το 2007 και μετά, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας.

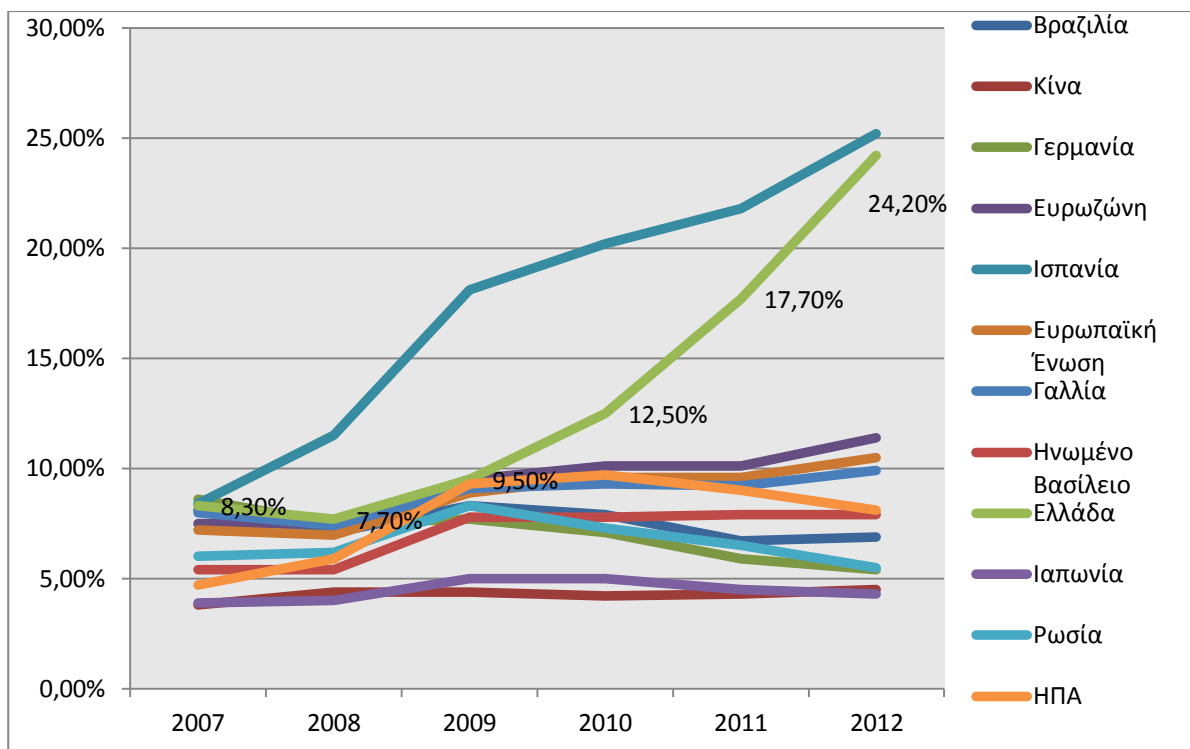

Πηγή: ΔΝΤ & European Commission, 2010 (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 4.5 Έλλειμμα / Πλεόνασμα Λογαριασμού Τρεχουσών Συναλλαγών ως ποσοστό επί του ΑΕΠ για ΗΠΑ, Ευρωζώνη, ΕΕ, Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία & Κίνα (περίοδος 2007 – 2010)

Τη διετία 2007 – 2008 όλες οι οικονομίες επηρεάστηκαν δυσμενώς. Πιο συγκεκριμένα, το πλεόνασμα των ΗΠΑ από 5,20% το 2007, μετατράπηκε σε έλλειμμα -4,90% το 2008. Η Ευρωζώνη επηρεάστηκε σε μικρότερο βαθμό καθώς από 0,30% το πλεόνασμα μειώθηκε στο -0,70%. Η Κίνα εμφάνισε μείωση στο πλεόνασμα, καθώς από 11% του ΑΕΠ της, μειώθηκε στο 9,80% και στη συνέχεια στο 7,80% το 2009. Η Ρωσία επηρεάστηκε στο τέλος του 2008, καθώς το πλεόνασμά της μειώθηκε το 2009 σε 3,60% του ΑΕΠ από 6,10% που ήταν το 2008 (Σχήμα 4.5).

Μελετώντας τα ποσοστά ανεργίας σε διάφορες χώρες για την ίδια χρονική περίοδο παρατηρούμε ότι στις περισσότερες χώρες η ανεργία αυξήθηκε, όπως φαίνεται και στο Σχήμα 4.6 που ακολουθεί στη συνέχεια.

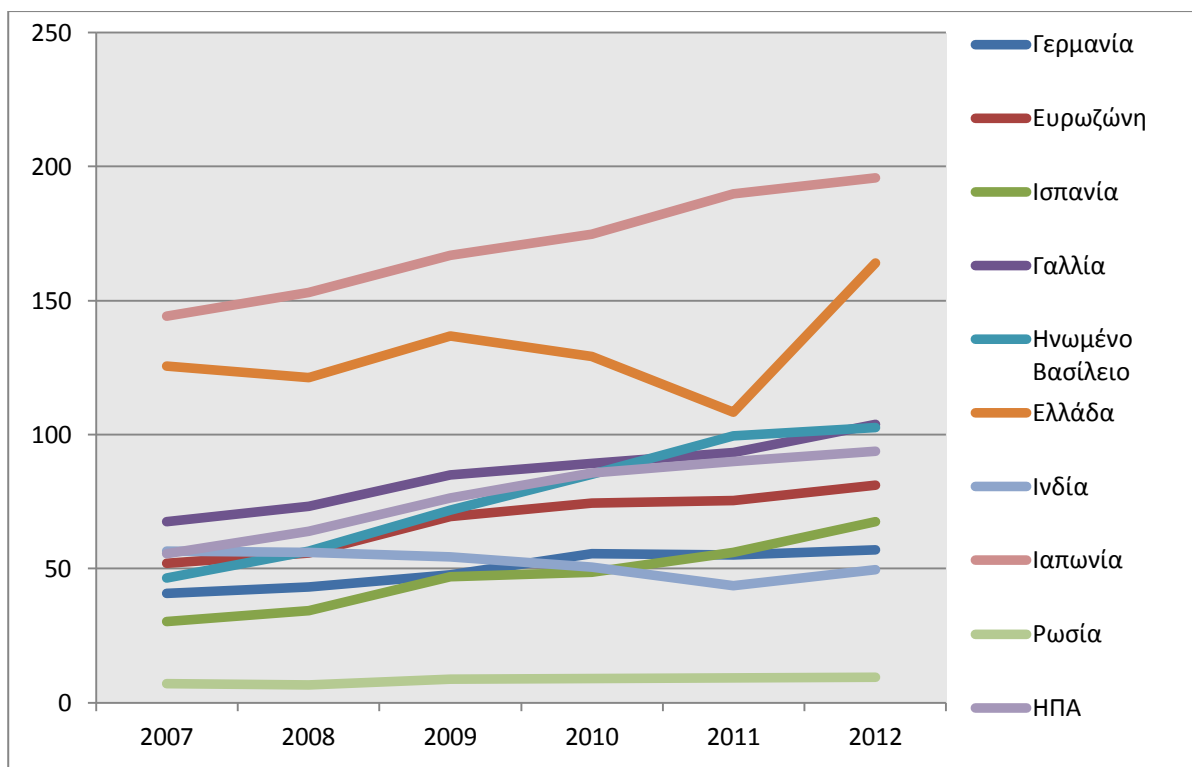

Πηγή: WorldBank (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 4.6 Ποσοστό ανεργίας σε Βραζιλία, Κίνα, Γερμανία, Ευρωζώνη, ΕΕ, Γαλλία, Η. Βασίλειο, Ελλάδα, Ιαπωνία, Ρωσία & ΗΠΑ (περίοδος 2007 – 2012)

Πιο αναλυτικά, μετά από επεξεργασία των διαθέσιμων στοιχείων προκύπτει ότι κατά τη διάρκεια της περιόδου 2007 – 2012, το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε κατά 18% στην Κίνα, κατά 10% στην Ιαπωνία, κατά 72% στις ΗΠΑ, 46% στο Ηνωμένο Βασίλειο, 24% στη Γαλλία, 200% στην Ισπανία, 192% στην Ελλάδα, 52% στις χώρες της Ευρωζώνης και κατά 46% στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αντίθετα, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε κατά 15% στη Βραζιλία, 37% στη Γερμανία και 8% στη Ρωσία (Σχήμα 4.6).

Στη συνέχεια, εξετάζουμε την πορεία του χρέους της Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστό επί του ΑΕΠ για τη Γερμανία, τις χώρες της Ευρωζώνης, την Ισπανία, τη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ελλάδα, την Ινδία, την Ιαπωνία, τη Ρωσία και τις ΗΠΑ (περίοδος 2007 – 2012).

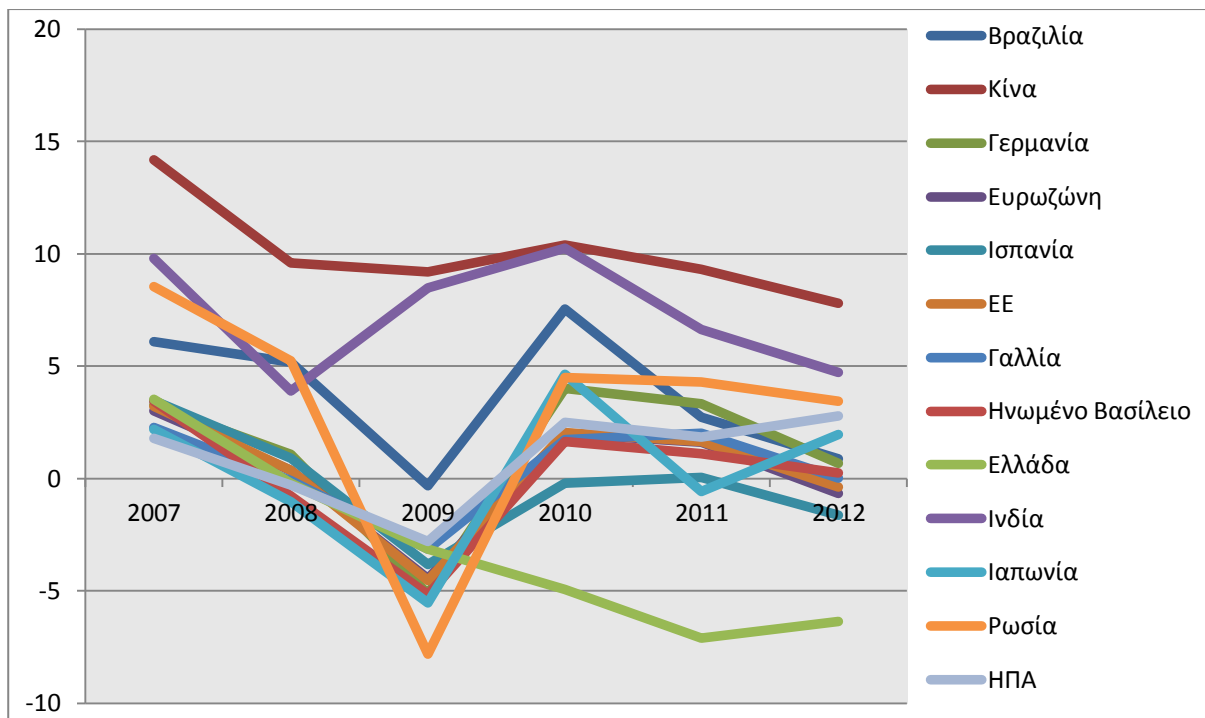

Πηγή: WorldBank (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 4.7 Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ σε Γερμανία, Ευρωζώνη, Ισπανία, Γαλλία Η. Βασίλειο, Ελλάδα, Ινδία, Ιαπωνία, Ρωσία & ΗΠΑ (περίοδος 2007 – 2012)

Παρατηρούμε ότι σε σχεδόν όλες τις χώρες το χρέος Γενικής Κυβέρνησης ακολούθησε αυξητική πορεία την περίοδο 2007 – 2012. Πιο αναλυτικά, στη Γερμανία το χρέος αυξήθηκε κατά 39,62%, την Ευρωζώνη κατά 55,89%, την Ισπανία κατά 123,74%, τη Γαλλία κατά 53,92%, το Ηνωμένο Βασίλειο κατά 121,01%, στην Ελλάδα κατά 30,52%, την Ιαπωνία κατά 35,88%, τη Ρωσία κατά 31,02% και τις ΗΠΑ κατά 68,65%.

Στο Σχήμα 4.7 που ακολουθεί απεικονίζονται τα ποσοστά μεταβολής του ΑΕΠ για επιλεγμένες χώρες, όπως η Βραζιλία, η Κίνα, η Γερμανία, οι χώρες της Ευρωζώνης συνολικά, η Ισπανία, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ελλάδα, η Ινδία, η Ιαπωνία, η Ρωσία και οι ΗΠΑ για την περίοδο 2007 – 2012.

Πηγή: WorldBank (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 4.8 Ποσοστιαία ετήσια μεταβολή του ΑΕΠ για Βραζιλία, Κίνα, Γερμανία, Ευρωζώνη, Ισπανία, ΕΕ, Γαλλία, Η. Βασίλειο, Ελλάδα, Ινδία, Ιαπωνία, Ρωσία & ΗΠΑ (περίοδος 2007 – 2012)

Παρατηρούμε ότι σε όλες τις επιλεγμένες χώρες το ΑΕΠ ακολουθεί πτωτική πορεία, αν και ορισμένες χώρες από το 2011 και μετά εμφανίζουν ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, από το 2007 έως και το 2012, το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 85,68% στη Βραζιλία, κατά 45,07% στην Κίνα, κατά 78,93% στη Γερμανία, κατά 121,58% στην Ευρωζώνη, κατά 147,18% στην Ισπανία, κατά 111,94% στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά 99,39% στη Γαλλία, κατά 92,66% στο Ηνωμένο Βασίλειο, κατά 280,23% στην Ελλάδα, κατά 51,68% στην Ινδία, 10,75% στην Ιαπωνία, 59,67% στη Ρωσία και κατά 55,26% στις ΗΠΑ (Σχήμα 4.8).

4.2.2. 15η Οκτώβρη 2008

Η 15η Σεπτεμβρίου του 2008 έγινε γνωστή για την πτώχευση της Lehman Brothers, αποτελώντας μία από τις βασικές αιτίες των προβλημάτων της μη βιωσιμότητας των

δημόσιων οικονομικών στην ΟΝΕ και κυρίως στην Ελλάδα⁶². Η πτώχευση προήλθε ύστερα από μεγάλο κίνδυνο στον οποίο εκτέθηκε η τράπεζα.

Πιο συγκεκριμένα, ο επικεφαλής Lehman Brothers πόνταρε πολύ επιθετικά στην αγορά των παραγώγων και κυρίως στο πετρέλαιο, με σκοπό να μειώσει τις ζημιές που είχε υποστεί η τράπεζα από την κρίση των subprime δανείων το 2007. Να σημειωθεί ότι τα subprime δάνεια αφορούν σε δανειολήπτες με χαμηλή πιστοληπτική διαβάθμιση. Εν συνεχεία, η τράπεζα είχε εκτεθεί σε μεγάλο βαθμό στην αγορά παραγώγων, με αποτέλεσμα κανένας επενδυτής δεν ήταν διατεθειμένος να την αγοράσει.

4.3. Οικονομική Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ)

Το Δεκέμβριο του 1991 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Μάαστριχτ αποφάσισε τη δημιουργία μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Η Οικονομική Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) αποσκοπεί στην προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης των οικονομιών όλων των χωρών μελών της ΕΕ. Με τη δημιουργία της ΟΝΕ επιτυγχάνεται οικονομική ολοκλήρωση και συντονισμός των δημοσιονομικών και οικονομικών πολιτικών των χωρών της ΕΕ με οφέλη τόσο για την ίδια την ΕΕ όσο και για την κάθε χώρα ξεχωριστά, καθώς επιτυγχάνεται εσωτερική αποδοτικότητα και οικονομική σταθερότητα⁶³

Για την επίτευξη των παραπάνω αναπτύσσονται και υλοποιούνται διάφορες πολιτικές. Ωστόσο, το πιο σημαντικό εργαλείο που χρησιμοποιεί η ΕΕ για τη χάραξη της οικονομικής πολιτικής που θα ακολουθήσουν οι χώρες μέλη της αποτελεί το

---

⁶² Buitet, W. & Ebrahim, R., (2011), “Η Ελλάδα και η δημοσιονομική κρίση στην ΟΝΕ”, Άρθρο Δ.3, Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;, Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης & Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη.

⁶³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2013), Για να κατανοήσουμε τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Η οικονομική και νομισματική ένωση και το ευρώ, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, http://europa.eu/pol/emu/flipbook/el/files/na7012001elc_002.pdf

Σύμφωνα Σταθερότητας και Ανάπτυξης, στο οποίο στο τέλος του 2011 προστέθηκε μια νέα νομοθετική δέσμη της ΕΕ, όπου απαιτείται περισσότερη διαφάνεια και εποπτεία των εθνικών προϋπολογισμών όλων των χωρών που είναι μέλη της. Οι βασικοί άξονες που πρέπει να εφαρμόζονται είναι οι εξής⁶⁴:

- το δημόσιο χρέος του κάθε κράτους μέλους να μην ξεπερνά το 60% επί του ΑΕΠ της υπό μελέτη χώρας
- το δημόσιο έλλειμμα του κάθε κράτους μέλους να μην ξεπερνά το 3% του ΑΕΠ της υπό μελέτη χώρας.

Στον Πίνακα 4.1 παρουσιάζονται τα κράτη μέλη της ΕΕ που χρησιμοποιούν το ευρώ το 2012 και τα κράτη μέλη που δε χρησιμοποιούν το ευρώ.

Πίνακας 4.1 Τα κράτη μέλη της ΕΕ που χρησιμοποιούν το ευρώ και τα κράτη μέλη που δε χρησιμοποιούν το ευρώ το 2012

Τα κράτη μέλη της ΕΕ που χρησιμοποιούν το ευρώ το 2012	Τα κράτη μέλη της ΕΕ που δεν χρησιμοποιούν το ευρώ
Αυστρία	Βουλγαρία
Βέλγιο	Δημοκρατία της Τσεχίας
Κύπρος	Δανία
Γερμανία	Ουγγαρία
Εσθονία	Λιθουανία
Ελλάδα	Λετονία
Ισπανία	Πολωνία
Φινλανδία	Ρουμανία
Γαλλία	Σουηδία
Ιρλανδία	Ηνωμένο Βασίλειο
Ιταλία	
Λουξεμβούργο	
Μάλτα	
Κάτω Χώρες	
Πορτογαλία	
Σλοβενία	
Σλοβακία	

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013 (Ίδια Επεξεργασία)

⁶⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2013), Για να κατανοήσουμε τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Η οικονομική και νομισματική ένωση και το ευρώ, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, http://europa.eu/pol/emu/flipbook/el/files/na7012001elc_002.pdf

4.4. Ελληνική Κρίση Χρέους

4.4.1. Τα αίτια της κρίσης

Μερικές από τις βασικές αιτίες της οικονομικής κρίσης είναι οι ακόλουθες^{65 66}:

- η κατάρρευση της βρετανικής τράπεζας Northern Rock τον Σεπτέμβριο του 2007 και ένα χρόνο αργότερα της Federal National Mortgage Association, γνωστής ως Fannie Mae και της Federal Home Loan Mortgage Corporation, γνωστής ως Freddie Mac, και η παραλίγο χρεοκοπία της AIG με τη συνακόλουθη οικονομική στήριξή τους από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση των ΗΠΑ
- η χρεοκοπία της Lehman Brothers στις 15 Σεπτεμβρίου του 2008
- η κρίση που δημιουργήθηκε στον τομέα των στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ και το επακόλουθο σκάσιμο της «φούσκας» στις τιμές των περιουσιακών στοιχείων, η οποία ήταν πιο έντονη κατά κύριο λόγο στις αγορές ακινήτων
- η ελλιπής αντιμετώπιση των μεγάλων μακροοικονομικών ανισορροπιών που κυριαρχούσαν σε όλες σχεδόν τις οικονομίες για αρκετό χρονικό διάστημα, κυρίως τα τελευταία χρόνια και που χαρακτηρίζονταν από⁶⁷:
  - πολύ χαμηλά επιτόκια, κατά κύριο λόγο στις ΗΠΑ για αρκετό χρονικό διάστημα
  - διατήρηση, για σημαντικό χρονικό διάστημα, των συνθηκών μεγάλης ρευστότητας παγκοσμίως, με την ανισορροπία μεταξύ της σχέσης επένδυσης και αποταμίευσης να αυξάνεται συνεχώς και σταδιακά, η

---

⁶⁵ Κολλίντζας, Τ., Ψαλιδόπουλος, Μ., Καραμούζης, Ν. & Χαρδούβελης, Γ., (Δεκέμβριος, 2009), “Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές”, Eurobank Research, Οικονομία & Αγορές, IV(8), Σελ. 2-9.

⁶⁶ Χαρδούβελης, Γ., (Φεβρουάριος, 2011), “Η ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση και η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης”, Eurobank Research, Οικονομία & Αγορές, VI(2), Σελ. 1-15.

⁶⁷ Καραμούζης, Ν., (Δεκέμβριος, 2009), “Τα Αίτια της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και Ο Ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος”, Eurobank Research, Οικονομία & Αγορές, IV(8), Σελ. 10-19.

οποία επικράτησε κυρίως στις ΗΠΑ, αυξάνοντας το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών .

Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί ότι χαρακτηριστική ήταν η συμβολή της παθογένειας της ελληνικής οικονομίας στην οικονομική κρίση στην Ελλάδα, καθώς για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα η ελληνική κοινωνία δανειζόταν δημιουργώντας ελλείμματα. Σημαντικοί παράγοντες μπορούν να θεωρηθούν η διαφθορά και η γραφειοκρατία που επικρατούσε σε ορισμένους τομείς, εμποδίζοντας την ανάπτυξη.

4.4.2. Η πιο κρίσιμη περίοδος και οι εκλογικές αναμετρήσεις

Λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, σε συνδυασμό με την ύφεση που επικρατούσε στην ελληνική οικονομία και την στασιμότητα στην αύξηση του ελληνικού ΑΕΠ, το έλλειμμα άρχισε να καταγράφει ολοένα και μεγαλύτερες αυξήσεις.

Ακολούθησε μια περίοδος δημοσιεύσεων των οικονομικών δεικτών της ελληνικής οικονομίας οι οποίοι επιδείκνυαν αρνητική τροχιά. Για το λόγο αυτό, άρχισε να διαμορφώνεται ένα αρνητικό κλίμα στις διεθνείς αγορές για την οικονομία της Ελλάδας. Στις 4 Οκτωβρίου του 2009 ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής, προκηρύσσει πρόωρες εκλογές, όπου αναλαμβάνει τη διακυβέρνηση της χώρας το ΠΑΣΟΚ με πρωθυπουργό τον Γιώργο Παπανδρέου και Υπουργό Οικονομικών τον Γιώργο Παπακωνσταντίνου.

Το πραγματικό ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα άγγιξε το 15,4% το 2009, εκτινάσσοντας το δημόσιο χρέος. Να αναφερθεί ότι η αναθεώρηση των στοιχείων που αφορούν στο έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης πραγματοποιήθηκε από τη Eurostat, η οποία ενσωμάτωσε νέους φορείς και οργανισμούς στη γενική κυβέρνηση⁶⁸. Η ανακοίνωση του πραγματικού ελληνικού ελλείμματος επιδείνωσε το αρνητικό κλίμα που επικρατούσε στο εξωτερικό για την ελληνική οικονομία.

---

⁶⁸ Υπουργείο Οικονομικών, (2011), Προϋπολογισμός Οικονομικού Έτους 2011, Εισηγητική Έκθεση, <http://www.minfin.gr/budget/2011/proyp/PDFProyp/1.0.pdf>

Ακολούθησαν αρνητικές αξιολογήσεις και υποβαθμίσεις της ελληνικής οικονομίας από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης.

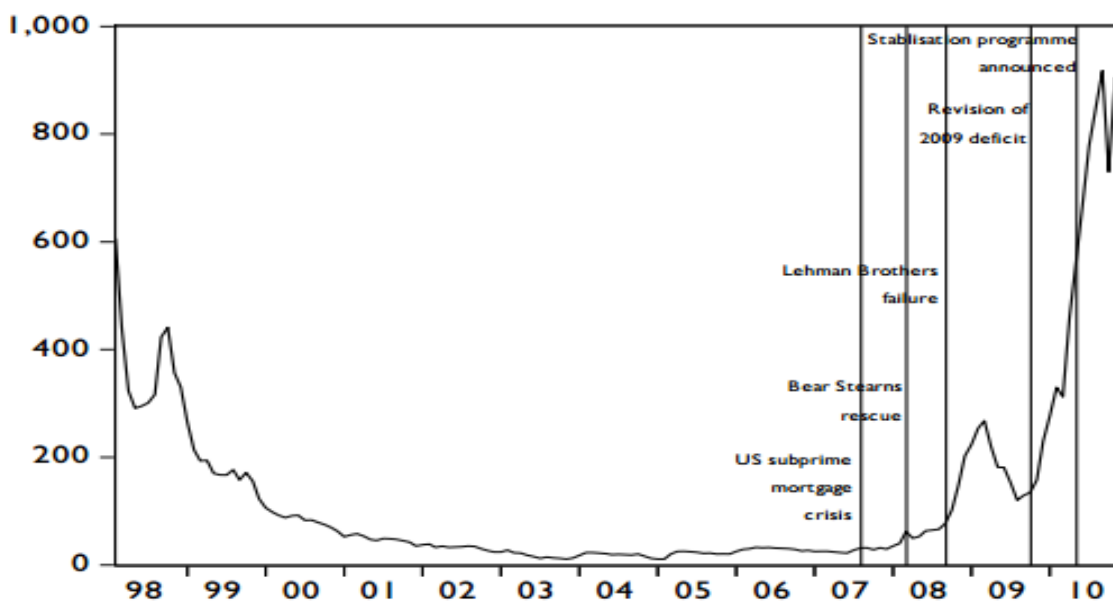
Σύμφωνα με τον προϋπολογισμό για το οικονομικό έτος 2010 θα πραγματοποιούνταν αυξήσεις, στα όρια του πληθωρισμού, σε χαμηλές συντάξεις και χαμηλούς μισθούς, οι οποίες θα αντισταθμιζονταν από την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και τις περικοπές στις δημόσιες δαπάνες μέσω της μείωσης της σπατάλης των φορέων του δημόσιων τομέα.

Ακολούθησαν περαιτέρω υποβαθμίσεις της ελληνικής οικονομίας από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης, όπως τον οίκο Fitch, την Standard and Poor's και τον οίκο Moody's, εκτιμώντας ως μη ικανοποιητικό και μη επαρκές το πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης που είχε εξαγγείλει η ελληνική κυβέρνηση. Οι αξιολογήσεις αυτές συνέβαλλαν στην μείωση της εμπιστοσύνης των διεθνών αγορών στην ελληνική οικονομία, αυξάνοντας τα spreads για τα ελληνικά ομόλογα (δηλαδή τη διαφορά επιτοκίου δανεισμού των ελληνικών ομολόγων σε σύγκριση με το επιτόκιο δανεισμού των γερμανικών ομολόγων).

Στις 23 Απριλίου 2010, η κυβέρνηση Παπανδρέου καλεί επίσημα, από το Καστελόριζο όπου βρισκόταν ο πρωθυπουργός, την Ευρωζώνη και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο να συνεισφέρουν οικονομικά στη διάσωση της ελληνικής οικονομίας, καθώς τα spreads, πλέον, ήταν απαγορευτικά για το δανεισμό της Ελλάδας από τις διεθνείς αγορές (Σχήμα 4.9). Μετά από ένα κλίμα ταραχών και εντάσεων και την ανακοίνωση από τον πρωθυπουργό Γιώργο Παπανδρέου την ανάγκη δημοψηφίσματος στην Ελλάδα για τη λήψη μέτρων λιτότητας, το αρνητικό κλίμα εντείνεται ακόμα περισσότερο εντός και εκτός Ελλάδας, και λίγες μέρες αργότερα υποβάλει την παραίτησή του. Στις 11 Νοεμβρίου του 2011 ορκίζεται ως πρωθυπουργός της μεταβατικής κυβέρνησης ο Λουκάς Παπαδήμος. Στις 6 Μαΐου διενεργούνται εκλογές, όπου διαπιστώνεται μεγάλη αλλαγή στο πολιτικό σκηνικό, καθώς τα ποσοστά των μεγάλων κομμάτων είχαν υποστεί μεγάλη μείωση.

Καθώς δεν υπήρξε εκλογικό αποτέλεσμα που να διορίζει κυβέρνηση, στις 16 Μαΐου του 2011 ορίζεται ως πρωθυπουργός της υπηρεσιακής κυβέρνησης ο Παναγιώτης Πικραμμένος. Στις 17 Ιουνίου διενεργούνται ξανά εκλογές, όπου κανέναν κόμμα δεν

αποκτάει αυτοδυναμία, προκειμένου να κυβερνήσει. Ύστερα από διαβουλεύσεις ορίζεται συγκυβέρνηση με τη συνεργασία τριών κομμάτων και συγκεκριμένα τη Νέα Δημοκρατία, το ΠΑΣΟΚ και τη ΔΗΜΑΡ με πρωθυπουργό τον Αντώνη Σαμαρά.

Πηγή: Gibson, Hall & Tavlas, 2011, Σελ. 29

Σχήμα 4.9 Ελληνικά spreads: οι αποδόσεις των ελληνικών ομολόγων έναντι του γερμανικού 10ετούς ομολόγου αναφοράς (μονάδες βάσης)

4.5. Η συμβολή του «Μηχανισμού Στήριξης» προς αποφυγή χρεοκοπίας

Στις 2 Μαΐου του 2010, η χώρα μας δανείστηκε συνολικά 110 δισεκατομμύρια ευρώ από τις χώρες της Ευρωζώνης (80 δισ. ευρώ) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (30 δισ. ευρώ), υπογράφοντας τρία μνημόνια συνεργασίας, προκειμένου να προβεί στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις και με σκοπό την δημοσιονομική της στήριξη:

- το Μνημόνιο Οικονομικών και Χρηματοπιστωτικών Πολιτικών, σύμφωνα με το οποίο η ελληνική κυβέρνηση έχει δεσμευτεί για την επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος έως το έτος 2014, το οποίο πρέπει να αγγίζει το 4,5% του ΑΕΠ, προβαίνοντας σε τολμηρές μεταρρυθμίσεις. Μερικές από αυτές είναι οι μειώσεις των μισθολογικών δαπανών που καταβάλλονται στους δημόσιους

υπαλλήλους, οι μειώσεις του προσωπικού που εργάζονται στο δημόσιο τομέα, οι φορολογικές μεταρρυθμίσεις, ο εξ-ορθολογισμός των δαπανών υγείας και των κοινωνικών επιδομάτων, η πραγματοποίηση αποκρατικοποιήσεων κοκ.⁶⁹

- το Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης, όπου προσδιορίζεται το πλαίσιο συνεννόησης αναφορικά με τους ορισμούς των δεικτών οι οποίοι καθορίζονται από συγκεκριμένους ποσοτικούς στόχους και διατυπώνονται στους πίνακες του Μνημονίου Οικονομικών και Χρηματοπιστωτικών Πολιτικών. Παράλληλα, αναλύονται οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της απόδοσης του προγράμματος⁷⁰
- το Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής, το οποίο υπεγράφη το Δεκέμβριο του 2012. Στο Μνημόνιο αυτό εκτιμάται η επίτευξη των υγιών δημοσίων οικονομικών, ενώ παρουσιάζονται οι απαραίτητες διαδικασίες για την σταθεροποίηση του τραπεζικού συστήματος και οι απαιτούμενες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις με δημοσιονομικό ενδιαφέρον.

Το ποσό των 80 δισ. ευρώ θα εκταμιευόταν από τον Μάιο του 2010 έως και το τέλος του Ιουνίου του έτους 2013. Ωστόσο, το τελικό ποσό αυτό υπέστη μία μείωση της τάξης των 2,7 δισ. ευρώ, λόγω της μη συμμετοχής της Σλοβακίας στη συμφωνία της Δανειακής Διευκόλυνσης προς την Ελλάδα, και της αποχώρησης της Ιρλανδία και της Πορτογαλία από τη συμφωνία, για το λόγο ότι αιτήθηκαν και οι ίδιες χρηματοοικονομική στήριξη⁷¹.

---

⁶⁹ Ελληνική Δημοκρατία, (2012), Ελλάδα – Μνημόνιο Οικονομικών και Χρηματοπιστωτικών Πολιτικών, <http://government.gov.gr/...pdf>

⁷⁰ Υπουργείο Οικονομικών, (2013), Ελλάδα: Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης (ΤΜΣ), <http://www.minfin.gr/content-api/f/binaryChannel/minfin/datastore/1b/0c/b0/1b0cb0b10dbbd4b60dc6ba655124dbb60aeca7fb/application/msword/2013+06+04+TMU+Greek+translation.doc>

⁷¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2012), Χρηματοδοτική συνδρομή στην Ελλάδα, http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/index_el.htm

Πίνακας 4.2 Επισκόπηση των εκταμιεύσεων (σε δις. ευρώ) από Μάιο 2010 έως Δεκέμβριο 2011

Εκταμιεύσεις	Ημερομηνία	Ευρωζώνη	ΔΝΤ	Σύνολο
1	Μάιος 2010	14.5	5.5	20.0
2	Σεπτέμβριος 2010	6.5	2.6	9.1
3	Δεκέμβριος 2010 / Ιανουάριος 11	6.5	2.5	9.0
4	Μάρτιος 2011	10.9	4.1	15.0
5	Ιούλιος 2011	8.7	3.2	11.9
6	Δεκέμβριος 2011	5.8	2.2	8.0
	Σύνολο	52.9	20.1	73.0

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2012 (Ίδια Επεξεργασία)

Μετά την υπογραφή των συμφωνιών, δημιουργήθηκε μια ομάδα εκπροσώπων των χωρών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, η οποία είναι γνωστή με το όνομα Τρόικα και κάθε τρεις μήνες προβαίνει στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων και στην εκτίμηση της σωστής ή όχι υλοποίησης των μέτρων που υποβάλλονται από το Μνημόνιο. Στη συνέχεια, προβαίνει σε εκτίμηση της προόδου που έχει επιτευχθεί και, παρουσιάζοντας την έκθεσή της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το ΔΝΤ αποφασίζουν για την εκταμίευση της εκάστοτε δόσης του δανείου.

4.5.1. Πρώτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Στις 9 Φεβρουαρίου του 2010, η ελληνική κυβέρνηση προέβη στην ανακοίνωση μέτρων για τον εξορθολογισμό των δημόσιων δαπανών, προκειμένου να αντιστρέψει το αρνητικό κλίμα που επικρατούσε για την ελληνική οικονομία στις διεθνείς αγορές.

Ορισμένα από τα μέτρα αυτά ήταν:

- το πάγωμα των μισθολογικών απολαβών των δημοσίων υπαλλήλων
- οι περικοπές των επιδομάτων κατά 10%
- οι περικοπές υπερωριών κατά 30%
- η μείωση των οδοιπορικών των δημοσίων υπαλλήλων

4.5.2. Δεύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων

Παρά τη λήψη παραπάνω μέτρων λιτότητας, παρέμενε ο κίνδυνος χρεοκοπίας της χώρας μας, για το λόγο ότι οι διεθνείς αγορές αρνούσαν να τις χορηγήσουν δάνεια σε χαμηλό επιτόκιο. Στη συνέχεια, η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε νέα μέτρα λιτότητας, τα οποία ήταν τα εξής⁷²:

- περικοπή των δώρων Χριστουγέννων, Πάσχα και αδειάς σε ποσοστό 30%
- περικοπή των αποδοχών των υπαλλήλων στις ΔΕΚΟ, στους ΟΤΑ και στα διάφορα ΝΠΙΔ, σε ποσοστό 7%
- περικοπή των επιδομάτων σε ποσοστό μείωσης που αγγίζει το 12%
- αύξηση του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας από το 4,5% στο 5%, από το 9% στο 10% και από το 19% στο 21% (ανάλογα με την κατηγορία των φορολογητέων προϊόντων)
- αύξηση στον επιβαλλόμενο φόρο στην βενζίνη κατά 15%
- περαιτέρω αύξηση στην επιβολή των επιβαλλόμενων φόρων στα εισαγόμενα αυτοκίνητα, από 10% έως 30% επί της αξίας τους.

4.5.3. Μνημόνιο και τρίτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Μετά τη λήψη των παραπάνω μέτρων, η οικονομική θέση της Ελλάδας δεν βελτιώθηκε σε ικανοποιητικό βαθμό. Το γεγονός αυτό την εμπόδιζε να δανειστεί από τις διεθνείς αγορές. Για το λόγο αυτό ζήτησε την οικονομική στήριξη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Για την παροχή οικονομικής στήριξης υπεγράφη συμφωνία. Το πρώτο μνημόνιο υπερψηφίστηκε επί της αρχής από την ελληνική Βουλή στις 6 Μαΐου.

---

⁷² Εφημερίς της Κυβερνήσεων, (15 Μαρτίου 2010), Νόμος υπ' αριθ. 3833, Αρ. Φύλλου 40, http://www.kedke.gr/uploads2010/N38332010_eisodhmatikhpolitikh.pdf

Μερικά από τα δημοσιονομικά μέτρα που περιλαμβάνονται στο συμφωνηθέν πρόγραμμα είναι τα εξής και αφορούν στα έτη 2010 - 2012⁷³:

- αύξηση του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας και του ειδικού φόρου κατανάλωσης στα καύσιμα, τα τσιγάρα και τα ποτά
- μείωση του μισθολογικού κόστους και του κόστους για την καταβολή των συντάξεων μέσω της μείωσης του 13ου και 14ου μισθού και των επιδομάτων
- φορολόγηση των αυθαιρέτων κτισμάτων και επιβολή φόρου πολυτελείας
- παροχή αδειών τυχερών παιγνίων και επιβολή ειδικής εισφοράς σε κερδοφόρες επιχειρήσεις
- καταβολή από τους ιδιοκτήτες τέλους διατήρησης ημιυπαίθριων χώρων
- προσδιορισμός των τεκμηρίων φορολόγησης
- αύξηση των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων
- εισαγωγή ενός ενοποιημένου συστήματος πληρωμής μισθών με σκοπό τη μείωση των δημόσιων δαπανών
- πάγωμα των συντάξεων και περικοπές των υψηλότερων συντάξεων
- εξοικονόμηση πόρων από το πρόγραμμα «Καλλικράτης» των δήμων
- περικοπή των δημόσιων επενδύσεων
- μείωση στις προσλήψεις δημόσιων υπαλλήλων

4.6. Επαναδιαπραγμάτευση χρέους – Μάρτιος 2011

Στις 12 Μαρτίου του 2011, η Σύνοδος Κορυφής των 27 ηγετών συμφώνησε στη μείωση του επιτοκίου δανεισμού της Ελλάδας κατά 1% με παράλληλη επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής του χρέους της στα 7,5 έτη.

Η απόφαση αυτή έδωσε μια ανάσα στην ελληνική οικονομία, η επιμήκυνση των χρονικών ορίων που έλαβε η χώρα μας σημαίνει ότι η τελευταία δόση που θα λάβει οφείλει να αποπληρωθεί το έτος 2023. Επιπρόσθετα, η μείωση του επιτοκίου

---

⁷³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (Μάιος 2010), Μνημόνιο Συνεννόησης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που ενεργεί για λογαριασμό των Κρατών Μελών της Ευρωζώνης και της Ελληνικής Δημοκρατίας.

δανεισμού κατά 1%, παρέχει ένα όφελος στην Ελλάδα της τάξεως των 6 δισεκατομμυρίων ευρώ.

4.7. Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015

Στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012 – 2015 προβλεπόταν ότι το 2011 η Ελλάδα θα κατέγραφε το μεγαλύτερο δημόσιο χρέος ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ε. Οι τρόποι που προτείνονται σε αυτό για τη μείωση του χρέους είναι η δημοσιονομική προσαρμογή, η επίτευξη της ανάπτυξης και η αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας. Επομένως, οι πιο σημαντικοί δημοσιονομικοί στόχοι που τίθενται για την περίοδο 2011 – 2015 είναι οι εξής⁷⁴:

1) εξ-ορθολογισμός της μισθολογικής δαπάνης του κράτους κατά 2 δισεκατομμύρια ευρώ, ο οποίος μπορεί να πραγματοποιηθεί με τα εξής μέτρα:

- εφαρμογή του κανόνα 1 προς 5 στις προσλήψεις, δηλαδή κάθε 5 απολύσεις εργαζομένων από το δημόσιο τομέα να καλύπτεται από μία πρόσληψη
- τουλάχιστον 10% ετήσια μείωση των συμβασιούχων
- αύξηση του ωραρίου εργασίας στο δημόσιο τομέα, από τις 37,5 ώρες στις 40 ώρες εβδομαδιαίως, με παράλληλη μείωση των υπερωριών
- καθιέρωση στο δημόσιο τομέα της δυνατότητας για μερική απασχόληση και άδεια άνευ αποδοχών

2) περικοπή των λειτουργικών δαπανών κατά 2,5 δισεκατομμύρια ευρώ, η οποία μπορεί να επιτευχθεί με:

- την εφαρμογή ηλεκτρονικών προμηθειών κατά τη διενέργεια αγορών από τους δημόσιους οργανισμούς
- μείωση των δαπανών που προκύπτουν από τη χρήση των τηλεπικοινωνιών μέσω της εφαρμογής του συστήματος «Σύζευξις»

---

⁷⁴ Υπουργείο Οικονομικών, (2011), Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012 – 2015, <http://government.gov.gr/wp-content/uploads/...CE%B71.pdf>

- εξ-ορθολογισμός των δαπανών που καταβάλλονται για ενέργεια από τους δημόσιους οργανισμούς
- αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας
- περικοπή λοιπών λειτουργικών δαπανών σε όλους τους δημόσιους οργανισμούς

3) καταργήσεις και συγχωνεύσεις εφοριών, τελωνείων, σχολείων, πανεπιστημιακών σχολών και ΤΕΙ, καθώς και προξενείων και πρεσβειών στο εξωτερικό

4) αναδιοργάνωση των ΔΕΚΟ και αύξηση της παραγωγικότητάς τους

5) περικοπή των δαπανών για την εθνική άμυνα κατά 1,2 δισεκατομμύρια ευρώ, μέσω του εξ-ορθολογισμού των προμηθειών και της μείωσης των λειτουργικών δαπανών και του αριθμού στρατοπέδων

6) εξ-ορθολογισμός στις δαπάνες στον τομέα της Υγείας κατά 1,2 δισεκατομμύρια ευρώ, με την εφαρμογή συστήματος κεντρικών προμηθειών, επανατιμολόγηση όλων των ιατρικών πράξεων, τη μείωση της δαπάνης ανά περιστατικό και την εφαρμογή ενός νέου υγειονομικού χάρτη

7) εξ-ορθολογισμός των δαπανών για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των ασθενών, με βασικά εργαλεία την ηλεκτρονική συνταγογράφηση και τη μεγαλύτερη χρήση γενόσημων φαρμάκων

8) περικοπή των δαπανών των Ασφαλιστικών Ταμείων και των κοινωνικών δαπανών (πχ. προνοιακά επιδόματα)

9) καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, της εισφοροδιαφυγής και του λαθρεμπορίου, καθώς και μείωση των φοροαπαλλαγών.

4.8. Δεύτερο Μνημόνιο - Ανεπιτυχή Οικονομικά Μέτρα - Υπηρεσιακές Κυβερνήσεις Παπαδήμου – Πικραμμένου

Στις 21 Ιουλίου 2011 η σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφώνησε στην παροχή νέου δανείου στην Ελλάδα, συνολικού ύψους 158 δισεκατομμυρίων ευρώ και στην επιμήκυνση στα 30 έτη των ομολόγων που λήγουν έως και το 2020. Ωστόσο, η πορεία της ελληνικής οικονομίας παρέμενε εκτός των στόχων. Επομένως, ελήφθησαν νέα έκτακτα μέτρα που αφορούσαν σε νέες περικοπές μισθών και συντάξεων, μείωση του αφορολόγητου ορίου στα 5.000 ευρώ, επιβολή έκτακτου φόρου στις κατοικίες μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ και άνοιγμα κλειστών επαγγελμάτων.

Στις 23 Οκτωβρίου 2011 σε έκτακτη σύνοδο κορυφής των ηγετών της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφωνήθηκε 50% «κούρεμα» του ελληνικού χρέους και νέο πακέτο βοήθειας για την Ελλάδα συνολικού ύψους 130 δις ευρώ, με νέο πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής και ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών κατά 30 δισεκατομμύρια ευρώ.

Την 31η Οκτωβρίου 2011 ο πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου ανακοίνωσε ότι η Ελλάδα θα προβεί άμεσα στην διενέργεια δημοψηφίσματος αναφορικά με τη νέα δανειακή σύμβαση, προκαλώντας έντονες αντιδράσεις στο εσωτερικό και το εξωτερικό. Στη Σύνοδο των G-20, αποφασίστηκε το πάγωμα της εκταμίευσης της έκτης δόσης. Λίγες μέρες αργότερα, ο πρωθυπουργός παραιτήθηκε από την απόφαση περί δημοψηφίσματος. Στις 10 Νοεμβρίου, μετά από πολλές διαπραγματεύσεις, συμφωνήθηκε ο σχηματισμός συγκυβέρνησης με τη Νέα Δημοκρατία, το ΛΑΟΣ και το ΠΑΣΟΚ με πρωθυπουργό τον Λουκά Παπαδήμο. Ακολούθησε επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας. Για το λόγο αυτό νέα μέτρα λιτότητας ήταν πλέον απαραίτητα, τα οποία συμφωνήθηκε στο δεύτερο μνημόνιο.

Μετά την κυβέρνηση Παπαδήμου, διενεργήθηκαν εκλογές στις 6 Μαΐου 2012, όπου δεν κατέστη δυνατό να σχηματιστεί κυβέρνηση. Για το λόγο αυτό, σχηματίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση υπό τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας Παναγιώτη Πικραμμένο στις 16 Μαΐου, ενώ η χώρα οδηγήθηκε σε επαναληπτικές εκλογές στις 17 Ιουνίου.

4.8.1. Οικονομικό πακέτο δεύτερου μνημονίου

Ορισμένα από τα μέτρα που προβλέπονται στο δεύτερο μνημόνιο είναι τα εξής⁷⁵:

- αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας
- αυξήσεις 25% στις τιμές των εισιτηρίων των Μ.Μ.Μ.
- μείωση των φορολογικών απαλλαγών και προνομίων
- αναθεώρηση αντικειμενικών αξιών
- μείωση των προμηθειών στις στρατιωτικές προμήθειες
- κατάργηση του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων με πιο απλή νομοθεσία
- μείωση των δημοσίων υπαλλήλων κατά 150.000 άτομα και εργασιακή εφεδρεία σε 15.000 πλεονάζοντα άτομα για το 2012
- ολοκλήρωση της μεταρρύθμισης του συνταξιοδοτικού συστήματος μέσω της ενοποίησης των ασφαλιστικών ταμείων και την περικοπή του λειτουργικού και μισθολογικού τους κόστους
- μείωση των εξωνοσοκομειακών φαρμακευτικών δαπανών
- μεγαλύτερη χρήση των γενόσημων φαρμάκων
- πτώση του συνολικού περιθωρίου κέρδους των φαρμακείων και των χονδρεμπόρων φαρμάκων
- αλλαγή στις συλλογικές συμβάσεις
- κλείσιμο των ΟΕΚ και ΟΕΕ
- απελευθέρωση των κλειστών επαγγελμάτων (κυρίως στα ταξί)
- περαιτέρω περικοπές σε μισθούς, συντάξεις και αναδρομικά
- συγχώνευση σχολείων, μείωση του μη μόνιμου διδακτικού προσωπικού και κινητικότητα του πλεονάζοντος προσωπικού και συγχώνευση σχολών ΑΕΙ και ΤΕΙ (σχέδιο Αθηνά) με ταυτόχρονη μείωση του προσωπικού
- χρήση του κανόνα 1 πρόσληψη ανά 5 απολύσεις στην κεντρική κυβέρνηση
- εξ-ορθολογισμός των δαπανών που αφορούν την παροχή επιδομάτων
- καθίσταται υποχρεωτική η ηλεκτρονική συνταγογράφηση για όλους τους ιατρούς με αναφορά της δραστικής ουσίας.

---

⁷⁵ Ελλάδα, (Φεβρουάριος 2012), Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής.

4.9. Κυβέρνηση Σαμαρά - Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016

4.9.1. Πακέτο οικονομικών μέτρων

Μετά από πολλές διαπραγματεύσεις μεταξύ της τρικομματικής κυβέρνησης και την Τρόικα σχεδιάστηκε το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής για την περίοδο 2013-2016 το οποίο ψηφίστηκε στις 5 Νοεμβρίου 2012.

Στο πακέτο μέτρων περιλαμβάνονταν μεταξύ άλλων⁷⁶:

- αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης κατά δύο έτη και εφαρμογή νέου τύπου εφεδρεία
- μείωση του εφάπαξ
- μείωση των συντάξεων από τα 1.000 ευρώ και άνω κατά 5%-15%,
- κατάργηση των δώρων στο δημόσιο τομέα
- κατάργηση της καθολικότητας της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας και των εξαιρέσεων του ενιαίου μισθολογίου
- μείωση έκτακτου προσωπικού των ΑΕΙ/ΤΕΙ και των συμβασιούχων
- μείωση του χρόνου προειδοποίησης για απόλυση στους 4 μήνες
- μείωση ειδικών μισθολογίων
- ένταξη των ΔΕΚΟ στο ενιαίο μισθολόγιο και εξ-ορθολογισμός των δαπανών τους
- αντικατάσταση των οικογενειακών επιδομάτων από το ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων

---

⁷⁶ Υπουργείο Οικονομικών, (2012), Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013 – 2016, Αιτιολογική Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου, Ανάκτηση από: http://www.minfin.gr/content-api/f/binaryChannel/minfin/datastore/a7/91/b0/a791b0bf4bc73a9679bac65792933157d4cf7b27/application/pdf/%CE%9C%CE%95%CE%A3%CE%9F%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%9C%CE%9F_2013.pdf

- αύξηση του φόρου στο υγραέριο κίνησης και έκτακτη εισφορά στα φωτοβολταϊκά
- αύξηση της συνεισφοράς των ασφαλισμένων.

4.9.2. Οι τελευταίες εξελίξεις

Η κυβέρνηση προέβη σε συγχωνεύσεις εφοριών, σχολείων και τμημάτων ΑΕΙ και ΤΕΙ, καθώς και σε κλείσιμο φορέων, όπως η ΕΡΤ και η Δημοτική Αστυνομία. Με την εφαρμογή των μέτρων αυτών υπήρξαν πολλές αντιδράσεις.

Το 2013 κατατέθηκαν στην Βουλή και ψηφίστηκαν 3 Πολυνομοσχέδια. Το πρώτο επηρεάζει τα εργασιακά ρυθμίζοντας συνταξιοδοτικά θέματα του δημόσιου τομέα, ενώ στο δεύτερο πολυνομοσχέδιο προβλέπονται μεγάλες αλλαγές σε διάφορα επαγγέλματα, ενώ το τρίτο αφορά στις μετακινήσεις του προσωπικού του δημόσιου τομέα.

Αξίζει να αναφερθεί ότι στο δεύτερο πολυνομοσχέδιο περιλαμβάνονται ρυθμίσεις που αφορούν στη φορολογία, στις ληξιπρόθεσμες οφειλές και τα κλειστά επαγγέλματα. Μερικοί από τους κλάδους που απελευθερώνονται είναι οι πωλητές των λαϊκών αγορών, οι γεωτεχνικοί, ο κλάδος του bake off κ.ά. Επιπρόσθετα, αυξάνεται κατά 2 ώρες το εβδομαδιαίο υποχρεωτικό ωράριο διδασκαλίας σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Παράλληλα σημειώνονται αλλαγές στην άσκηση επαγγέλματος σε ορισμένα επαγγέλματα, όπως αυτό του κρεοπώλη, και αλλαγές στην άδεια λειτουργίας ορισμένων επαγγελμάτων όπως αυτών των κτηνιατρικών και των κτηνιατρικών κλινικών⁷⁷.

Στη συνέχεια, τον Απρίλιο του 2014 έλαβε ΦΕΚ ο Νόμος 4254, ο οποίος αφορά στη διανομή μέρους του πρωτογενούς πλεονάσματος σε ειδικές κατηγορίες ατόμων που έχουν πληγεί από την οικονομική κρίση και τις περικοπές, το οποίο ανήλθε, σύμφωνα με τα αναθεωρημένα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ, στα 3,38 δισ. ευρώ για το έτος 2013.

---

⁷⁷ Υπουργείο Οικονομικών, (2013), Σχέδιο Νόμου: Επείγοντα μέτρα εφαρμογής των Ν. 4046/2012, 4093/2012 και 4127/2013.

Σύμφωνα με τον ίδιο Νόμο γίνονται ρυθμίσεις που αφορούν στα φάρμακα και τα φαρμακεία, στην πώληση υγρών καυσίμων, στην άδεια λειτουργίας των περιπτέρων, στη διάθεση βιβλίων, στην παραγωγή άρτου, στα γαλακτοκομικά προϊόντα, όπου σημειώνονται αλλαγές στο παστεριωμένο γάλα και το γάλα υψηλής θερμικής επεξεργασίας, στον τομέα επεξεργασία τροφίμων, στους τομείς εμπορίας ασφάλτου, λατομείων, ορυχείων, τουριστικών εγκαταστάσεων, λιμένων και μεταφορών κ.ά.⁷⁸

---

⁷⁸ Νόμος υπ' αριθ. 4254, ΦΕΚ Α 85/7-4-2014, «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του ν. 4046/2012 και άλλες διατάξεις».

Κεφάλαιο 5: Κοινωνικό-οικονομικές συνέπειες κρίσης χρέους 2010-2014

Η οικονομική κρίση έπληξε σημαντικά την ελληνική οικονομία και συνεπώς την κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, είχε καθοριστικές συνέπειες στην απασχόληση του εργατικού δυναμικού της χώρας, το δείκτη τιμών, ενώ προκάλεσε τη μετακίνηση αρκετών Ελλήνων στο εξωτερικό προς εύρεση δουλειάς.

5.1. Ανεργία

Μία από τις πιο σημαντικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα ήταν η ταχεία αύξηση του ποσοστού ανεργίας σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας. Κατά τη διάρκεια του Δ΄ τριμήνου του 2013, ο αριθμός των απασχολουμένων ήταν 3.589.657 άτομα. Αντίθετα, ο αριθμός των ανέργων ανήλθε σε 1.363.137 άτομα, το οποίο ερμηνεύεται ως ποσοστό που αγγίζει το 27,5%. Ενώ, το Α΄ τρίμηνο του 2010 ο αριθμός των ανέργων ανήλθε σε 586.800 άτομα. Η διαφορά αυτή μπορεί να ερμηνευθεί ως αύξηση του ποσοστού ανεργίας κατά 132,29%

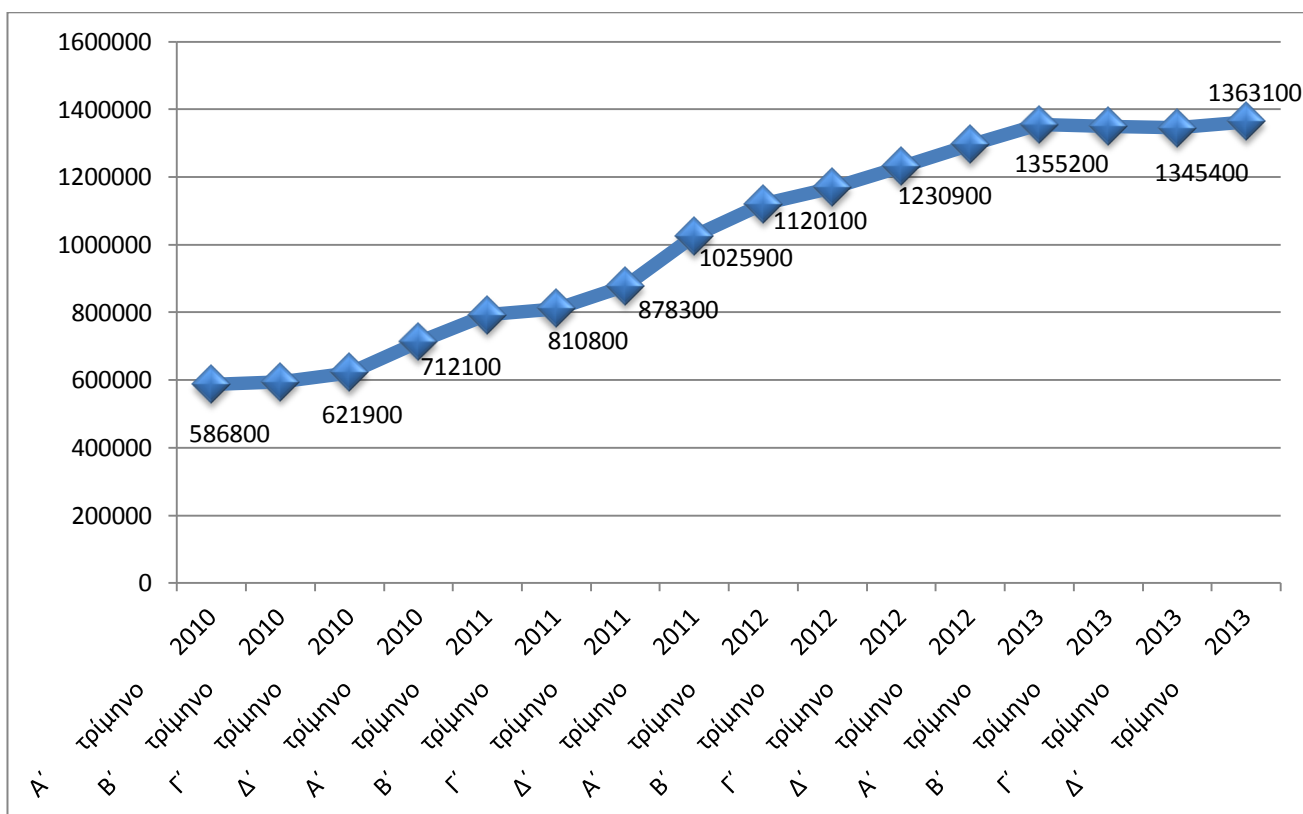
Στον Πίνακα 5.1 που ακολουθεί καταγράφεται το σύνολο των ανέργων, και το ποσοστό των νέων και των μακροχρόνια ανέργων για την περίοδο 2010 – 2013 ανά τρίμηνο, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής.

Σύμφωνα με τα δεδομένα του Πίνακα 5.1, το ποσοστό των νέων ανέργων δε μεταβλήθηκε σε μεγάλο βαθμό, καθώς παρατηρείται μία μικρή μείωση της τάξης του 1,27% το Δ΄ τρίμηνο του 2013 σε σύγκριση με το Α΄ τρίμηνο του 2010. Αντίθετα, μεγάλη αύξηση της τάξης του 61,43% καταγράφεται στο ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων, καθώς από 44,6% που ήταν το Α΄ τρίμηνο το 2010, ανήλθε στο 72%.

Πίνακας 5.1 Σύνολο ανέργων (σε χιλιάδες άτομα), ποσοστό νέων και μακροχρόνια ανέργων για την περίοδο 2010 – 2013 ανά τρίμηνο

Διάρκεια Χρόνου Ανεργίας	Α΄ τρίμηνο 2010	Β΄ τρίμηνο 2010	Γ΄ τρίμηνο 2010	Δ΄ τρίμηνο 2010	Α΄ τρίμηνο 2011	Β΄ τρίμηνο 2011	Γ΄ τρίμηνο 2011	Δ΄ τρίμηνο 2011	Α΄ τρίμηνο 2012	Β΄ τρίμηνο 2012	Γ΄ τρίμηνο 2012	Δ΄ τρίμηνο 2012	Α΄ τρίμηνο 2013	Β΄ τρίμηνο 2013	Γ΄ τρίμηνο 2013	Δ΄ τρίμηνο 2013
Σύνολο ανέργων	586,8	594,0	621,9	712,1	792,6	810,8	878,3	1.025,9	1.120,1	1.168,8	1.230,9	1.295,5	1.355,2	1.350,4	1.345,4	1.363,1
Ποσοστό Νέων Ανέργων	23,6%	23,8%	23,7%	23,5%	22,8%	24,6%	24,6%	24,0%	23,8%	23,3%	24,7%	24,0%	22,8%	23,0%	23,3%	23,3%
Ποσοστό Μακροχρόνια Ανέργων	44,6%	47,7%	48,4%	47,7%	46,6%	50,9%	53,2%	54,6%	56,5%	59,0%	62,6%	65,3%	65,6%	66,8%	71,0%	72,0%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Ίδια Επεξεργασία)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Ίδια Επεξεργασία)

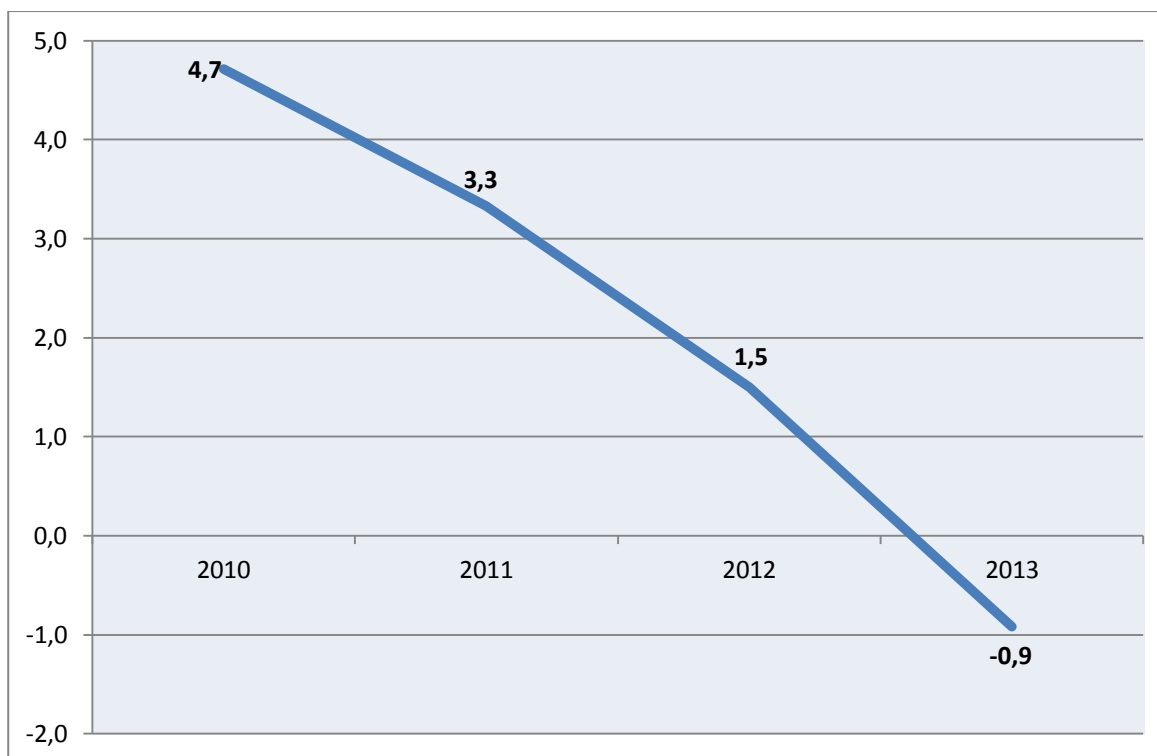
Σχήμα 5.1 Σύνολο ανέργων για την περίοδο 2010 – 2013 ανά τρίμηνο

Στο Σχήμα 5.1 απεικονίζεται η ταχεία αύξηση του ποσοστού ανεργίας σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια για την περίοδο Α' τρίμηνο 2010 – Δ' τρίμηνο 2013, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

5.2. Πληθωρισμός

Η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει και το Γενικό Δείκτη Τιμών οδηγώντας τον σε ιδιαίτερα χαμηλή πορεία και σε συνεχείς μειώσεις από το 2010 και μετά, ενώ το ποσοστό ανεργίας αυξάνεται συνεχώς. Στο Σχήμα 5.2 που ακολουθεί καταγράφεται η ποσοστιαία μεταβολή του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή για την περίοδο 2010 – 2013.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 5.2 Ποσοστιαία μεταβολή του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή για την περίοδο 2010 – 2013

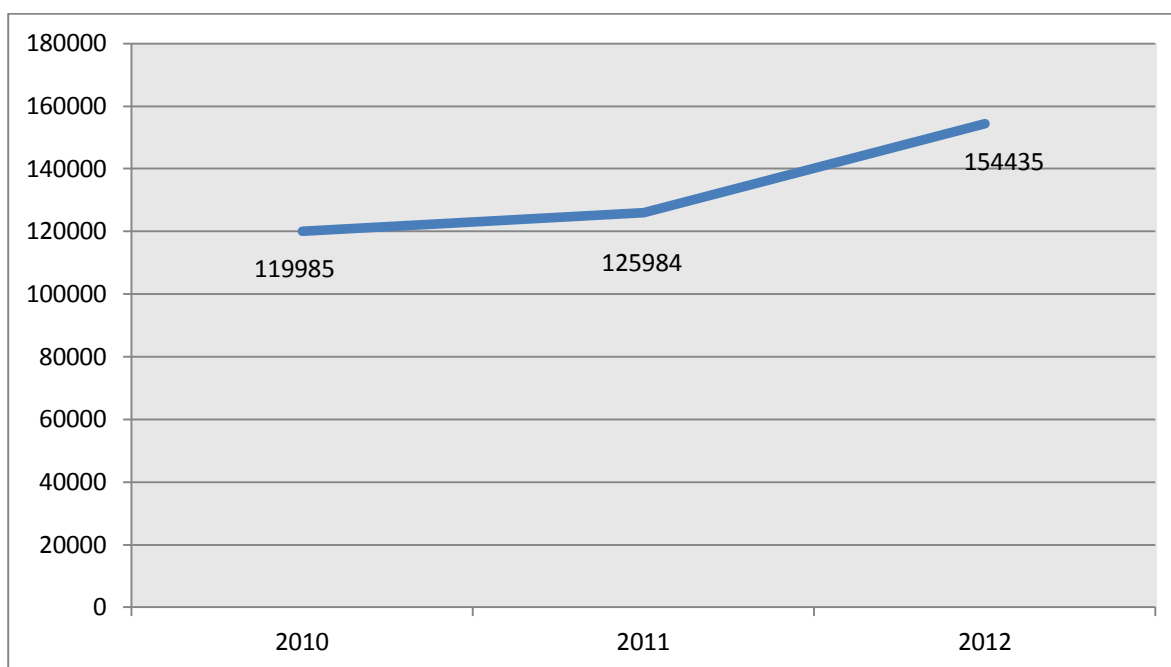
Σύμφωνα με τα δεδομένα του Σχήματος 5.2, παρατηρούμε ότι ο ρυθμός πληθωρισμού ακολουθεί πτωτική πορεία την περίοδο 2010 - 2013, καθώς το 2010 ο πληθωρισμός ήταν 4,7%, το έτος 2011 μειώθηκε στο 3,3. το 2012 στο 1,5, ενώ στο τέλος του 2013 μετατράπηκε σε αντιπληθωρισμό, καθώς άγγιξε το -0,9%.

5.3. Μετανάστευση

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2010 – 2014, η οικονομική κρίση συνέβαλε στην ταχεία αύξηση των ποσοστών ανεργίας. Για το λόγο αυτό, μεγάλος αριθμός Ελλήνων μετανάστευσε στο εξωτερικό με σκοπό την εύρεση μιας θέσεως εργασίας.

Στο Σχήμα 5.2 απεικονίζονται τα στοιχεία που αφορούν στον αριθμό των μακροχρόνια Ελλήνων μεταναστών στο εξωτερικό για την περίοδο 2010 – 2012. Να σημειωθεί ότι λόγω της περιορισμένης διαθεσιμότητας των στοιχείων δεν κατέστη

δυνατό η ανάκτηση στοιχείων για τους μακροχρόνια Έλληνες μετανάστες που αφορούν στο έτος 2013.

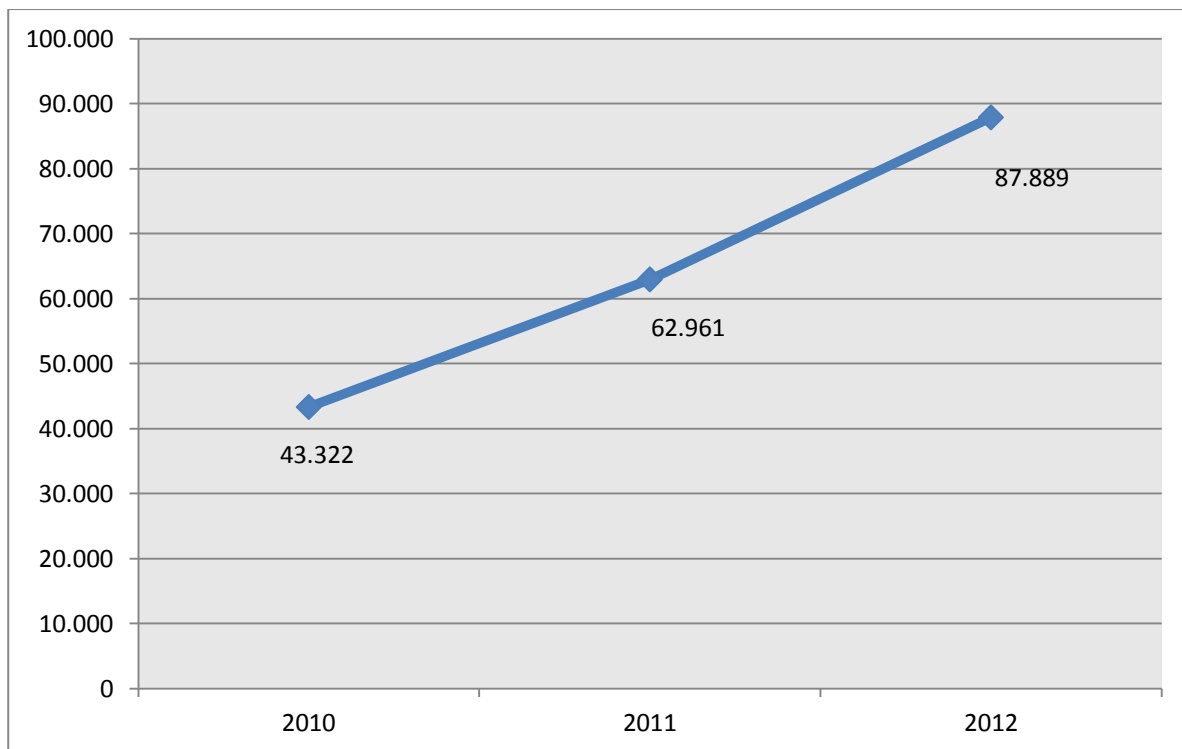

Πηγή: EUROSTAT (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 5.3 Αριθμός μακροχρόνια Ελλήνων μεταναστών στο εξωτερικό (2010 – 2012)

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της EUROSTAT, καταγράφεται μία αύξηση της τάξης του 28,71% στον αριθμό των μακροχρόνια Ελλήνων μεταναστών στο εξωτερικό κατά τη διάρκεια της περιόδου 2010 – 2012. Πιο συγκεκριμένα, το 2010 οι μακροχρόνια Έλληνες μετανάστες ήταν 119.985 άτομα, το 2011 ανήλθαν σε 125.984, ενώ το 2012 ο αριθμός αυτός άγγιξε τα 154.435 άτομα.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. οι Έλληνες εξερχόμενοι μετανάστες το 2010 ανήλθαν σε 43.322 άτομα, το 2011 σε 62.961 και το 2012 σε 87.889, όπως φαίνεται στο Σχήμα 5.4 που ακολουθεί.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ (Ίδια Επεξεργασία)

Σχήμα 5.4 Αριθμός Ελλήνων εξερχόμενων μεταναστών (2010 – 2012)

Παρατηρούμε ότι ο αριθμός των Ελλήνων εξερχόμενων μεταναστών αυξάνεται με ταχείς ρυθμούς. Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ της περιόδου 2010 – 2012 ο αριθμός των εξερχόμενων μεταναστών αυξήθηκε κατά 102,87%.

Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα

6.1. Συγκρίσεις των δύο περιόδων

Συγκρίνοντας την οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 1929 και οδήγησε την Ελλάδα σε πτώχευση, με την οικονομική κρίση που πλήττει και πάλι τη χώρα μας τα τελευταία χρόνια, παρατηρούμε ότι υπάρχουν ορισμένα κοινά σημεία. Παραδείγματος χάρη, και στις δύο περιόδους η οικονομική κρίση ξεκίνησε από τις ΗΠΑ και δη από την αγορά των ακινήτων. Στη συνέχεια μεταδόθηκε στις υπόλοιπες οικονομίες. Επιπρόσθετα, και οι δύο οικονομικές κρίσεις είχαν μεγάλη χρονική διάρκεια. Παράλληλα, επέφεραν μεγάλες αλλαγές στο πολιτικό σύστημα. Επίσης, η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας και η αλματώδης αύξηση της ανεργίας αποτελεί ένα επιπλέον κοινό σημείο. Επιπλέον και στις δύο περιπτώσεις η χώρα μας στηρίχθηκε οικονομικά από τον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο ή αντίστοιχα το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Ενώ το 1932 η Ελλάδα κήρυξε πτώχευση, στη δεύτερη περίοδο, πραγματοποιήθηκε κούρεμα χρέους της Ελλάδας μετά από τη σύμφωνη γνώμη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του ΔΝΤ. Επιπροσθέτως το 1932, ο Βενιζέλος προέβη σε υποτίμηση του εθνικού νομίσματος κατά 60%, ενώ στην παρούσα περίοδο, που η δραχμή έχει αντικατασταθεί από κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα, η ελληνική κυβέρνηση, δε διαθέτει το εργαλείο της υποτίμησης του νομίσματος. Για το λόγο αυτό ακολούθησε δημοσιονομική πολιτική, με σκοπό την εσωτερική υποτίμηση.

6.2. Συμπεράσματα

Μελετώντας τις πτωχεύσεις και τις οικονομικές κρίσεις που έχει αντιμετωπίσει η Ελλάδα επί Καποδίστρια μέχρι και σήμερα, παρατηρούμε ότι στο παρελθόν, η χώρα κήρυξε πτώχευση, όταν το δημόσιο χρέος της άγγιζε το 150% επί του ΑΕΠ της. Αντίθετα, στη σημερινή οικονομική κρίση που βιώνει η Ελλάδα, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καταβάλλονται προσπάθειες για την αποφυγή της πτώχευσης της χώρας, παρά το μεγάλο ποσοστό χρέους, το οποίο είναι πολύ περισσότερο του

150%. Σε όλες τις οικονομικές κρίσεις, η Ελλάδα λάμβανε δάνεια, προκειμένου να αποπληρώσει παλαιότερα δάνεια δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο και προκαλώντας ανισορροπία στο πολιτικό σύστημα. Παράλληλα, σημαντικός θεωρείται ο ρόλος των ξένων δυνάμεων στην κατάσταση της Ελλάδας, καθώς ως εργαλείο την εποπτεία, καθορίζουν την πορεία της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Επίσης, κατά τη διάρκεια αντιμετώπισης των οικονομικών κρίσεων, ο ελληνικός λαός επιδεικνυε μεγάλη δυσαρέσκεια τόσο στην οικονομική κατάσταση όσο και στο πολιτικό σύστημα, με αποτέλεσμα την εναλλαγή κυβερνήσεων σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί το γεγονός ότι σε σύγκριση με το παρελθόν, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης, η χώρα δεν μπορεί εύκολα να προβεί στην κήρυξη χρεοκοπίας. Ο λόγος είναι ότι πέρα από τις αρνητικές συνέπειες που έχει για το λαό, μια χρεοκοπία της Ελλάδας θα δημιουργούσε σοβαρό κίνδυνο μετάδοσης σε άλλες υπερχρεωμένες χώρες της Ευρωζώνης, με αποτέλεσμα την ενδεχόμενη οικονομική κατάρρευση της Ευρώπης.

Εν κατακλείδι, μια οικονομική κρίση και η πτώχευση ενός κράτους αποτελεί μέρος του οικονομικού συστήματος και στάδιο του οικονομικού κύκλου. Αναφορικά με την Ελλάδα, η σημερινή οικονομική κρίση μοιάζει αλλά και διαφέρει σε ορισμένα σημεία από τις κρίσεις του παρελθόντος, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Ωστόσο, η κύρια διαφορά στην παρούσα φάση είναι ότι η Ελλάδα αντιμετώπισε την πτώχευση με διαφορετικό τρόπο σε σύγκριση με το παρελθόν.

6.3. Υπάρχει άραγε τρόπος δραστηκής αντιμετώπισης της κρίσης;

Για την άμεση και αποτελεσματική αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης κρίνεται απαραίτητη η επίτευξη της ανάπτυξης της οικονομίας που πλήττεται. Η ανάπτυξη της οικονομίας θα επέλθει μέσω της προσέλκυσης νέων επενδύσεων, μειώνοντας το ποσοστό ανεργίας. Η αυξημένη απασχόληση συνεπάγεται αύξηση του χρήματος που θα κυκλοφορήσει στην πραγματική οικονομία, στην κατανάλωση αλλά και στα ασφαλιστικά ταμεία των εργαζομένων. Ωστόσο, η προσέλκυση επενδυτών απαιτεί σταθερό πολιτικό κλίμα, φορολογικά και άλλα κίνητρα.

Επιπροσθέτως, η ύφεση μπορεί να αντιμετωπιστεί με την αύξηση των εξαγωγών, δίνοντας κίνητρα σε επιχειρηματίες να παράγουν και να εξάγουν τα προϊόντα τους στο εξωτερικό. Αν και το ευρώ είναι ένα ισχυρό νόμισμα έναντι των άλλων νομισμάτων, ωστόσο με την εσωτερική υποτίμηση που έχει επέλθει στην αγορά εργασίας μέσω των συνεχόμενων περικοπών μισθών, μπορεί να συμβάλλει στην αύξηση των εξαγωγών. Οι επιχειρηματικές προσπάθειες μπορούν να βοηθηθούν σημαντικά από την απορρόφηση των ευρωπαϊκών κονδυλίων που χρηματοδοτούν ορισμένες παραγωγικές ενέργειες, καθώς και από τη μείωση της γραφειοκρατίας, απλοποιώντας ρυθμίσεις και διαδικασίες που απαιτούνται για την ίδρυση μιας επιχείρησης.

Ένας πολύ σημαντικός τομέας είναι ο τουρισμός, όπου απασχολείται ένα πολύ μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού. Με τη δημιουργία καλύτερων υποδομών και με περισσότερες διασυνδέσεις με το εξωτερικό, θα αυξηθεί η τουριστική κίνηση. Ωστόσο, πρέπει να προωθηθούν νέα είδη τουρισμού, προκειμένου να γίνει ευρέως γνωστό ότι η Ελλάδα δεν είναι κατάλληλη για διακοπές μόνο την καλοκαιρινή περίοδο, αλλά και τους χειμερινούς μήνες. Παράλληλα, η μείωση του φόρου στην εστίαση μπορεί να συμβάλει περαιτέρω στην αύξηση της τουριστικής κίνησης στο εσωτερικό της χώρας. Νέες υποδομές, όπως υδατοδρόμια μπορούν να ενώσουν τα ελληνικά νησιά μεταξύ τους ή και τουρίστες από τις γείτονες χώρες.

Η μείωση των επιβαλλόμενων φόρων μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη, καθώς με την υπέρ-φορολόγηση που επικρατεί, οι πολίτες έχουν περιορίσει τις αγορές τους, μειώνοντας την κατανάλωση. Η μείωση των φόρων ενδεχομένως να μειώσει κατά ένα μικρό ποσοστό την φοροδιαφυγή, η οποία σε συνδυασμό με την εισφοροδιαφυγή, αποτελεί το μεγαλύτερο πλήγμα στην ελληνική οικονομία. Για το λόγο αυτό, πρέπει να γίνονται εντατικοί έλεγχοι και ηλεκτρονικές διασταυρώσεις, προκειμένου να εξαλειφθούν τέτοια φαινόμενο που πλήττουν το δημόσιο συμφέρον.

Επίσης σημαντική ενέργεια αποτελεί το πάγωμα των τιμών, κυρίως στα είδη διατροφής και στην ενέργεια, προκειμένου να προστατευθούν οι ελληνικές οικογένειες και οι άνεργοι. Παράλληλα, ώθηση στην ανάπτυξη μπορεί να δώσει η χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως ενέργεια από ήλιο, νερό και αέρα.

Ωστόσο, για να είναι κερδοφόρα η παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, απαιτείται η παροχή κινήτρων, όπως παραδείγματος χάρη η χαμηλότερη φορολόγηση της ενέργειας αυτής.

Άλλα εργαλεία ανάπτυξης είναι η μεγαλύτερη απορρόφηση και αποτελεσματική αξιοποίηση των χρηματικών πόρων που προέρχονται από το ΕΣΠΑ, η παροχή δανείων σε συνδυασμό με τη μείωση των επιτοκίων δανεισμού, προκειμένου να γίνουν επενδύσεις, η εκτέλεση μεγάλων έργων, όπως η κατασκευή δρόμων, που θα ωθήσει περαιτέρω στην ανάπτυξη, καθώς θα αυξήσει σημαντικά την απασχόληση, και η αποτελεσματική αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας, μέσα από ιδιωτικοποιήσεις, οι οποίες θα γίνουν με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον.

Επίσης, η ευρεία χρήση των νέων τεχνολογιών δύναται να συνεισφέρει σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση της απασχόλησης, και κυρίως των νέων οι οποίοι πλήττονται από ιδιαίτερος μεγάλα ποσοστά ανεργίας, ενώ παράλληλα, οι νέες τεχνολογίες μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό κίνητρο για την αύξηση των πραγματοποιούμενων επενδύσεων.

6.4. Προβλέψεις του οικονομικού μέλλοντος

Υπάρχουν διάφορα σενάρια για την πορεία της ελληνικής οικονομίας. Στην περίπτωση που προκριθεί το σενάριο που θέλει μερική ρύθμιση του ελληνικού χρέους, με βασικά εργαλεία την επιμήκυνση του χρόνου λήξης των ομολόγων, τότε η Ελλάδα θα είναι για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα υπό επιτήρηση, ενώ η ανάπτυξη που θα ακολουθήσει θα είναι περιορισμένη, καθώς μεγάλο ποσοστό του ελληνικού ΑΕΠ θα απορροφάται για την αποπληρωμή των δανείων και των τοκοχρεολυσίων.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ απαιτούνται περί τα 20 χρόνια, προκειμένου να μειωθούν τα υψηλά ποσοστά ανεργίας κάτω από το 17% και να οδηγηθεί η ελληνική οικονομία στην ανάκαμψη. Για το λόγο αυτό κρίνεται αναγκαία μία επαναξιολόγηση του ελληνικού προβλήματος και δη του ελληνικού

χρέους πάνω σε νέες βάσεις και διαχείριση αυτού με νέες πολιτικές, οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη τις πραγματικές ανάγκες των Ελλήνων. Παράλληλα, απαιτούνται ριζικές μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό της χώρας και χρηματοδότηση της ανάκαμψης, προκειμένου η ελληνική οικονομία να μπει σε νέα τροχιά.

Μελετώντας τα πράγματα από μια πιο ρεαλιστική σκοπιά, παρατηρούμε ότι το ευρωπαϊκό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από ύφεση, ενώ απουσιάζουν οι θετικές τάσεις. Αναφορικά με το εσωτερικό της Ελλάδας, καταγράφονται σημαντικές μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, ωστόσο, υπάρχει δυσκινησία και χαμηλή αποτελεσματικότητα. Τέλος, στις χώρες της Ευρωζώνης σημειώνεται μια τάση μειωμένης εμπιστοσύνης απέναντι στο ευρωπαϊκό κοινό νόμισμα, η οποία ενδεχομένως να οφείλεται στις πολιτικές λιτότητας που εφαρμόζονται στις υπερχρεωμένες χώρες, χωρίς να συμπορεύονται από σημαντικές αναπτυξιακές προσπάθειες⁷⁹.

---

⁷⁹ Σαρδελής, Χ. (2013), Κρίση και Προοπτικές Ανάκαμψης: Ανακεφαλαιοποίηση Τραπεζών και Χρηματοδότηση της Οικονομίας, Κέντρο Ερευνών Προοδευτικής Πολιτικής.

Βιβλιογραφία

Αλεξανδρίδης, Μ., (2006), Ελληνική Οικονομία, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.

Βαρουφάκης, Γ., (2011), Κρίσης λεξιλόγιο: Οι οικονομικοί όροι που μας καταδυναστεύουν, Αθήνα: Εκδόσεις Ποταμός.

Βερέμης, Θ., Νικολακόπουλος, Η. & Παναγιωτόπουλος, Β., (2011), Ελευθέριος Βενιζέλος, από το όραμα της Μεγάλης Ελλάδας εξόριστος στο Παρίσι, Τόμος Β', Αθήνα: Ειδική έκδοση για την εφημερίδα: Τα Νέα.

Βιλιάρδος Β., (2010), Οικονομία και πολιτική, <http://viliardos.capitalblogs.gr/showArticle.asp?id=35484>

Βόγλη, Ε., Πετμεζάς, Σ., Μαυροειδή, Μ. & Χεκίμογλου, Ε., (2011), 1893-1912: Από τη χρεοκοπία στην ανάκαμψη, Συλλογικό έργο, Αθήνα: Ελευθεροτυπία (Ιστορικά).

Buiter, W. & Ebrahim, R., (2011), “Η Ελλάδα και η δημοσιονομική κρίση στην ΟΝΕ”, Άρθρο Δ.3, Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;, Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης & Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη.

Γαλάνη, Μ. & Γαλάνης, Θ., (2012), 3^η Σεπτεμβρίου 1843. Εκλογή Εκλεκτόρων και Πληρεξούσιων της Επαρχίας Γορτυνίας, Σειρά Αρκαδική Βιβλιοθήκη 16, Εκδόσεις Φύλλα.

Clogg, R., (2002), Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας 1770-2000 (2^η Έκδοση), Εκδόσεις Κάτοπτρο.

Δαλαμάγκας, Β. Α., (2003), Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, Εκδόσεις Κριτική.

Ελλάς, (Φεβρουάριος 2012), Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής.

Ελληνική Δημοκρατία, (2012), Ελλάδα – Μνημόνιο Οικονομικών και Χρηματοπιστωτικών Πολιτικών, <http://government.gov.gr/wp-content/uploads/2012/02/%CE%9C%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%BF-%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%A7%CF%81%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD.pdf>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2013), Για να κατανοήσουμε τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Η οικονομική και νομισματική ένωση και το ευρώ http://europa.eu/pol/emu/flipbook/el/files/na7012001elc_002.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας, (2013), Για να κατανοήσουμε τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης Πώς λειτουργεί η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο οδηγός σας στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2012), Χρηματοδοτική συνδρομή στην Ελλάδα, http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/index_el.htm

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (Μάιος 2010), Μνημόνιο Συνεννόησης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που ενεργεί για λογαριασμό των Κρατών Μελών της Ευρωζώνης και της Ελληνικής Δημοκρατίας

Εφημερίς της Κυβερνήσεων, (15 Μαρτίου 2010), Νόμος υπ' αριθ. 3833, Αρ. Φύλλου 40, http://www.kedke.gr/uploads2010/N38332010_eisodhmatikhpolitikh.pdf

Feldstein, M., (1991), The Risk of Economic Crisis, University of Chicago Press.

Gibson, H. D., Hall, S. G. & Tavlás, G. S., (2011), The Greek financial crisis: growing imbalances and sovereign spreads, Working Paper, Bank of Greece.

Ηλιαδάκης, Α., (2003), Εξωτερικός δανεισμός και δανειακή κοινωνικοποίηση στην Ελλάδα, 1824 – 1940, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

International Monetary Fund, (2013), Το ΔΝΤ με μια ματιά, <http://www.imf.org/external/lang/Greek/np/exr/facts/pdf/glanceg.pdf>

International Monetary Fund, (2003), Lessons from the Crisis in Argentina. Policy Development and Review Department, <http://www.imf.org/external/np/pdr/lessons/100803.pdf>

Καραμούζης, Ν., (Δεκέμβριος, 2009), “Τα Αίτια της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και Ο Ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος”, Eurobank Research, Οικονομία & Αγορές, IV(8), Σελ. 10-19.

Keynes, M. J., (2001), Η Γενική Θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Κολλίντζας, Τ., Ψαλιδόπουλος, Μ., Καραμούζης, Ν. & Χαρδούβελης, Γ., (Δεκέμβριος, 2009), “Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές”, Eurobank Research, Οικονομία & Αγορές, IV(8), Σελ. 2-9.

Κονδύλης, Θ., (2009), Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η Ελλάδα 1928 – 1932. Η Διπλωματική Πολιτική και η Οικονομία, Εκδόσεις Ίαμβος.

Κορρές, Γ., Κοκκίνου, Α. & Τσομπάνογλου, Γ., (2011), “Ελληνική Οικονομία: Δομή-Διάρθρωση, Δημόσιο Χρέος και Προοπτικές Ανάπτυξης”, 9ο Εθνικό Συνέδριο: Περιφερειακή ανάπτυξη και οικονομική κρίση: διεθνής εμπειρία και Ελλάδα, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 6 - 7 Μαΐου.

Κουφάρης, Γ., (Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2010), “Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές”, Περιοδικό Χρήμα <http://www.hrima.gr/article.asp?view=599&ref=593>

Laeven, L. and F. Valencia, (2012), Systemic Banking Crises Database: An Update, IMF Working Paper 163.

Λιανός, Θ., Παπαβασιλείου, Α. & Α. Χατζηανδρέου, (2003), Αρχές Οικονομικής Θεωρίας. Μικροοικονομία. Μακροοικονομία. Γ' Τάξη Γενικού Λυκείου. Μάθημα Επιλογής, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.

Maddison, A., (2007), Contours of the World Economy 1-2030 AD. Essays in Macro-Economic History, Oxford.

Μιχαλόπουλος, Ν. Γ., (2007), Πτωχευτική Νομοθεσία, Νομική Βιβλιοθήκη.

Νόμος υπ' αριθ. 4254, ΦΕΚ Α 85/7-4-2014, «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του ν. 4046/2012 και άλλες διατάξεις».

Παυλίδης, Γ., (2008), “Τραπεζικά συστήματα σε κρίση: η Ιαπωνική εμπειρία της δεκαετίας του 1990”, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, 4, Σελ. 1006 – 1018.

Ραφαηλίδης, Β., (1993), Ιστορία του Νεοελληνικού κράτους (1830- 1974), Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

Ρήγος, Α., (1998), Η Β' Ελληνική Δημοκρατία 1924-1935. Κοινωνικές διαστάσεις της πολιτικής σκηνής, Εκδόσεις Θεμέλιο.

Σαμπανιώτης, Θ., (Μάιος, 2010), “Η περίπτωση της Αργεντινής. Αίτια της χρεοκοπίας του 2001 & σύγκριση με Ελλάδα”, Eurobank Research Οικονομία & Αγορές, V(3), Σελ. 1 - 18, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών, http://www.pspa.uoa.gr/fileadmin/pspa.uoa.gr/uploads/Undergraduate/42582S_Comparative_Politics_II_Argent-Hellas_2012-13.pdf

Σαρδελής, Χ. (2013), Κρίση και Προοπτικές Ανάκαμψης: Ανακεφαλαιοποίηση Τραπεζών και Χρηματοδότηση της Οικονομίας, Κέντρο Ερευνών Προοδευτικής Πολιτικής.

Σβορώνος, Ν., (2007), Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας. Βιβλιογραφικός οδηγός Σπύρου Ι. Ασδραχά, Εκδόσεις Θεμέλιο.

Scheller, H. K., (2004), The European Central Bank - History, Role and Functions, European Central Bank,
<http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2004en.pdf>

Σφακιανάκης, Κ., (1998), Διοικητική κρίσεων, Αθήνα: Έλλην.

Τζόκας, Σ., (1999), Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους. Οδοιπορικό στον 19ο αιώνα, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

Τσουλφίδης, Λ., (2009), Οικονομική Ιστορία της Ελλάδας, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Υπουργείο Οικονομικών, (2013), Ελλάδα: Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης (ΤΜΣ),
<http://www.minfin.gr/content-api/f/binaryChannel/minfin/datastore/1b/0c/b0/1b0cb0b10dbbd4b60dc6ba655124dbb60aeca7fb/application/msword/2013+06+04+TMU+Greek+translation.doc>

Υπουργείο Οικονομικών, (2013), Σχέδιο Νόμου: Επείγοντα μέτρα εφαρμογής των Ν. 4046/2012, 4093/2012 και 4127/2013.

Υπουργείο Οικονομικών, (2012), Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013 – 2016, Αιτιολογική Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου,
http://www.minfin.gr/content-api/f/binaryChannel/minfin/datastore/a7/91/b0/a791b0bf4bc73a9679bac65792933157d4cf7b27/application/pdf/%CE%9C%CE%95%CE%A3%CE%9F%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%9C%CE%9F_2013.pdf

Υπουργείο Οικονομικών, (2011), Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012 – 2015, <http://government.gov.gr/wp-content/uploads/2011/04/%CE%9C%CE%B5%CF%83%CE%BF%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%BC%CE%BF-%CE%A0%CE%BB%CE%B1%CE%AF%CF%83%CE%B9%CE%BF-%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%83%CE%B71.pdf>

Υπουργείο Οικονομικών, (2011), Προϋπολογισμός Οικονομικού Έτους 2011, Εισηγητική Έκθεση, <http://www.minfin.gr/budget/2011/proyp/PDFProyp/1.0.pdf>

Φλεριανού, Α., (1999), Χαρίλαος Τρικούπης. Η ζωή και το έργο του, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων.

Φωτιάδης, Δ. (1988), Όθωνας, Η Μοναρχία, Σειρά Ιστορία 5, Εκδόσεις Ζαχαρόπουλος Σ. Ι.

Χαρδούβελης, Γ., (Φεβρουάριος, 2011), “Η ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση και η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης”, Eurobank Research, Οικονομία & Αγορές, VI(2), Σελ. 1-15.